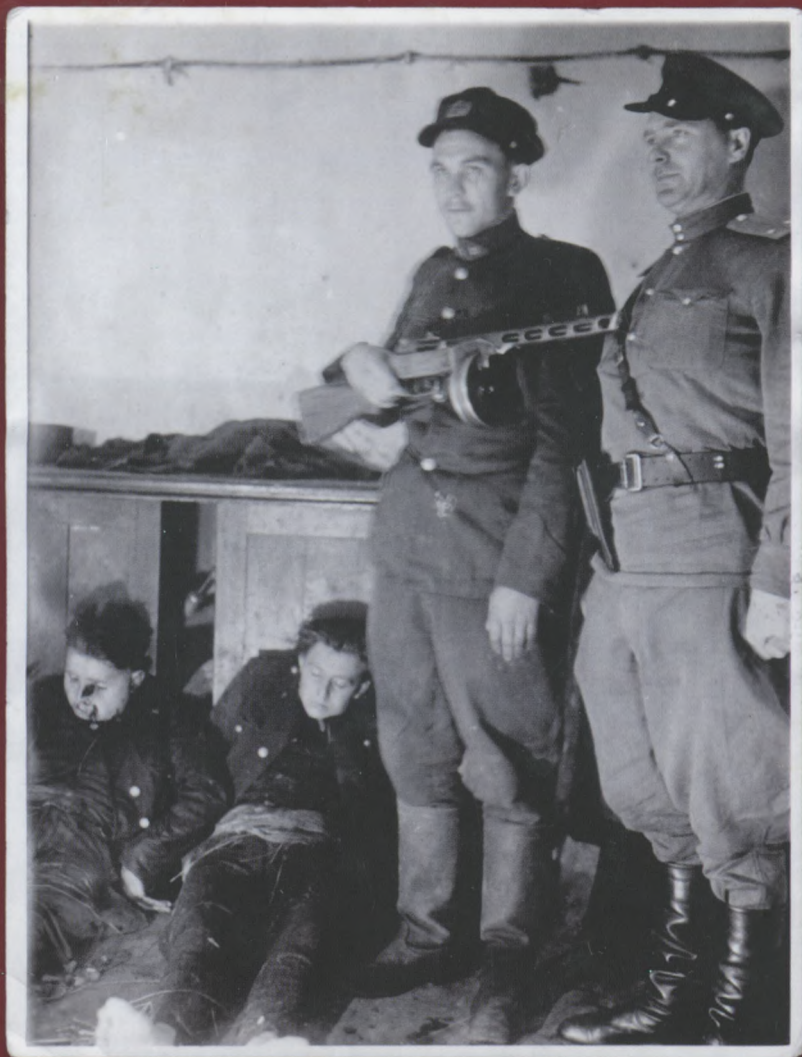

Albinas Slavickas

Kapai be kryžių,
kryžiai be kapų

Albinas Slavickas

Kapai be kryžių, kryžiai be kapų

Kaunas
2009

UDK 355.42(474.5)(091)
Ka341

Redaktorius Robertas Keturakis

Viršelyje - nukankinti partizanai iš GELEŽINIO VILKO rinktinės
KARALIŪNAS ir SMAUGLYS. Stovi neatpažinti saugumiečiai.

TURINYS

Žodis skaitytojui (<i>Robertas Keturakis</i>)	7
Lietuvos tautos naikinimas sovietinės ir vokiečių okupacijos metais	8
Sibire sielvartų kryžiai.....	11
TAURO apygardos partizanų himnas	13
Žygdarbis	14
Iš Pijaus Krušinsko dienoraščio	18
Juozas Lukša-Daumantas	31
Kęstučio apygardos partizanų takai	40
Jonas Žemaitis-Vytautas	43
Partizano butis	47
Organizuoto šamokslo aukos	51
Prano Runo-Daugirdo 50-ųjų žūties metinių minėjimas	56
Ugninio pragaro ženklai	59
Istorijų lapai	64
Didysis Tėvynės sūnus	72
Desanto likimas	79
Ramybės nebuvo	83
Norilsko Vyčių himnas	88
Draugystės maršas	89
Trečiojo kelio genezė	92
Partizano duona	96
Partizanam atminti, kurie saugojo mano vaikystę	100
Juodasis pokaris.....	104
Ramybės bokštų griūtis.....	107
Prie Nemuno vingių.....	109
Išdavikai.....	111
Nelaimė slėptuvėje.....	112
Keliu į laisvę.....	113

Partizanų globėja.....	116
Grumtynės su meška.....	119
„Ežero" skrydis.....	123
Pokario duona.....	125
Brolių lemtis.....	126
Baltasis raitelis.....	129
Rokiškio krašto partizanų, rezistencijos dalyvių kautynių ir žūties vietos (1944-1954).....	130
Kapai be kryžių, kryžiai be kapų.....	135
Benamiai.....	138
Mes mokėmės numirti.....	141
Lietuvos partizanų slėptuvės.....	145
Septynios žaizdos.....	152
Lietuvos partizanų naudoti ginklai.....	169
Dzūkų partizanų himnas.....	169
Sesė surado brolių palaikus.....	171
Laisvės kovų atogrąžos.....	174
Trispalvė.....	178
Sušaudyta jaunystė.....	182
Partizanų sesei.....	186
Palik viltį.....	187
Liaudies daina Kalniškės mūšiui atminti.....	193
Tremtinių daina.....	196
Partizano priesaika.....	197
Partizano maldos.....	198

ŽODIS SKAITYTOJUI

Didingas paminklas ne vieną dešimtmetį yra statomas Lietuvos laisvės kovotojams - partizanams. Gyviausia to paminklo dalis - atsiminimai.

Vienas to didingo paminklo autorių yra Albinas Slavickas. Šiuo metu skaitytojo laukia nauja Albino Slavicko knyga, skirta Lietuvos partizanams.

Surinkęs turtingą medžiagą iš tiesioginių partizaninio karo liudininkų, pasitelkęs kai kurių mokyklų jaunųjų istorikų pokalbių su 1944-54 metų dramatiškų įvykių Lietuvoje dalyvių užrašus, archyvinę medžiagą, savo atsiminimus, autorius atveria naujus partizaninio karo istorijos puslapius.

Knyga reikšminga viskuo - autentiškumu, atidumu partizanų talkininkų - ryšininkų, žvalgų, infiltruotų prieš struktūrose, ir aktyvių rėmėjų - likimams, okupanto žiauraus teroro ir klastingiausių priemonių pėdsakų ryškinimu.

Ypač reikšminga yra knygos dalis, skirta Lietuvos partizanų bunkeriams-slėptuvėms, kasdienei buičiai - pateikiami įvairių slėptuvių brėžiniai ir aprašymai, ginklų nuotraukos, partizanų telkimosi Lietuvos teritorijoje duomenys.

Knyga dar kartą primena, kas yra kiekvieno mūsų pareiga Tėvynei.

Robertas Keturakis
Lietuvos rašytojų sąjungos
valdybos narys

2009 03 27, Kaunas

LIETUVIŲ TAUTOS NAIKINIMAS SOVIETINĖS IR VOKIEČIŲ OKUPACIJOS METAIS

Sovietų Sąjungos okupacijos metais 1940-1941 ir 1944-1953 m. į Sovietų Sąjungos gilumą išvežta apie 150 tūkst. kalinių (iš jų daugiau kaip 80 tūkst. buvo politiniai kaliniai), į tremtį buvo išvežta apie 130 000 žmonių.

Kalinimo ir tremties vietose žuvo apie 20 proc. visų kalinių ir tremtinių. Apie 40 proc. 1956-1963 m. išlaisvintų tremtinių ir kalinių dėl administracinių kliūčių 10-30 metų negalėjo sugrįžti į Lietuvą.

1959 m. sąjunginio gyventojų surašymo duomenimis SSRS gyveno 175,3 tūkst. lietuvių, iš jų 108,6 tūkst. RSFSR (Krasnojarsko krašte - 17,6, Irkutsko srityje - 15,6, Komi ASSR - 8,3, Karagandos srityje - 5,0, Karelijos ASSR - 2,9 tūkst., Kazachijos SSR - 12,1 tūkst.). Žinant, kad 1953-1958 m. į SSRS organizuotai buvo išvežta 25,4 tūkst. darbininkų (iš kurių 55 proc. lietuvių), kad dalis pabėgo gyventi į Latviją, Karaliaučiaus sritį, teigiama, kad savanoriškai iš Lietuvos pasitraukė apie 100 tūkst. kalinių ir tremtinių, iki šiol tebegyvenančių už Lietuvos ribų.

Apie 21,5 tūkst. lietuvių buvo nužudyta 1940-1941 ir 1944-1953 m. 1940-1941, 1944-1947 ir 1957-1960 m. iš Lietuvos pasitraukė dar apie 500 tūkst. Lietuvos gyventojų.

1941 m. į Vokietiją repatrijo apie 50 tūkst. 1944 m. iš Lietuvos pasitraukė 60-70 tūkst. 1944 m. - į Vokietiją evakuota apie 130 tūkst. klaipėdiečių. 1945-1947 m. į Lenkiją repatrijo 140 tūkst. žmonių. Lenkų duomenimis šis skaičius - 200 tūkst. žmonių. 1957-1960 m. į Vokietiją ir Lenkiją repatrijo 52 tūkst. žmonių.

Nustatyta, kad nacistinės okupacijos metais nužudyta apie 200 tūkst. žydų ir apie 30-45 tūkst. kitų tautybių žmonių, žuvusių konclageriuose. Dar apie 60 tūkst. žmonių išvežta priverstiniais darbais į Vokietiją, bet didžioji dauguma jų sugrįžo į Tėvynę.

Bendri Lietuvos gyventojų demografiniai nuostoliai 1940-1953 m. dėl sovietinio teroro - daugiau kaip 300 tūkst. žmonių. Dėl evakuotų, pasitraukusių iš Lietuvos 1941-1960 m. (apie 500 tūkst. žmonių) vokiečių okupacijos metais Lietuva neteko 240 tūkst. gyventojų.

Palyginimui Lietuvos gyventojų skaičiai:

1940 m. - 3,1 mln. (su Klaipėdos kraštu),

1942 m. - 2,789 mln. (be Klaipėdos krašto),

1946 m. - 2,541 mln.,

1947 m. - 2,390 mln.,

1951 m. - 2,561 mln.,

1956 m. - 2,673 mln.,

1959 m. - 2,711 mln., iš jų lietuvių - 2,150 mln.

Šaltinis: Baltijos kelias, Nr. 8, 2005 m.

SIBIRE SIELVARTŲ KRYŽIAI

Pabaltijo šalių aneksiją įvykdė Raudonoji armija smurtu, NKVD teroru pakeitė lietuvišką savivaldą sovietine. Saugumo postus Lietuvoje užėmė rusų emisarai - vyr. majoras Glotkov ir majoras Bykov.

Į apskričių saugumo postus susėdo taip pat rusai-enkavedistai ir dirigavo tuometiniam saugumo departamento viršininkui Antanui Sniečkui, o vėliau - vidaus reikalų komisarui Aleksandrui Guzevičiui.

Pabaltijo šalių deportacijas suplanavo Maskva, kai Kremliuje (1939 10 10 d.) buvo surengtas priėmimas Lietuvos delegacijai, pasirašiusiai savitarpio pagalbos sutartį. Ir jau kitą dieną (1939 10 11 d.) NKVD išleido instrukciją, kaip likviduoti nacionalinį elementą Lietuvoje.

Po to išgirdome lietuvių žeidžiančius žodžius: buožė, buržujus, nacionalistas, ekstremistas, provokatorius ir t.t.

Pirmoji masinio teroro akcija Lietuvoje vyko 1940 07 11-12 dienomis. Tąkart, pagal Antano Sniečkaus visiškai slaptą instrukciją, suimta ir be teismo nuteista per 2000 tautai svarbių asmenų.

Antroji lietuvių deportacija į Rusijos gilumą vyko 1941 06 14-18 dienomis. Tuomet ištremta 34 260 vyrų, moterų ir vaikų.

...kenčiame, nes trūksta ne vien maisto, bet ir vandens, ar išlaikys mūsų širdys?., (citata iš laiško, Liet. Archyve, 56-58 psl.).

Komisaro J. Glušausko liudijimu, Maskva reikalavo ištremti 700 000 Lietuvos piliečių.

Deportacijoms vadovauti atvyko spec. NKVD karininkų grupė iš Maskvos. Stebėti, kaip vyksta deportacijos Pabaltijo

šalyse, į Rygą atvyko Stalino asmeninis sekretorius Malenkov ir įsakė: jei pervežimui trūksta vagonų, negailėti parako ir švino...

Prasidėjęs (1941 06 22) vokiečių-rusų karas bolševikų planus sujaukė. Atsitraukdami bolševikai ėmėsi kruvino darbo - žudyti įkalintuosius Kretingoje, Petrašiūnuose, Panevėžyje, Rainių miškelyje. Prie Červenės nužudė 1114 lietuvių.

Po deportacijų Pabaltijo šalyse NKVD vykdytojus priėmė Stalinas ir Kalininas ir jiems įteikė aukštus SSRS apdovanojimus, tvirtina NKVD majoras J. Molinin.

Tautos žudikai rado prieglobstį Rusijos užantyje ir šiepiantis apgailestaudami, kad daug ko nespėjo nužudyti...

Sibire kapai be Kryžių, Kryžiai be kapų.

2008 03 18

TAURO apygardos partizanų HIMNAS

Nors teka kraujas žeme mūsų
Lietuvių-Karžygių vaikų,
Kentėt išmokom dėl prabočių
Ir mirt, aukotis dėl savų.

Negąsdina mūsų pavergėjas
Žiauria tironija, krauju,
Nes TAURO sūnūs partizanai
Veržias kovon su engėju.

Subūrė TAURAS mus vieningai,
Šimtus ir tūkstančius vaikų,
Kad sužvangėtų kovai ginklai
Iš ošiančių šalies miškų.

Nors daugel kraujo jau pralieta,
Mūs kraujo žymės - vėliavoj.
Bet nenuleiski, TAURE, kardo,
Nes Dievas laimins šioj kovoj.

ŽYGDARBIS

Vasario 10-ąją Kaune, Karininkų ramovėje, buvo paminėtos Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Tarybos Deklaracijos 58-osios metinės (išsamiau apie tai rašyta „XXI amžiuje“, Nr. 13). Dar kartą prisimindami Lietuvos didvyrių žygdarbį, kai šaltomis 1949 metų vasario dienomis partizanų vadai susirinko į savo suvažiavimą ir paskelbė Deklaraciją, okupacijos sąlygomis skelbiančią Lietuvos tikslą tapti demokratine valstybe, pateikiamo paminėjimo organizatorės AUKSUTĖS SKOKA-USKIENĖS, Deklaracijos signataro ADOLFO RAMANAUSKO-VANAGO dukros, pranešimo dalį. Perskaite suprasime, kokiomis sunkiomis sąlygomis partizanų vadams teko pralaužti okupantų žiedą, kad susirinktų į istorinį suvažiavimą.

1949-ųjų šaltą ir žvarbią vasario 10 dieną Radviliškio rajone, Minaičių kaime, Stanislovo Mikniaus sodyboje įrengtame Prisikėlimo apygardos vado Leonardo Grigonio-Užpalio bunkerioje, prasidėjo visos Lietuvos vyriausiųjų partizanų vadų, atstovavusių visoms tuo metu Lietuvoje veikusioms partizanų apygardoms, suvažiavimas. Jame ir priimta politinė Deklaracija - istorinis dokumentas.

Kaip žinome, 1944 metais sovietams okupavus Lietuvą, kilo didžiulis tautos pasipriešinimas. Tūkstančiai vyrų rinkosi Lietuvos miškuose ir pradėjo žūtbūtinę kovą už Lietuvos valstybės atkūrimą. Jau 1945 metais Lietuvos miškuose buvo apie 30 tūkstančių partizanų. Stichiškai kilęs pasipriešinimas greitai formavosi į struktūrą, pagrįstą kariniu teritoriniu principu. Partizanai, tęsdami Lietuvos kariuomenės tradicijas, veikė kaip karinė struktūra. Visoje Lietuvoje iki 1948 metų buvo sudarytos trys sritys, kurių kiekvienoje buvo apygardos, o jose - rinktinės, būriai. Centralizaciją, visų kovojančių krašto

jėgų sujungimą į vieningą pasipriešinimo organizaciją, partizanų vadai laikė labai svarbiu klausimu jų vestoje laisvės kovoje. To partizanų vadai siekė visus penkerius labai sunkius, be galo daug darbo ir aukų pareikalavusius laisvės kovų metus. Keletą kartų jau buvo priartėta prie šio tikslo, bet ypatingos sąlygos, partizanų žūtys neleisdavo to pasiekti.

Pagaliau 1949 metų vasario mėnesį po labai didelių pastangų ir milžiniškų darbų partizanų vadai susirinko suvienyti visų krašto pasipriešinimo jėgų. Suvažiavimo delegatai jau vasario 2-ąją Radviliškio rajone, Balandiškio kaime, Stepono Sajaus sodyboje, kur buvo įrengtas ir bunkeris, pradėjo konsultacijas ir pasitarimus. Čia jos tęsėsi iki vasario 10-osios, o nuo tos dienos suvažiavimas pradėjo darbą Minaičių kaime, Stanislovo Minkniaus sodyboje įrengtame bunkeryje. Žodis „suvažiavimas“ asocijuojasi su veiksmožodžiu „suvažiuoti“. Tačiau žinant to meto sąlygas apie važiavimą kalbėti netenka. Keliauti teko pėsčiomis, tik naktimis, o kelionės į suvažiavimo vietą partizanų vadams buvo labai sunkios ir pavojingos. Tuo metu ypač buvo padažnėjusios MGB provokatorių - agentų smogikų akcijos. Vadams reikėjo keliauti ne tik per savo apygardas ir sritis, bet ir nežinomomis vietovėmis, todėl buvo būtina vietinių partizanų talka - turėjo būti suderinti ryšių punktai, sutarti slaptažodžiai, susitikimo vietos, palydovai. Vieni kitų partizanai nepažinojo ir tai kėlė daug pavojų. Kelionė į suvažiavimo vietą partizanų vadams truko kelis mėnesius. Pavyzdžiui, mano tėvelis, suvažiavime atstovavęs Pietų Lietuvos sričiai, iškeliavęs iš Dzūkijos lapkritį (1948 metais), gruodžio pradžioje jau buvo atkeliavęs į Tauro apygardą (dabar Marijampolės apskritis), iš kur su šios apygardos partizanų vadu Aleksandru Grybinu-Faustu leidosi kelionėn į Žemaitiją. Lydimi dar dviejų partizanų, jie ties Gelgaudiškiu persikėlė per Nemuną, atvyko į Jurbarko rajoną ir susisiekė su Kęstučio apygardos partizanais. Čia artimiaus susipažino su jais, kartu praleido Kalėdų šventes ir toliau, jau jų lydimi, tęsė sunkią kelionę, pilną

pavojų ir netikėtumų. Kai kuriose susitikimo vietose buvo ir labai didžiulės įtampos, net tarp savųjų, nes atvykusieji buvo nepažįstami, o dėl ypatingų aplinkybių ne visada pavykdavo laiku suderinti susitikimo laiką. Provokatoriai, šnipai, agentai, smogikai būdavo labai gerai paruošti, todėl suprantama, jog partizanams reikėjo būti labai atsargiems.

Vis dėlto visi partizanų vadai šį kartą laimingai pasiekė sutartą vietą, ir suvažiavimas pradėjo darbą.

Jau pirmajame posėdyje vasario 10 dieną buvo paskelbta apie vieningos pasipriešinimo organizacijos - LLKS įkūrimą, vėliau posėdžiuose buvo aptarta Sąjūdžio ideologija, kovos taktika, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo strategija ir kiti klausimai. Per keletą dienų A. Ramanauskas-Vanagas, J. Šibaila-Merainis ir L. Grigonis-Užpalis parengė politinės LLKS Deklaracijos projektą ir vasario 16-ąją LLKS Taryba paskelbė politinę Deklaraciją, kurioje konstatuota, kad „LLKS Taryba okupacijos metu yra aukščiausias tautos politinis organas, vadovaujās politinei ir karinei tautos išsilaisvinimo kovai, kad būtų atkurta nepriklausoma demokratinė Lietuvos Respublika“.

Partizanų vadų pasirašyta Deklaracija nusakė ne tik lietuvių tautos laisvės kovos esmę, bet ir būsimos nepriklausomos, demokratinės, parlamentinės valstybės kūrimo modelį. Deklaracija, būdama konstitucinio lygmens dokumentu, buvo kartu ir valstybės atkūrimo programa.

1999 metais Lietuvos Respublikos Seimas, įvertindamas LLKS Tarybos 1949 m. vasario 16-osios Deklaracijos reikšmę Lietuvos valstybės tęstinumui, priėmė Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl LLKS Tarybos 1949 m. vasario 16 d. Deklaracijos“, kuriuo Lietuvos Respublikos Seimas suteikė šiai Deklaracijai Lietuvos valstybės teisės akto statusą, o LLKS Tarybą pripažino vienintele teisėta valdžia okupuotos Lietuvos teritorijoje. Šiuo įstatymu Lietuvos Respublikos Seimas taip pat pripažino LLKS Tarybos legitimumą bei jos organizuoto pasipriešinimo teisėtumą.

Deklaracijos paminėjimo renginio metu, pagerbiant visų žuvusių partizanų atminimą, buvo išvardyti LLKS Tarybos Deklaraciją pasirašę signatarai ir papasakoti jų likimai.

Jonas ŽEMAITIS-VYTAUTAS, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Tarybos prezidiumo pirmininkas - sušaudytas 1954 m. vasario 24 d. Maskvoje.

Adolfas RAMANAUSKAS-VANAGAS, LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko pirmasis pavaduotojas, Pietų Lietuvos srities partizanų vadas - sušaudytas 1957 m. lapkričio 29 d. Vilniuje.

Juozas ŠIBAILA-MERAINIS, LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko antrasis pavaduotojas, Didžiosios kovos apygardos štabo viršininkas bei Algimanto ir Vytauto apygardų įgaliotinis, žuvo 1953 m. vasario 11d. Ramygalos valsčiuje.

Leonas GRIGONIS-UŽPALIS, LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko trečiasis pavaduotojas, Prisikėlimo apygardos vadas - žuvo 1950 m. liepos 22 d. Ariogalos apylinkėse.

Aleksandras GRYBINAS-FAUSTAS, Tauro apygardos vadas - žuvo 1949 m. rugsėjo 28 d. Šakių apskrityje.

Vytautas GUŽAS-KARDAS, Vakarų Lietuvos srities štabo viršininkas - žuvo 1949 m. birželio 19 d. Eržvilko valsčiuje.

Bronius LIESYS-NAKTIS, Prisikėlimo apygardos štabo viršininkas - žuvo 1949 m. rugpjūčio 13 d. Radviliškio rajone.

Petras BARTKUS-ŽADGAILA, LLKS Tarybos prezidiumo sekretorius - žuvo 1949 rugpjūčio 13 d. Radviliškio rajone.

Visi žuvusieji Lietuvos laisvės kovose buvo pagerbti.

Kalbėjo kun. Robertas Grigas, atsikūrusio LLKS Tarybos pirmininkas Jonas Čeponis, Atlanto sutarties Lietuvos bendrijos pirmininkas Audrius Skaistys, Lietuvos Sąjūdžio Tarybos pirmininkas, Seimo narys Rytas Kupčinskas.

Antroje minėjimo dalyje skambėjo Lietuvos partizanų dainos, kurias surinko ir atliko Lietuvos veterinarijos akademijos folkloro ansamblis „Kupolė" (vadovas doc. Antanas Bernatonis).

Pijus Krušinskas - politinis kalinys

IŠ PIJAUS DIENORAŠČIO

1943 m., karui slenkant į Vakarus, mūsų krašte, Kazlų Rūdos miškuose, veikė raudonųjų partizanų didelė grupė, kuri užsiiminėjo plėšikavimu iš labai stambių ūkininkų. Jų skaičiuje buvo vyrų ir iš mano tėviškės. 1943 metais mūsų vyrams reikėjo slapstytis nuo vokiečių. Pasitraukę iš vokiečių, okupacijos metu sukūrė savisaugos batalioną, kuriame dalyvavo ir kiti priešiški vokiečiams. Tai - Stasys Jakštavičius, kilęs nuo Joniškio prie Žagarės. Jis 1936 metais, atitarnavęs Lietuvos būtiną tarnybą, gavo puskarininkio laipsnį. 1936 m. atvyko į mūsų kraštą uždarbiauti. Žiemos metu kirto mišką, vasarą kasė pelkių nusausinimo griovius (zimagoras). S. Jakštavičius apsigyveno mano tėviškėje, Kazlų Rūdos miškuose, Krušinskuose. Čia gyvendamas ir dirbdamas vedė mano tėvo pusseserę Krušinskaitę Agotą ir pasiliko ten pat gyventi visam laikui. Jis buvo aktyvus, geras šaulys ir organizatorius. Mokė mane ir kaimo jaunimėlį gerai valdyti ginklą. Iš mano

organizacinių veiksmų jis pastebėjo, kad šioje srityje esu labai gerai viską suvokiantis ir aktyvus, organizuotas.

Mes turėjome daug rusiškų ginklų nuo 1941 m., kada rusai traukėsi ir miške paliko daug ginklų, paprastų šautuvų. Paieškoję miškuose, mes radome daug automatinių ginklų. Šiems ginklams padarėme slėptuves ir laikinai paslėpėm.

1941 m. birželio 23 d. rusai turėjo paimti mūsų šeimą į tremimą, bet naktį važiuojant paimti mūsų šeimą pakeliui sugedo jų mašina, todėl neatvyko iki Krušinskių kaimo. Mes likome, nes naktį iš birželio 23 d. į birželio 24 d. vokiečiai subombardavo Kauną. Rusai pasitraukė.

1944 m. rugpjūčio mėnesį sugrįžo rusai, rugsėjo 1 d. paskelbė mobilizaciją į rusų kariuomenę ir varė į frontą prieš vokiečius. Iš mūsų vyrų niekas nepakluso, nestojo į rusų kariuomenę. Rugsėjo 5 d. rusai vykdė didelį gaudymą (ablavą), kas nespėjo pasislėpti - sugavo. Mes su Stasiu Jakštavičiumi spėjom pasislėpti, išlikome. Nusprendėme, kad be geros slėptuvės išgyventi nebus įmanoma. Mes su S. Jakštavičiumi tėviškės kluono šieno šalinėje padarėme gerą šiltą slėptuvę, kad reikalui esant būtų galima staigiai ir saugiai pasislėpti. 1944 m. rugsėjo ir spalio mėnesiais čia, Kazlų Rūdos miške, partizaninės veiklos dar nebuvo, nors visokių pasakojimų girdėjome.

1944 m. spalio mėn. 26 d. naktį buvo nuleisti iš Karaliaučiaus srities paruošti lietuviai partizaninėms kovoms organizuoti. Aš spalio 27 d. sutikęs juos miške išsiaiškinau, kas jie tokie, parsivedžiau į mūsų su Jakštavičiumi įrengtą slėptuvę. Jie buvo du. Juos nuleidžiant apšaudė. Konteineris su visomis reikalingomis priemonėmis nebuvo surastas. Matosi, kad rusai žinojo apie desantininkų nusileidimą. Po šio nusileidimo dvi savaites pas mus Kazlų Rūdos miškuose buvo vykdomas žaliakepurių rusų pasieniečių didelės paieškos, kratos. Du desantininkai buvo iš Kybartų - tai Vincas Kovas „Šarūnas" ir Jonas Čižeika „Stepas". O trečiasis turėjo būti vietinis, iš šio krašto, kad žinotų apylinkes.

Vincas Kovas buvo radistas, paruoštas dirbti su radijo siųstuvu. O Jonas Čižeika - žvalgybininkas. Jie šiam darbui buvo paruošti specialiose mokyklose. O trečiasis - vietinis, kuris turėjo būti radistu. Kadangi trečiasis dingo, desantininkai mane, kaip vietinį, paėmė pas save ir norėjo apmokyti naudotis radijo siųstuvu. Man labai sunkiai sekėsi išsivinti Morzės abėcėlę, nes labai eikvojosi akumulatorius ir labai gaudė siųstuvo signalas. Po aptarimo numatomų veiksmų nusprendė mane apmokyti žvalgybos specialaus darbo. Tuo laiku mes buvome daugiausia kaimo vyrai, nebuvo tam pasiruošusių. Dalyvaujant Jakštavičiui, mes nutarėme, kad tai bus labai geras ir esamoje situacijoje reikalingas veiksmas. Jau buvo 1944 m. pabaiga, gruodžio mėnesį aš Jono Čižeikos „Stepo“, kaip baigusio žvalgybos specialius mokslus, buvau priskirtas jam, kad mane paruoštą žvalgybos darbui (strateginiams veiksmams). Man buvo aštuoniolika metų. Rusai, sugavę tokius jaunuolius, siuntė į frontą, kuris griaudėjo ties Karaliaučiaus srities riba. Kas ten įkliuvo, gali būti, kad nė vienas negrižo į tėvynę.

Aš buvau labai aktyvus ir ryžtingas, matėsi, kad galiu būti reikalingas ir naudingas partizaninėje grupėje. Pasitarus buvo nuspręsta, kad aš išeisiu į viešumą. Aš, pasiėmęs jaunesniojo brolio 1928 metų bažnytinius gimimo metrikus, nusprendžiau išvykti į Kazlų Rūdos, Višakio Rūdos, Lekėčių apylinkes išsiaiškinti tuo laiku esamą padėtį. Paėmiau kišeninį ginklą, rusišką pistoletą, žvalgybos darbui jau turėjau šiek tiek žinių, tik be praktikos. Višakio Rūdoje gyveno mūsų šeimos geras pažįstamas ir šeimos draugas. Aš nuvykau pas jį, mes pasitarė nusprendėme surasti nelegaliai pasislėpusių vyrų ir pasiaiškinti esamą padėtį. Višakio Rūdoje gyvenantis Skrinska turėjo labai plačias pažintis ir per keturias dienas surado šešis vyrus, kurie jau buvo įsijungę į partizaninį susibūrimą. Už Lekėčių, šalia Nemuno, jau veikė LLA organizacija. Jai vadovavo „Runas“. Iš tų vyrų sužinojau, kur prie Lekėčių galėčiau gauti daugiau žinių, bet ten nuvykęs negalėjau nieko sužinoti, matyt, mani mi nepasitikėjo.

1944 metų Kūčias ir Kalėdas sutikti grįžau į namus, nes buvo stengiamasi prie Kūčių stalo būti visiems kartu (gruodžio 23 d., 1944 m.).

Po Kalėdų, iš karto naudojantis mano parneštomis žiniomis, desantininkai ir Stasys Jakštavičius pradėjo organizuoti visus pavieniai besislapstančius vyrus į partizaninį būrį, kad visi būtų apjungti, o ne pavieniai slapstytsi. Ginklų turėjo visi. Į šį organizavimą įsijungė iššaudytos Naudžių šeimos žentas, buvęs policijos tarnautojas, Jurgis Brazaitis ir keletas aktyviausių vyrų. Viskas pajudėjo iš vietos į vieningą susibūrimą.

Rusai parodė savo ypatingą žiaurumą. 1945 m. sausio mėnesio pradžioje Girininkuose, per Tris Karalius susirinkusius prie bendro stalo, per langus sušaudė Naudžių šeimą. Žuvo keturi asmenys. Į partizaninį būrio organizavimą įsijungė Jurgis Brazaitis, nes žuvo jo žmona. Būrys po šio įvykio labai padidėjo, rusams pasipriešino organizuotai. Vidury sausio 1945 m. pas Kalašinską buvo sukviestas organizatorių susitikimas ir išrinktas štabas. Štabo viršininku (vadu) buvo išrinktas buvęs policijos viršininkas Alfonsas Arlauskas, kuris pasivadino „Geležiniu Vilku“, ir visą sukurtą būrį nuspręsta pavadinti „Geležinio Vilko“ būriu. Pelkėje, prie mano tėviškės ant kalvos, buvo įrengtas štabas. Ši vieta vadinasi „Rievutės“. Prie štabo prisijungė desantininkai Vincas Kovas „Šarūnas“, Jonas Čižeika „Stepas“. S. Jakštavičius buvo paskirtas štabo apsaugos viršininku. Į apsaugą įėjo Jurgis Brazaitis ir keletas parinktų vyrų. Jonas Čižeika „Stepas“ buvo paskirtas žvalgybos viršininku. Aš, Pijus Krušinskas, buvau paskirtas į Jono Čižeikos būrį.

1945 metų vasario pradžioje jau buvo apie 200 vyrų. Vadinamoje „Žiemkelis“ pelkėje, tarp Girininkų ir Krušinskų, prie mano tėviškės, ant kalvos, kur buvo 1863 metų sukilėlių stovykla ir kapinės, buvo pastatyti du bunkeriai, stovykla su visais reikmenimis maisto gamybai ir laikymui. Buvo numatyta organizuoti aktyvų pasipriešinimą prieš sovietinę struktūrą - miliciją, stribus ir NKVD. Tokiai sukurtai organizacijai, turinčiai

kovai ir pasipriešinimui ginklų, reikėjo sustiprintos žvalgybos. Aš turėjau priimti priesaiką su pažadu vykdyti „Geležinio Vilko“ štabo nurodymus. Mano slapyvardžiai - „Slapukas“ ir „Baravykas“, vėliau dar papildoma - „Sakuotnugaris“. Aš privalejau išeiti iš miško į viešumą. Todėl ir toliau naudojausi jaunesniojo brolio bažnytiniu gimimo liudijimu. Man buvo paskirtas plotas - Lekėčiai, Zapyškis, Kačerginė, Garliava, Mauručiai, Veiveriai, Ažuolų Būda, Kazlų Rūda, Višakio Rūda. Vykdydamas tokias užduotis naudojausi tik kišeniniu ginklu. Mažą šaunamąjį ginklą slėpiau po nešiojamais rūbais. Kad nesukelčiau įtarimo išėjęs į viešumą, reikėjo organizuoti darbo pažymėjimą, nes vyko karas ir buvo labai pavojinga.

Stovyklai dar nespėjus įsigyventi, 1945 metų vasario 26-tos dienos naktį partizanų bunkerį stovykloje „Žiemkelis“ apsupo NKVD - Smerš daliniai, nes stovykla buvo išduota. Įvyko stiprus susirėmimas, kautynėse žuvo trylika partizanų, trys sužeisti pasitraukė iš kautynių vietos. Juos rado po savaitės Girininkų gyventojai. Rusams pasitraukus, mūsų būrio vyrai surinko trylikos žuvusiųjų kūnus, atnešė prie štabo. Kautynėse žuvo ir pats vadas Alfonsas Arlauskas. „Geležinio Vilko“ pasipriešinimas buvo didelis. Rusai išsivežė daug savų lavonų po kautynių. Per Girininkų kaimą keletą brezentu apdengtų mašinų vežė, sakė, kad partizanų turtą. Tačiau jokio ten turto nebuvo, ten buvo nukauti rusų kareiviai. Trylika partizanų ir patį vadą su atžymomis palaidojo štabo teritorijoje. Tris partizanus, kuriuos rado gyventojai, palaidojo išsprogdinto bunkerio vietoje.

Po šių įvykių įvyko antra išdavystė. 1945 metų kovo 23 d. Smerš daliniai apsupo mano tėviškę. Buvo ieškoma desantų ir radijo siųstuvo. Vincas Kovas tuo metu sirgo ir gulėjo lovoje. Jis turėjo baltą karinį bilietą Kosto Puodžiūno vardu. Manęs ir „Stepo“ tėviškėje nebuvo. Smerš daliniai darydami kratą kluone rado paslėptą radijo aparatą (Blaupunkt) didelių gabaritų. Kareiviai pradėjo aiškinti, kad rado radijo siųstuvą ir nustojo

daryti kratą. Radijo siųstuvo slėptuvės ir ginklų atsargų nerado. Kankindami suėmė mano tėvą Konstantiną Krušinską, kitus šeimos narius. Žiauriai tardydami išsiaiškino, kad Puodžiūno dokumentais pasivadinęs yra desantas Vincas Kovas. Jis buvo suimtas kaip radistas. Tuo laiku Pažėruose, Gervės namuose, laikinai buvo įrengtas Smerš štabas. Mano tėvą Konstantiną Krušinską laikė uždarytą bulvių rūsyje. Jis per penkias dienas dingo be žinios, tikriausiai kankinant žuvo. Kur pakastas, mes, šeimos nariai, neišsiaiškinome ir neradome.

Vincą Kovą, radistą desantą, išsivežė į Minską, nes Minske buvo Smerš pagrindinis štabas. Jį ten tardė ir nuteisė. Po šių įvykių reikėjo keisti visą veiklą. S. Jakštavičius ėmėsi suburti išsiblaškiusius vyrus, nes nebuvo kam vadovauti. Nemaža dalis mūsų vyrų vėl sugrižo į naujai perorganizuotą būrį. Mums pavyko surasti ryšį su Runo vadovaujamu LLA daliniu. 1945 metų gegužės 9 dieną pasibaigė rusų prieš vokiečius karas. 1945 m. antroje gegužės pusėje buvo paskelbta amnestija, kad „banditai“ galėtų atiduoti ginklus ir užsiregistruotų. Dauguma, kurie turėjo šeimas, tai padarė, nes papulti į frontą jau nebuvo pavojaus. Be šeimų ir buvę nepriklausomos Lietuvos tarnautojai, Lietuvos kariškiai, vokiečių okupacijos laikų tarnautojai ir buvę batalionų būriuose registruotis nesiryžo. Naujai kuriantis partizanų būriui, man reikėjo intensyviau įsijungti į žvalgybai labai reikalingas pozicijas. Buvo nuspręsta man gauti darbo pažymėjimą. Prie Zapyškio, Kluoniškėse, Jono Širvaičio sodyboje buvo kepama partizanams duona. Reikėjo miltų. Tuo laiku malūnuose buvo nustatyta norma, kiek gali susimalti, reikėjo turėti leidimą, o nuo kiekvieno 50 kg sumaltų grūdų turėjo palikti 5 kg miltų. Širvaičio Jono brolis Antanas Širvaitis Virbališkių k. pradėjo steigti arteles - stalių, siuvėjų, batsiuvių, kalvių ir kitokias. Jis turėjo leidimą tai daryti.

1945 metų žiemą Vilemų k. buvo suimtas Vincas Vilemas, inžinierius elektrikas. Jis turėjo „Blakston“ anglišką dyzelinį variklį. Aš, gelbėdamas Vilemo turtą nuo konfiskavimo,

prikalbinau Joną Širvaitį, kad jo brolis Antanas Širvaitis pervežtų pas save šį variklį, pajungtų darbui, kad nekonfiskuotų. Kada variklis buvo parvežtas, nuspręsta įrengti malūną, surastos didelės rankinės girmos. Jonui Širvaičiui tarpininkaujant, jo brolis Antanas su pajaunintais mano gimimo metais išdavė man darbo pažymėjimą - malūnininkas-mechanikas. Stalių artelė padarė girnoms įmontuoti įrengimą - kaip reikia malūnui. Buvo įmontuotos girmos ir šis variklis. Girnoms sukti buvo įrengtas diržas. Pradėjo veikti malūnas, nes jo labai reikėjo. Partizanai grūdų pasirūpindavo nelegaliu būdu. Aš visus tuos grūdus sumaldavau. Atsirado galimybė turėti duonos. Maldavau ir gyventojams, dirbau pirmadieniais ir penktadieniais, kitomis dienomis dirbau, jeigu ypatingas reikalas, nes turėjau vykdyti žvalgybą.

Turėdamas tokias sąlygas būti viešai tarp visuomenės, susipažinau su Kačerginės milicija, stribyne. Viską ten iššnipinėčiau, turėjau fotoaparata, fotografavau. Aš priklausiau Stasio Jakštavičiaus organizuotam būriui, Stepo žvalgybos grupei. S. Jakštavičius buvo labai aktyvus prieš miliciją ir stribus, jo slapyvardis buvo „Katinas“.

1945 metų birželio mėnesį susiorganizavo rinktinė „Stirnas“. Rugpjūčio gale organizavosi Suvalkijos „Tauro“ apygarda. Stasio Jakštavičiaus vadovaujamas būrys palaikė ryšius su rinktine „Stirnas“, su pagrindine „Tauro“ apygarda, aktyviausi ryšiai buvo su LLA Runo vadovaujamu būriu.

1945 metų birželio mėnesį į mūsų miškų apylinkes buvo paleista vokieškomis uniformomis aprengtų žydų, gal 200. Jie sakėsi, kad yra vokiečiai, likę Baltarusijoje už fronto, ir traukias Vokietijos link, nori surasti ryšį su partizanais. Per didelį neapsižiūrėjimą Sališkėse gyvenantis ūkininkas Bilskis tai padarė. Jį ir keletą iš partizanų vadovaujančios dalies nukankino.

Mano žvalgybinė veikla buvo labai reikalinga ir naudinga partizanams. 1945 m. rugsėjo mėnesį pradėjus veikti „Tauro“ apygardai, atsirado didesnė ginkluota galimybė likviduoti

miliciją ir intensyviai veikiančias sribų būstines. 1945 m. spalio mėnesį buvo paskelbtas šaukimas - 1927-tų gimimo metų naujokų ėmimas į kariuomenę, ir buvo pranešta, kad iš šitų naujokų bus sudaromos grupės Kauno rajone: Vilkija, Babtai, Kačerginė ir daugiau. Bus nakties metu papildoma apsauga milicijai, vykdančiai patrulinę tarnybą, bet reikėjo užpildyti specialų blanką, kad sutinki vykdyti šias pareigas.

Aš pagal mūsų štabo nutarimą stojau prieš komisiją, kuri buvo Vilkijoje, Kauno r. Komisija įvyko 1945 m. spalio mėnesio viduryje, mėnesio pabaigoje jau buvome paimti ir Fredoje apmokyti kariškių veiksmų - rikiuotės, kaip elgtis su ginklu. Buvome aprengti rusų kareivių uniformomis. Į Kačerginę mus paskyrė 27, mes čia buvome penki vietiniai, kiti nuo Gardino, mūsų viršininku buvo paskirtas Kuznecov. Buvo kalbama, kad jis žydas. Kačerginės milicijos patalpose buvo stendas, pristatytas šautuvų. Šautuvai numeruoti, buvo išduotas numeris, kurį šautuvą gali naudoti atlikdamas tarnybos užduotį. Šautuvą reikėjo prižiūrėti, valyti. Nakties metu po keturis pagrindine Kačerginės gatve turėjome patruliuoti, kaip papildoma apsauga sargybai prie budinčiojo milicijos darbuotojo.

Mums buvo išskirtas dviejų aukštų vasarnamis, kaip kareivinės. Mes nuo tarnybos laisvu laiku ten įrengėme kareivines 80 kareivių. Kačerginės miške, sename, išpuvusiam, samanomis apaugusiam kelme buvo įstatyta vokiečių dujokaukės sandariai uždaryta metalinė dėžė. Aš ten, nutaikęs progą, įdėdavau žvalgybinę medžiagą, perduodavau, kas labai svarbu ir reikalinga. Sesuo atnešdavo maisto produktų. Mūsų viršininkas Kuznecov gyveno pas Jakelaitienę, kuri jam gamino ir maistą. Aš atneštą sesers maistą padėdavau pas Jakelaitienę ir leidau ruošiant maistą naudoti tuos produktus. Taip aš papildomai pavalgydavau, nes mes gaudavome sausą karišką davinį. Taip aš galėjau stebėti Kuznecovo elgesį. Pas jį buvo įvestas kariškas telefonas. Aš stengdavausi ateiti, kada jis grįždavo į savo butą. Stebėjau, kur jis laiko automatą, naganą. Man buvo numatytos

2-3 savaitės ten būti, kol bus sunaikinta Kačerginės milicija ir stribynas.

Lapkričio mėnesį po išdavystės, žlugus pagrindiniam „Taur“ apygardos štabui, Kačerginės stribų likvidavimo mūsų štabas gruodžio mėnesį dar negalėjo vykdyti, kadangi labai užsitęsė šis procesas. Man buvo pavojinga ilgai ten būti, bet S. Jakštavičiaus vadovaujamas štabas, kol neįvykdyta užduotis, man labai griežtai uždraudė iš ten šalintis. Aš išsiprašiau viršininko Kuznecovo, kad leistų dvi dienas Kalėdoms parvykti į namus. Kai susitikau su štabu, buvo galutinai nutarta operaciją perkelti į 1946 m. sausio mėnesį. Sausio 14 dieną gavau pranešimą, kad sausio 18-tą dieną įvyks pagrindinis štabo pasitarimas dalyvaujant visų vykdančiųjų grupių atstovams, ir mano dalyvavimas būtinas. Aš sausio 14-tą dieną pas Kačerginės gydytoją susiorganizavau keturioms dienoms pažymą dėl sveikatos patikrinimo Kaune. Grįžęs suorganizavau kuliama mašiną. Kūlimas vyko pas artimus kaimynus. Aštuonioliktos dienos vakare atėjo keturiasdešimt partizanų, viską iškūlėme, po to buvo aptarti visi pagrindiniai veiksmai atliekant Kačerginės milicijos ir stribynės likvidavimą. Man buvo įsakyta, gavus ženklą, nukirpti karišką telefono liniją, staigiai paimti Kuznecovo ginklus ir paimti jį į nelaisvę, nuginkluoti miliciją, neleisti išeiti iš kareivinių, ginklus ir šovinius paimti. Ginkluota kova buvo labai pavojinga, nes aplinkui gyventojų namai.

Iš šio pasitarimo 1946 m. sausio mėnesio 18 d. vėlai vakare grįžau į Kačerginę, pasilikau tik aprangą ir ženklą, kad aš tas pats - kišeninį laikrodį su balta grandinele, kabančia virš kelnių matomoje vietoje. Jau buvau išduotas, padarė smulkia krata. Paėmė mano laikrodį ir kišeninį peiliuką, mane uždarė vieną į sandėliuką, kad neturėčiau ryšio. Rytojaus dieną prasiėjo tardymas, išvedė iš uždaro sandėlio tardymui pas viršininką Kuznecovą. Beeinant sutikome kaimynų sūnų, atvykusį į Kačerginę. Ir jis pamatė, kad esu ginkluotos sargybos vedamas surakintomis rankomis. Jis grįžęs į namus papasakojo mano

šeimai, kad aš suimtas, skubiai buvo pranešta partizanams. Kačerginės paimti ir mane išlaisvinti galimybės nebuvo. Penkias paras mane labai saugojo, kas vakarą, galbūt iš to dalinio, kuriam mes priklausėme, atvažiuodavo kariškas didelis dengtas džipas. Mane ir dar keturis iš Kačerginės išveždavo kažkur. Vežiodavo visą naktį, kai ką iš tų vežiojamų bendrininkų išvesdavo, matyt, ką nors parodyti. Ryte vėl grąžindavo į Kačerginę. Šeštą naktį mane atvežė į kažkokį rūšį Kaune, Vytauto parke, ir paliko. Dienos metu mane pervedė į trečio milicijos poskyrio areštinę prie Įgulos bažnyčios, ten laikė gal savaitę ir perdavė kalėjimui Mickevičiaus gatvėje, Kaune. Iš ten rusas tardytojas su sargyba parsivesdavo į saugumą ir tardydavo. Rusų kalbos nemokėjau, vertė žydas vertėjas, tardomiesiems buvo labai blogai: jeigu neišduodavo, ko jis nori, kankindavo. Mano kairės rankos pirštus sutrynė, įkišęs į duris lankstų pusėje, padus su žvake apdegino, sudaužė galvą.

Apie Stasį Jakštavičių buvo prisirinkę daug žinių. Jį norėjo paimti gyvą, mane bandė verbuoti, kad padėčiau paimti, man sakė, kad paleis į laisvę. Aš nesutikau. 1946 m. birželio 1 dieną nuteisė 10-čiai metų pagal str. 58 l/a-58-11 ir išvežė į lagerius 1946 m. birželio 16 d. iš Lukiškių kalėjimo.

„TVIRTINU“
BLKA KONTRAŽVALGYBOS BŪRIO
„SMERŠ“ SKYRIAUS VIRŠININKAS
GENEROLAS-MAJORAS
/parašas/ /JERMOLIN/
1945 m. gegužės 17 d.

NUTARIMAS

/Dėl tardymo medžiagos išskyrimo/

1945 metų gegužės 15 d.
Minskas

Aš, Baltarusijos ir Lietuvos karinės apygardos Kontržvalgybos skyriaus „SMERŠ“ 5 skyriaus viršininko padėjėjas kapitonas ŽUKOV, išnagrinėjęs tardomąją bylą Nr. 1098 pagal RADVILAVIČIAUS Vytauto Michailovičiaus, DOBROVOLSKIO Broniaus, Antano ir KALAŠINSKO Aloyzo, Antano kaltinimą nusikaltimais, numatytais RTFSR BK 58-1 „a“, 58-8 ir 58-11 str.,

NUSTAČIAU:

RADVILAVIČIUS V. M., DOBROVOLSKIS B. A. IR KALAŠINSKAS A. A. areštuoti kaip lietuvių nacionalistinės kontrrevoliucinės organizacijos „Tėvynės aukuras“ ir gaujos, vadina-
mos „Geležinis vilkas“, dalyviai.

Tardymo metu apie savo bendrininkus davė parodymus:

1. KUTKAITIS Feliksas, Juozo 8. PŪKAS Juozas	
2. SAMUOLIS Justinas	9. KALAUCKAS Bronius
3. BAGDONAS Jonas	10. KALAUCKAS Juozas
4. ORLAUSKAS Antanas	11. SEREDINSKAS Juozas
5. RUGIENIUS Juozas	12. JUODŽBALIS Jurgis
6. BAGDONAS Juozas	13. SKUČAS Juozas
7. BRAZAITIS Jurgis	14. GYLYS Severas

15. PAVILAITIS Povilas
16. PEČIULAITIS Povilas
17. SENIŪNAS Juozas
18. SENIŪNAS Bronius
19. JARAS Kazys
20. PAULIUKEVIČIUS Motiejus
21. GVALDYS Antanas
22. PAŽĖRA Antanas
23. PAŽĖRA Jonas
24. VAITKŪNAS Česlovas
25. „PŪKIS" (slapyvardis)
26. „JUSKO" (vardas)
27. ALFONCUKAS (vardas)
28. PETRAS (vardas)
29. MORGEIKO Stasė
30. KŪRAS Simonas
31. KŪRAS Antanas
32. BARKAUSKAS Jurgis
33. MACEINA Jonas
34. STALIORAITIS Kazys
35. LAPINSKAS Kazys
36. JAKŠTAS (pavardė)
37. KRUSINSKAS Pijus
38. JANSKUS Petras
39. PAŽĖRA Pranas
40. BALTRUKONIS Jonas
41. BALTRUKONIS Vincas
42. PAULIUKAITIS (pavardė)
43. SEKUKUS Jonas
44. ŠILINSKIS Juozas
45. NODERIS Antanas
46. CUKAS Alfonsas
47. GYLYS Ksaveras
48. SENKUS Jurgis
49. NĖNIUS Juozas
50. RUGIENIUS Juozas
51. BARTULIS Pijušas
52. ŠALČIUS Jurgis
53. MELNINKAS Bronius
54. MELNINKAS Juozas
55. DANIELIUS Petras
56. POŽĖRA Antanas
57. NAUDŽIUS Andrius
58. NAUDŽIUS Antanas
59. AUDIEJAITIS Antanas
60. SMAILYŠ Jonas
61. RAULINAVIČIUS
(pavardė)
62. GŪŽYS Jurgis
63. KLIMAVIČIUS Gediminas
64. PIEČIUS Kazys
65. PIEKUS Juozas
66. BELICKIS Pijušas
67. KOVAS Vincas
68. ČIŽEIKA Jonas
69. SKATIKAS Kostas
70. NAUDŽIUS Bronius
71. LIAUKUS Kazimieras
72. ŽILINSKAS Vytautas
73. BLOCKIS Valentinas
74. BALTRUŠIS Vytautas
75. ALEKSAS (vardas)
76. KRUSINSKAS Vytas
77. KRUSINSKAS Gabrys
78. LAUKAITIS Juozas
79. LIKTORAITIS Viktoras
80. VAITKŪNAS Vincas
81. VILIMAS Julius
82. MORKŪNAS Petras
83. SENIŪNAS Zigmas

84. POŽĖRA Juozas

85. SIAURYS Antanas

86. SIAURYS Kazys

87. DAUGĖLA Antanas

88. KALEIŠIUS Jurgis

89. VOKIETIS (kariškis)

Įsitikinta (turint omenyje), kad aukščiau išvardinti bandos dalyviai dabartiniu metu yra nelegalioje padėtyje, bet nuolatinė jų gyvenamoji vieta randasi Marijampolės ir Kauno apskrityse Lietuvos SSR.

NUSTAČIAU:

Tardymo medžiagas aukščiau nurodytų asmenų išskirti (ypatingą dėmesį) ir pasiųsti į NKVD Lietuvos SSR dėl jų suradimo ir suėmimo.

Padėjėjas viršininko 5 skyriaus SKR NKO

„Smerš" DVO - kapitonas (parašas) /Žukov/

„Sutinku" Viršininkas 5 skyriaus SKR NKO

„Smerš" VEVO (parašas) /Belikin/

...Nukankintieji kovoja drauge su mumis...

Jie stiprina mūsų gretas...

Tebus pašlovinti nenusilenkę prieš netiesą.

Vysk. M. Reinys

PARTIZANŲ VADAS
JUOZAS LUKŠA - DAUMANTAS
1921-1951

Juozas Lukša-Daumantas yra vienas didžiausių ir reikšmingiausių Lietuvos pokario istorijos herojų. Būdamas vienu iš pagrindinių pasipriešinimo antrajai sovietinei okupacijai vadų, jis ne tik kovojo dėl Lietuvos laisvės, bet ir žuvo dėl jos. Žuvo tikėdamas savo Tėvyne, jos prisikėlimu ir nepriklausomybe.

Sunku mums, gyviesiems, šiandien suprasti tokių žmonių kaip Juozas Lukša pasiaukojimą. Kiekvienas turime tik-tai vieną gyvenimą ir vieną mirtį. O nepalikę gyvenimo ir ne-pasirinkę mirties, sunkiai suprantame didvyrius. Visų laikų

Lietuvos didvyriai, rodos, taip toli nuo mūsų, kad juos mato tik istorija ir Dievas... Mes galime tik prisiminti juos. Stebėtis jais. Didžiutis.

J. Lukša gimė 1921 m. rugpjūčio 10 d. Juodbūdžio kaime, Veiverių parapijoje, Marijampolės apskrityje (dabar Prienų rajonas).

Tėvas Simonas Lukša (1864-1947) turėjo 33 ha žemės. Mirus pirmai žmonai Marijai Valentaitei, vedė Degimų kaimo ūkininko dukterį Oną Vilkaitę (1886-1966). Iš pirmos santuokos buvę likę dvi dukterys, Marija ir Angelė, ir sūnus Vincas. Su antrąja žmona Ona Simonas Lukša susilaukė keturių sūnų: Juozo (1921-1951), Jurgio (1920-1947), Antano (g. 1923) ir Stasio (1926-1947).

J. Lukša, kaip vėliau ir jo broliai Jurgis bei Antanas, mokdamasis Veiverių progimnazijoje išitraukė į pažangų ateitininkų judėjimą. (J. Lukša ateitininkams liko ištikimas ir vėliau - studijuodamas VDU jis priklausė studentų ateitininkų „Grandies“ korporacijai).

1940 m. vasarą J. Lukša baigė Kauno „Aušros“ gimnaziją ir įstojo į Kauno universitetą. Tuo metu Lietuvoje siautėjo sovietiniai okupantai ir J. Lukša nedvejodamas įsijungė į patriotinę pagrindinę veiklą, tapo Lietuvos aktyvistų fronto nariu. Juozo veiklą greitai pastebėjo vietiniai saugumiečiai, ir 1941 m. pradžioje jis buvo suimtas bei įkalintas.

Nuo kalėjimo ar tremties J. Lukšą išgelbėjo 1941 m. vasarą prasidėjęs Vokietijos-Sovietų Sąjungos karas. Prasidėjus karo veiksams, lietuvių sukilėliai birželio 24 d. išlaisvino Juozą iš bolševikų kalėjimo.

Vokiečių okupacijos metais J. Lukša toliau universitete studijavo architektūrą ir aktyviai dalyvavo antihitlerinėje pagrindinio organizacijoje - Lietuvių fronte. Šioje veikloje jam aktyviai talkino brolis Jurgis - universiteto mechanikos fakulteto studentas. Už antinacinę veiklą Jurgį vokiečiai netrukus areštavo, tačiau jam pavyko iš kalėjimo pabėgti. Trečias brolis

Antanas, baigęs Kauno mokytojų seminariją, taip pat įstojo į Kauno universitetą studijuoti geodeziją.

Trys broliai Lukšos gyveno Aleksote, Veiverių gatvėje (Nr. 23, Prano Nenorto name). Ketvirtas, jauniausias brolis Stasys, mokėsi Veiveriuose, po to baigė Kauno dailiųjų amatų mokyklą. Pokario metais svetima pavarde (Antano Petraičio) įstojo į Vilniaus universiteto chemijos fakultetą.

1944 m. vasarą, Sovietų Sąjungai užėmus Lietuvą antrą kartą, broliai Lukšos nenutraukė pagrindinės veiklos, bet tęsė ją susikūrusioje Lietuvos išlaisvinimo taryboje.

Lietuvoje, be jau veikiančių pasipriešinimo organizacijų, susikūrusių dar nacių okupacijos metais, Lietuvos Laisvės armijos (LLA), Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto (VLIK'o), kūrėsi ir naujos: Lietuvos išlaisvinimo taryba (LIT'as), Lietuvos ginkluotųjų pajėgų vyriausioji taryba (LGP). Šių organizacijų veikla jau neapsiribojo vien tik pasyviaja, neginkluota rezistencija, bet peraugo į žūtbinę kovą už laisvę. Lietuvoje ėmė spontaniškai kurtis partizanų būriai, vėliau rinktinės ir apygardos. Užnemunėje, Suvalkijos miškuose, taip pat būrėsi partizanai. 1945 m. rugsėjo mėn. čia buvo įkurta Tauro apygarda. Jos organizatoriai buvo pulk. L. Butkevičius („Elbė“), kun. A. Ylius („Generolas“) ir kt.

1945 m. sovietų saugumiečiams suėmus didesniąją dalį Lietuvos išlaisvinimo tarybos narių (kuriai priklausė ir Lukša), jis įsijungė į kitą rezistencinį judėjimą - Lietuvos partizanų sąjungą. Ši organizacija siekė sujungti visame krašte veikiančius partizanus ir koordinuoti jų veiklą. 1946 m. pradžioje J. Lukša nutraukė legalų gyvenimą Kaune, paliko universitetą ir pasitraukė į Suvalkijos miškus. Įsijungęs į ginkluotą kovą, J. Lukša ėjo įvairias atsakingas pareigas: Lietuvos Partizaninio sąjungos organizacinio skyriaus viršininko, Vyriausiojo ginkluoto partizanų štabo adjutanto, Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės spaudos ir propagandos skyriaus viršininko, Tauro apygardoje leidžiamų laikraščių „Laisvės žvalgas“ ir „Kovos

kelias" redaktoriaus, Birutės rinktinės vado. J. Lukša naudojo daug slapyvardžių: „Juodis“, „Kazimieras“, „Miškinis“, „Vytis“, „Arminas“, „Kęstutis“, „Aušrotas“, „Skrajūnas“, „Skirmantas“, „Daumantas“.

(Juožo brolio Jurgio slapyvardis buvo „Piršlys“, Stasio - „Juodvarnis“, Antano - „Arūnas“).

1946 m. rugpjūčio 25 d. Vilniuje įvyko pirmasis Lietuvos partizanų susitikimas. Jame dalyvavo Vyčio, Žemaičių, Didžiosios Kovos apygardų atstovai: „Žalias Velnias“, „Genelis“, o nuo Tauro apygardos - J. Lukša ir jo brolis Stasys. Susitikimo metu buvo įsteigtas Vyriausiasis ginkluotųjų pajėgų štabas (VGPS). Deja, jo vadovybėn įsiskverbė sovietinis agentas - Vilniaus universiteto profesorius Juozas Albinas Markulis. Į susitikimą buvo atvykęs ir atstovas iš Vakarų - Jonas Deksnys, kuris vėliau irgi tapo išdaviku.

1946 m. lapkričio 1 d. J. Lukšai už nuopelnus buvo suteiktas kapitono laipsnis. Tuo pačiu jis paskiriamas Vyriausiojo ginkluotųjų pajėgų štabo vado pulk. Vyčio adjutantu. J. Lukšai buvo pavesta rūpintis visais partizanų organizaciniais ir koordinaciniais reikalais.

1947 m. sausio mėn. apygardų vadų suvažiavime J. Lukša paskiriamas Tauro apygardos Birutės rinktinės vadu. Jam buvo pavesta suformuoti Birutės rinktinę su centru Kaune. (Iki tol Tauro apygardą sudarė tik Vytauto, Geležinio Vilko, Žalgirio ir Šarūno rinktinės).

Partizaninei kovai užsitęsęs, laisvės kovotojų vadovybė nutarė susisiekti su Vakarų valstybių vyriausybėmis ir visuomeninėmis organizacijomis. Dėl to 1947 m. kovo mėn. J. Lukša, kartu su Jurgiu Krikščiūnu - „Rimvydu“, buvo pasiųstas į Lenkiją, kur jam pavyko susitikti su iš Vakarų atvykusiu agentu „Hektoru“, nustatyti naujus ryšių kanalus ir punktus.

Grįžęs į Lietuvą, J. Lukša tęsė ankstesnį darbą, bet greitai nutrūkus ryšiams su Vakarais, jis vėl buvo įpareigotas ruoštis kelionei į užsienį. 1947 m. gruodžio mėn. jis su bendražygiu

Kazimieru Pypliu („Mindaugas“, „Audronis“) per Kaliningrado (Karaliaučiaus) sritį pateko į Lenkiją ir laimingai pasiekė Vakarų - 1948 m. pradžioje jie atplaukė į Švediją, o vėliau nukeliavo į Vakarų Vokietiją ir Prancūziją.

J. Lukša, atvykęs į Vakarų, per prelatą F. Kapočių perdavė popiežiui Pijui XII Lietuvos katalikų laišką. Šiame laiške buvo aprašyta padėtis Lietuvoje, paprašyta paramos ir užtarimo. Nors į laišką popiežius tiesiogiai nereagavo, tačiau jį paskelbė svarbiausios Vakarų radijo stotys, spauda. 1948-1950 m. gyvendamas Vakaruose, J. Lukša Paryžiuje baigė prancūzų žvalgybos mokyklą, o vėliau Vakarų Vokietijoje - amerikiečių žvalgybos mokyklos kursus. Čia jis artimai bendravo su prel. M. Krupavičiumi, V. Sidzikausku, P. Karveliu, J. Ambrazevičiumi ir kitais lietuviškais emigracijos politiniais veikėjais. Su M. Krupavičiumi J. Lukša buvo pažįstamas dar Nepriklausomos Lietuvos metais, kai priklausė ateitininkų organizacijai. Klebonaudamas Garliavoje, vėliau Veiveriuose, M. Krupavičius susitikdavo su katalikiška jaunuomene, tame tarpe ir su J. Lukša.

Užsienyje J. Lukša buvo ruošiamas sudaryti Lietuvoje viešąją vadovaujančią ginkluoto pogrindžio centrą, todėl susitikinėjo su Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo komiteto (VLIK'o) atstovais.

Kadangi į Lietuvą J. Lukša greitai grįžti negalėjo, jis pradėjo rašyti knygą apie ginkluotą pasipriešinimą Lietuvoje. Jo knyga „Partizanai už geležinės uždangos“, pasirašyta „Daumanto“ slapyvardžiu, pirmą kartą buvo išleista Čikagoje 1950 m. Vėliau knyga buvo išleista pakartotinai, netgi išversta į anglų kalbą.

Dar 1948 m. vasarą Paryžiuje J. Lukša susipažino su Nijole Bražėnaite. Juozo ir Nijolės pažintis 1950 m. liepos 23 d. baigėsi sutuoktuvėmis. Jaunavedžius Tiubingeno bažnyčioje sutuokė prel. M. Krupavičius. Deja, sutuoktiniams nebuvo lemta ilgai gyventi drauge. Bijodamas, kad nebūtų demaskuotas,

Architectural cross-section drawing of a small building with a gabled roof and a central spire. The drawing shows internal structural elements, floor levels, and elevation markers.

Labels and Dimensions:

- Roof:** Katto metalu krysčius (Metal roof ridge), Sienų dangis (Roofing), Gremelės 50x50 mm (Rafters), Gagalai 50x150 mm (Ridge purlins).
- Internal Structure:** 600 (Internal width), 1.000 (Internal height), 3.000 (Roof slope), 3500 (Total width), 1 (Left section line), 2 (Right section line).
- Floors and Levels:**
 - ±0.00 (Ground level)
 - 0.200 (Basement floor level)
 - 0.950 (Basement floor level)
 - 2.200 (Basement floor level)
 - 0.040 (Basement floor level)
- Foundations and Walls:**
 - Hidroizoliacija 2 sl. izolo ant karštos masės (2-layer waterproofing on hot mass)
 - Betonas M 150 Ø12.5 (Concrete M 150 Ø12.5)
 - Hidroizoliacija (Waterproofing)
 - Fasas 25x100 mm (Facade 25x100 mm)
 - Pusrasis (Half-section)
- Elevation Markers (Right Side):** 7.300, 6.400, 4.700, 2.600, 2.100, 1.400, ±0.00, -0.200, -0.950, -1.629.

Legend:

- Cemento skiedinio tankulokius 20 mm (Concrete screed 20 mm)
- Hidroizoliacija (Waterproofing)
- Armuluos hidroizolacijos 80 mm (Reinforced waterproofing 80 mm)
- Skaida arba žvyras 50 mm (Gravel or sand 50 mm)
- Sutankintas smėlis 100 mm (Compacted sand 100 mm)

36

1950 m. spalio 3 d. J. Lukša su grupe žvalgybos mokykloje paruoštų kovotojų slapta iš Miuncheno buvo išskraidintas į Lietuvą. (Tik po septynerių metų Nijolė Lukšienė sužinojo apie tragišką J. Lukšos žūtį. Vėliau ji ištekėjo už italų kilmės gydytojo, išaugino dvi dukras. Šiuo metu Dr. Nijolė Bražėnaitė-Paronetto gyvena JAV).

J. Lukša ir jo bendražygiai parašiutais buvo nuleisti ne Kazlų Rūdos, bet Tauragės (Žygaičių) miškuose. Todėl beveik tris savaites jie naktimis, nešini sunkiais nešuliais, turėjo žygiuoti į paskirties vietą.

Atvykęs į paskirties vietą, J. Lukša telkė bendraminčius tolimesnei kovai su okupantais, stengdamasis kuo ilgiau „nepakliūti“ saugumiečiams į akis. Tačiau NKVD savo agentų dėka nustatė, kad J. Lukša jau Lietuvoje.

Buvo skubiai paruoštas J. Lukšos likvidavimo planas. Įgyvendinant jį neįkainojamą paslaugą saugumiečiams padarė buvęs J. Lukšos bendražygis J. Kukauskas. J. Kukauskas drauge su J. Lukša buvo ruošiamas Vakarų žvalgybos mokyklose. Kartu mokydami J. Lukša su Kukausku artimai bendravo. Kukauskas buvo nuleistas su antrąja desantininkų grupe. J. Lukša, norėdamas susitikti su juo, per ryšininkus ieškojo kontaktų.

Žinodamas apie galimas provokacijas, J. Lukša per ryšininkus tikrino Kukausko tapatybę. Įsitikinęs, kad Kukauskas tikrai tas asmuo, kuriuo save pristato, J. Lukša ryžosi eiti į susitikimą. Tačiau, nors ir buvo J. Lukša atsargus, jis nepagalvojo apie galimą išdavystę ir infiltruotus MGB agentus.

J. Lukša tuo metu gyveno Vaišvydavos miške, susiklosčius aplinkybėms turėjo išeiti iš A. Ramanausko-Vanago slėptuvės. Susitikimo su Kukausku vieta buvo numatyta Pabartupio kaimo pamiškėje, netoli Pažerų gyvenvietės (9 km nuo Garliavos).

Į susitikimo vietą pamiškėje J. Lukša atėjo iš kaimo pusės. Jį lydėjo partizanai „Lakštingala“, „Spyglys“ bei „Klajūnas“. J. Lukšą sutartoje vietoje sutiko Kukausko ryšininkas

„Aitvaras" - Karaliūnas, kuris iš tikrųjų buvo enkavedistų leitenantas. J. Lukša, norėdamas įsitikinti, ar šis ryšininkas nėra NKVD užverbuotas, pirmiausia patikrino, ar jo šoviniai užsieniniai, o po to pasiuntė jį pas Kukauską su rašteliu, kuriame parašė: „Susitiksiu tik su pačiu. Kai pasakysiu: „Čia aš - tavo draugas Juozas", atsiliepk: „Aš čia - tavo draugas Jonas". Netrukus „Aitvaras" grįžo su Kukausko raštelio „Laukiu!".

J. Lukša, perskaitęs raštelį, atpažinęs braižą, nutarė eiti į susitikimą. Priekyje ėjo enkavedistų agentas „Aitvaras". Tačiau jis netyčia nuklydo nuo tos vietos, kur laukė Kukauskas. Iš krūmų pasigirdo balsai: „Kas eina?". „Čia aš - tavo draugas Juozas", - atsiliepė J. Lukša. Tačiau sutarto atsakymo nebuvo. J. Lukša suprato, kad pateko į pasalą ir pradėjo šaudyti. Tačiau atsilaikyti prieš šimteriopai didesnę enkavedistų būrį J. Lukša negalėjo. Nepavyko jam ir atsitraukti. Čia J. Lukša ir žuvo. Tai įvyko 1951 m. rugsėjo 4 d.

J. Lukša buvo paskutinis iš tų, kurie žuvo atkeliavę iš Vakarų su pagalba kovojančiai Lietuvai. Pirmas žuvo Benediktas Trumpys, po jo Julijonas Būtėnas. Klemensas Širvys buvo sužeistas ir pateko į nelaisvę. Po teismo kalėjo lageryje. Šiuo metu K. Širvys gyvena Kybartuose.

Į paskutinį susitikimą J. Lukšą lydėjęs partizanas „Lakštingala" (Povilas Pečiulaitis) taip pat liko gyvas. Jam per susišaudymą pavyko atsitraukti ir pasislėpti. Tačiau po kiek laiko P. Pečiulaitis buvo suimtas, nuteistas ir kalėjo lageryje beveik 25 m. Jis grįžo į Lietuvą, o po kiek laiko išvyko gyventi į JAV.

Kitiems J. Lukšą lydėjusiems partizanamams taip pat pavyko pasislėpti, tačiau vėlesnis jų likimas nežinomas.

Partizanas Juozas Lukša, išgyvenęs tik 30 metų ir žuvęs kaip laisvės kovotojas, simbolizuoja Lietuvos jaunimą, išaugusį nepriklausomybės sutemų išvakarėse ir turėjusį ne tik pasiaukojimo dvasią, bet ir atsakomybę už tautos likimą okupantų siautėjimo metais.

Juozas Lukša yra ir bus Lietuvos jaunimo tragiškos heroikos atstovas. Jis telkė apie save ne tik bendraamžius, bet ir vyresnius už save kovotojus, kurių daugelis savo meilę ir pagarbą Tėvynei įrodė savo asmenine gyvybės kaina.

Tegul Juozo Lukšos ir jo bendražygių gyvenimas bei mirtis teikia mums stiprybės ir vilties. Vilties ir tikėjimo savo tautos bei valstybės ateitimi. Neužmirškime savo didvyrių, būkime verti jų!

KĘSTUČIO APYGARDOS PARTIZANŲ TAKAIS

1. SEREDŽIUS

1944 m. antroje pusėje fronto karinė mašina braškėdama riedėjo į Vakarų, o kartu su karo dūmais atslinko ir antroji sovietinė okupacija į Lietuvą. Jau pirmosiomis dienomis prasi-dėjo vyrų gaudymai į sovietinę armiją, areštai, prievartavimai ir kitos negerovės. Todėl stichiškai kūrėsi didžiuliai ginkluoti pasipriešinimo būriai kiekviename valsčiuje. Seredžiaus kraš-te kovojo Česlovo Stašaičio, K. Puidoko-Riterio, V. Bilkio-Vel-nio, J. Karaliaus-Tomo ir kiti vadovaujami partizanų būriai.

Nuo 1944 m. lapkričio mėn. Kauno apskrities NKVD ope-ratyvinė grupė, pradėjus vadovauti pplk. Terentjevui, pradėjo baudžiamąsias operacijas Vilkijos, Čekiškės ir Seredžiaus vals-čiuose. Iki gruodžio mėn. buvo suimta apie 350 žmonių, o iki 1945 01 15 buvo nužudyta 315 žmonių, sudegintos 56 sodybos. Labiausiai nukentėjo Vozbutų kaimas. 1944 m. gruodžio 16 d. okupantai sutiko stiprų partizanų pasipriešinimą, kurio metu buvo nukauti du „Smerš“ skyriaus vadai, 4 enkavedistai ir de-vyni sužeisti.

1944 02 01 apie 30 partizanų, vadovaujami Šiaulių LLA apygardos vado j.ltn. Adolfo Eidinto-Žyberto, pagal LLA vado ltn. K. Veverskio-Senio sudarytą planą puolė Seredžių, norėdami išvaduoti suimtus žmones. Užėmę stribų būstinę, vykdomąjį komitetą, nukovė 9 valsčiaus pareigūnus ir stribus, išlaisvinę 10 vyrų, sunaikinę dokumentus, apsirūpinę įvairiais blankais, antspaudais, popieriumi, rašomąja mašinėle, netekę vieno laisvės kovotojo, pasitraukė.

1945 m. birželio 8 d. buvo pakartotinas miestelio užpuoli-mas. Nukovė 12 stribų ir aktyvistų, paėmę enkavedistų turi-mus ginklus, su dviem sužeistais partizanais grįžo į stovykla-vietę. Operacijoje dalyvavo apie 60 Ažuolo būrio partizanų,

vadovaujamų lt. V. Bilkio-Velnio. Dar būtų galima suminėti ne vienas kautynes, kur partizanai sugrįžo nugalėtojais.

Žuvusiųjų laisvės kovotojų palaikai, po išniekinimo prie stribyno, buvo užkasami miestelio kalno šlaite, vadinamoje „griovynėje“.

Atstčius nepriklausomybę, Seredžiaus miestelio Sąjūdžio iniciatyvinės grupės nariai, partizanų giminės, gyventojai savo darbu ir lėšomis 1991 m. birželio 14 d. pagerbė pasipriešinimo kovotojus už Lietuvos laisvę, panaikinę šiukšlyną „griovynėje“, įrengė aikštelę, pastatė kryžių ir paminklinį akmenį.

2. VELIUONA

LLA (Lietuvos laisvės armija) „kaip kaulas gerklėje, kuriant Lietuvoje tarybinę santvarką“ - taip atsiliepė apie šią organizaciją Lietuvos nepriklausomybės duobkasiai - saugumo komisaras Guzevičius ir KGB plk. Martavičius. LLA - politinė, idėjinė, patriotinė, karinė organizacija, kurios įkūrėjas Kazys Veverskis-Senis gimė 1913 m. Kalvių kaime, Veliuonos valsčiuje, Kauno apskrities ūkininkų šeimoje. Iš septynių brolių 4 Veverskiai yra žuvę už Lietuvos laisvę, o trys broliai ir trys seserys atidavė duoklę Tėvynei lageriuose. K. Veverskiui teko mokytis ne vienoje mokykloje, gimnazijoje, Kauno karo mokykloje. Vėliau K. Veverskis studijavo Vilniaus universiteto teisės fakultete, pirmininkavo studentų ateitininkų korporacijai „Kęstutis“. Užėjus bolševikams, pasitraukė į Vokietiją, gyveno internuotų asmenų stovykloje Tilžėje, Berlyne. Okupavus vokiečiams, nelegaliai grįžo į Lietuvą, tęsė studijas, rūpinosi LLA organizacijos įkūrimu, kuriai ir vadovavo. 1944 m. veikiančiame LLA sektoriuje kūrė vanagų būrius, grįžo per fronto liniją į Vilnių, atstatė suirusius ryšius, organizavo nelegalios spaudos leidimą. Spausdino „Karines-politinės žinias“, „Karžygį“. Žuvo 1944 12 28 nuo stribų kulkos ant Raudondvario tilto. Šiais metais sukanka 60 metų nuo LLA įkūrėjo žūties. Neleiskime kasdienybei ištrinti iš mūsų atminties faktų, leidžiančių Lietuvą pavadinti didvyrių žeme.

Veliuonoje žuvusiųjų partizanų palaikai buvo užkasami Dariaus ir Girėno gatvės gale, prie kapinių. Šioje vietoje 1990 ir 1996 metais pastatyti paminklai Gluosnio, Ažuolo, Žalgirio ir kitų būrių laisvės kovotojams atminti.

3. GIRDŽIŲ MIESTELIS

Lydzio rinktinės Girdžių būrio partizanai, vadovaujami V. Sederavičiaus-Viktoro ir vieno Pavidaujo skyriaus, vadovaujamo A. Puišio-Valentino, sumanė už siautėjimus nubausti Girdžių miestelio sribus. 1945 11 11 auštant prie namo kampo padėtai minai sproguos, netikėtai buvo užpulta sribų būstinė, nukauti 6 sribai. Laisvės kovotojai su sužeistu būrio vadu grįžo į dislokacijos vietą.

4. PURVIŠKIŲ MIŠKO 18 KVARTALAS

Šio miško jaunuolyne įsirengę „būstą“, M. ir A. Šimkų partizanų šeima, F. Norkus ir P. Undraitis sumanė niekieno nepastebėti praleisti 1950-1951 metų žiemą, tačiau negerų akių pastebėti buvo išduoti ir 1950 12 12 apsupti Jurbarko saugumo pajėgų. Nelygioje kovoje žuvo: M. ir A. Šimkai ir P. Undraitis, priešas neteko operacijos vadovo kpt. J. Timinksio, išdaviko, ir keturkojo pėdsekio - šuns.

5. PAŠVENČIO KAIMAS

Tai tragedijos vieta, kur pirmosiomis okupacijos valandomis buvo suimti - Lietuvos Saugumo departamento direktorius Augustinas Povilaitis ir Vidaus reikalų ministras gen. Kazys Skučas, kurie 1940 m. birželio 17 d. buvo perduoti sovietinei administracijai. Šiame A. Povilaičio gimtajame kaime 1998 m. birželio 14 d. buvo pašventintas paminklinis akmuo Lietuvos Saugumo departamento direktoriui Augustinui Povilaičiui atminti.

PARTIZANAS JONAS ŽEMAITIS-VYTAUTAS
LLKS tarybos pirmininkas
1909-1954

Jonas Žemaitis gimė 1909 m. kovo 15 d. Palangoje, tarnautojų šeimoje. 1929 m. baigęs Kauno karo mokyklą, dirbo 2-ame artilerijos pulke kuopos vadu. 1936-1938 m. mokėsi Prancūzijos Fonteneblo artilerijos mokykloje, kurią baigęs ir gavęs kapitono laipsnį, paskiriamas vadovauti 4-ajai artilerijos pulko mokomajai baterijai.

1940 m. okupavus Lietuvą, J. Žemaitis tarnauja 617-osios artilerijos mokyklos viršininku. Karo pradžioje atsisako trauktis į Rusijos gilumą, pasilieka Lietuvoje ir dirba įvairiose įstaigose tarnautoju. 1944 m. organizavus Vietinę rinktinę, tampa 310-ojo bataliono vadu Seredžiuje.

Antrosios sovietinės okupacijos metais, papildęs partizanų gretas, paskiriamas „Žebenkštis“ rinktinės štabo viršininku. Kaip sąžiningas, darbštus, sumanus, talentingas karvedys kilo karjeros laiptais: tapo rinktinės, apygardos, srities, ginkluotųjų

pajėgų vadu, priėmus Deklaraciją 1949 m. vasario 1-22 d., išrenkamas LLKS tarybos prezidiumo pirmininku, jam suteikiamas generolo laipsnis.

„Tai buvo plačios erudicijos, gilios inteligencijos asmenybė partizanų vadas Tomas (J. Žemaitis)“, - prisimena ryšininkė, partizanė Rožė Žalnerūnienė-Jurgis.

Atsidavęs laisvės kovoms, J. Žemaitis siekė, kad partizaninis judėjimas taptų organizuotu kariniu politiniu pasipriešinimu Lietuvos okupacijai, rūpinosi ginkluoto pogrindžio sutelktumu, kėlė partizanų kovinį, idėjinį pasirengimą. Be Vakarų valstybių pagalbos, vien tik patriotizmu paremta, rezistencinė kova užsitęsė. Prasidėjo išdavystės...

Paskutiniaisiais pasipriešinimo metais dėl įvairių nesėkmių J. Žemaitis nusprendė savo vadavietę perkelti į Pietų Lietuvos Tauro apygardos teritoriją. Tačiau dėl nelemtos klaidos J. Žemaičiui nepavyko susitikti su Tauro apygardos vadu A. Jankausku ir kartu aptarti organizacinių reikalų. Grįždamas apsistojo Vaidoto rinktinės Mindaugo būrio vado J. Palubeko-Simo žeminėje, Šimkaičių miške, 58 kvartale (anksčiau 46). Žeminė vadavietei buvo netinkama, šlapioje vietoje, todėl viduje buvo drėgna, patalpa ankšta (2 x 3 x 1,8 m) ir nešildoma. Trijuose kampuose buvo įrengtos 8-10 cm orlaidės, partizanai turėjo radijo aparatą „Filips“ ir elektros lemputę (jie buvo maitinami dviejų radijo baterijų), taip pat primusą karštam maistui gaminti. Patalpoje buvo išsikasę šulinėlį pelkiniam vandeniui surinkti, kurį naudojo maisto ruošimui. Priekyje, daugiau kaip pusę patalpos (2 x 1,75 m) užėmė gultai, turėjo keturių pakopų kopėčias. Žeminę dengė nupjauto kūgio formos dangtis su pasodinta, nuolat keičiama plačiašake eglute angai užmaskuoti.

Nuo sunkių gyvenimo ir kovos sąlygų bei psichologinės įtampos 1951 m. gruodžio 8 d. J. Žemaičiui išlipus pakvėpuoti tyru oru, pasidarė bloga ir jis susmuko. Reikėjo medicininės pagalbos, vaistų. Simas, praradęs bet kokią atsargumą, bėgiojo po kaimus, ieškojo vaistų, paramos, patarimų. Tik 1952 m. balandžio mėnesį pavyko surasti medicinos seserį Mariją

Žiliūtę-Eglutę, kuri nuolat būdama greta teikė kvalifikuotą pagalbą, tad po metų generolas vėl pradėjo eiti LLKS tarybos pirmininko pareigas.

Paskutinysis kovos laikotarpis buvo itin sunkus: nebuvo ryšio su išoriniu pasauliu, taip pat Pietų, Rytų ir Vakarų sritimis. Buitinės sąlygos dar labiau pablogėjo, trūko šviesos, maisto, išsikrovė baterijos. Neišvengiamai užplūsdavo bloga nuotaika.

1953 m. pavasarį, išduotas bendražygio, suimamas J. Palubeckas-Simas. Po šių dienų, gegužės 30 d. 11 val. Simas prie žeminės atvedė enkavedistus. Įmetus ir susprogdinus migdomaisiais užtaisytą spec. granatą, suimti vadavietėje buvę J. Žemaitis, E. Palubeckaitė ir M. Žiliūtė.

1954 m. pavasarį J. Žemaičio byla buvo baigta ir gegužės 7 d. perduota Kariniam tribunolui. Birželio 1-9 d. Vilniuje, Karinio tribunolo patalpose, įvyko teismo procesas. Kaltinami buvo: J. Žemaitis, J. Palubeckas, E. Palubeckaitė ir M. Žiliūtė. Remiantis šių partizanų parodymais, nė vienas žmogus nenukentėjo.

Kai teismo pirmininkas, skaitydamas kaltinamąją išvadą, pavadino juos tėvynės išdavikais, J. Žemaitis jį pataisė: „SSRS piliečiu aš savęs nelaikau, [...] laikau, kad dabar Lietuva okupuota Sovietų Sąjungos“. Paklaustas, ar prisipažįsta esąs kaltas, tepasakė: „Parodymų teismui neduosiu, kuo nors nusikaltusiu neprisipažįstu. [...] Sovietų valdžia mano šalies ir mano asmeninis priešas“.

Tribunolas nusprendė J. Žemaitį ir J. Palubecką sušaudyti, M. Žiliūtę nuteisė dvidešimt penkeriems metams, o E. Palubeckaitę dešimčiai metų lagerio.

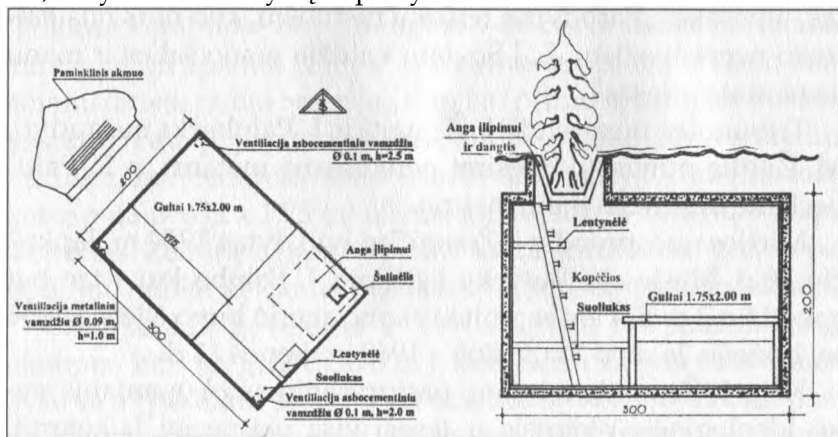
Mirties nuosprendis J. Žemaičiui įvykdytas 1954 m. lapkričio 26 d. Maskvoje, Butyrkų kalėjime. J. Palubeckui - ten pat gruodžio 2 d. E. Palubeckaitė iš konclagerio buvo išleista 1956 m. birželio 26 d., o M. Žiliūtė - 1960 m. liepos 11 d.

Kaip J. Žemaitis numatė, pasipriešinimas okupantams vyko ideologinėje plotmėje ir tęsėsi visą okupacinį laikotarpį, įgaudamas pačias įvairiausias formas: kaip blaivybės sąjūdis, Helsinkio grupė, etnografinių ansamblių kūrimasis, gaivinės

lietuviškus papročius ir etninę kultūrą, net sportinės varžybos... Pasirodė ir garbingai nuskambėjo per pasaulį Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika, Lietuvos Laisvės Lyga, rengusi ir platinusi leidinius, smerkiančius okupaciją. 1987 m., minint Molotovo-Ribentropo pakto sukaktį, įvyko mitingas Vilniuje, prie A. Mickevičiaus paminklo. Mūsų pilietinė visuomenė drąsiai ėjo į pasipriešinimo kovą su okupantais, grūdino dvasią ir nugalėjo savo stiprybės dėka. J. Žemaičio tikslas - Lietuvos laisvė ir nepriklausomybė - atėjo per Sąjūdį ir Sausio 13-osios įvykius.

J. Žemaičiui pagal 1949 02 16 Deklaracijoje suteiktus įgaliojimus likimas neskyrė laiko eiti atkurtos Lietuvos Respublikos ketvirtojo prezidento pareigų. Tačiau imperijos aukščiausias organas jį prezidentu pripažino. Tai rodo ištrauka iš 1953 05 26 SSKP CK nutarimo „Lietuvos SSR klausimu“. Savo pranešime L. Berija pabrėžė: „Lietuvos pagrindžiui vadovauja buvęs buržuazinės Lietuvos kariuomenės kapitonas J. Žemaitis, pagrindyje išrinktas Lietuvos prezidentu“.

Kelintasis Lietuvos prezidentas apdovanos po mirties J. Žemaitį Vytauto Didžiojo ordinu su aukso grandine? Taip būtų prisiminti visi žuvusieji. Neskurdinkime savo valstybės istorios, nutylėdami didvyrių užpelnytus vardus ir darbus.

Rekonstruotos generolo Jono Žemaičio-Vytauto vadavietės žeminės schemos. Sudarė V. Meškauskas

Partizanas Sigitas Kvietkauskas-ŪKININKAS

PARTIZANO BUITIS

Sigitas Kvietkauskas gimė ir augo Marijampolės apskrityje, Liubavo valsčiuje, Skaisčių kaime. Tėvų auklėtas krikščioniška dvasia, suprato okupantų kėslus - skaldyk ir valdyk. Žinojo, su kuo draugauti, kam išsakyti savo nuostatas.

Dar nepilnametį berniuką 1944 m. rudenį suėmė NKVD kareiviai ir įstūmė į požeminę slėptuvę kažkur netoli Kalvarijos miesto. Išsiaiškinę jaunuolio asmenybę, paleido. Liubavo stribokai ruošdamiesi žiemai Sigitui įsakė parvežti malkų iš Vartelinės miško. Vaikinas užėjo pas kaimyną Zubricką pasitarti kaip išsisukti nuo Liubavo istribitelių užgaidų ir čia susitiko su Sūduvos partizanais. Partizanai įsakė: jokių prievolių stribams! Užėjęs į stribų buveinę, Sigitas pasakė: malkų negavau. Po Kalniškės mūšio partizanai keitė taktiką, išsiskirstė mažesnėmis grupėmis.

Praūžus frontui, Sigito tėviškę sugriovė rusų kareiviai ir namo rąstus suvilko tranšėjoms sutvirtinti. Beliko styroti tik

namo stogas, po kuriuo partizanai įsirengė slėptuvę vardu PELIŲ KARALYSTĖ. Slėptuvė talpino 5-8 kovotojus. Sigitas tampa ryšininku-rezervistu. Įsigyja ginklą PPŠ (rusiškas automatas). Ryšį palaiko su Tauro apygardos Vytauto Didžiojo rinktinės 4-tąja kuopa ir jos vadu PEMPE arba pavaduotoju ZYLE.

Sigito užduotis - žvalgyba. Jaunuolis prisimena: 1947 m. pavasarį, dar neišėjus pašalui, Liubavo sribai mane vėl išvaro pastotėn į Marijampolę. Ten mano vežimaitį pakrauna kariškos medžiagos ritiniais - sribų rūbams siūti. Lydi du sribukai. Bevažiuojant jie užmiega. Grįžtant pro tėviškę, pasinaudoju snaudalių budrumo stoka - du rulonus kariškos medžiagos išmetu ir sukertu arkliams botagu, nutolstu nuo pamesto turto. Liubave sribukai medžiagas išsikrovė, ir aš „pavogtą turtą" paslepiu miškelyje, apkasu tranšėjoje.

Netrukus atlekia išsižioję tie patys sribukai: kur medžiagą padėjai? Iškrėtę sodybą ir nieko neradę, suima mane. Tardo milicijos viršininkas Kubilda. Išsiginu. Paleidžia.

Tą grobį atiduodu PEMPEI, pasakau, iš kur ir kaip gavau. PEMPE skaniai pasijuokė ir pagyrė už sumanumą. Naujas uniformas pasisiuvo: JAZMINAS, UNGURYS, VYTURĖLIS.

Turėjau rašomąją mašinėlę, spausdinau atsišaukimus-proklamacijas, platinau apylinkės ribose.

Partizanai maitinosi pas apylinkės valstiečius. Ir aš jiems pagalbėdavau, parinkdamas mėsos gaminių iš patikimų sodiečių.

Vincas Kalinauskas, susipratęs Liubavo sribukas, artimai bendravo su milicijos viršininku Kubilda. Kartą išdrįšęs Kubilda Kalinausko paklausė: kaip išlikti pokario realybėje nenukentėjus? Kalinauskas atsakė: draugauk su partizanais - išlik-si!

Kubilda sutiko. Mano užduotis - organizuoti susitikimą, kuris gali būti paskutinis ir jam, ir man. Susitikimas įvyko Ma-kauskų kaime pas ūkininką Brilių. Mano pareiga stebėti. Nuo

kalno matau - dviračiu važiuoja Kubilda. Stebiu. Uodegos nematau. Čia Kubilda susipažino su 4-tos kuopos vadu OŽIU, būrių vadais PEMPE, ZYLE ir kitais kovotojais. Kubilda davė priesaiką ir kaip ištikimybės įrodymui su TIGRU pasikeitė pistoletais. Juk pistoletai turi numerius.

Kad įvyktų šis susitikimas, teigiamą vaidmenį suvaidino Liubavo sribukas Vincas Kalinauskas. Šis drąsuolis su partizanais susitikinėjo prie Šarkyčio ežero, informuodavo, kur ir kada vyks baudėjų operacijos.

Mano tėviškėje slėptuvę PELIŲ KARALYSTĖ iškasė ir įrėngė partizanai: LUBINAS, PEMPĖ, ZYLĖ, KELMAS ir sribukas Vincas Kalinauskas.

Su partizanais artimai bendravo jaunimas: Adelė Briliūtė, sesės Natalija ir Anelė Gelgotaitės iš Grandų kaimo, Kastulė Štreimikytė, Natalija Mockevičiūtė, Vyšniauskaitė, liubavietės: Anelė, Ona, Genė, Adelė, Natalija. Kai vilkau tremtį, Irena Zakarevičiūtė atsiuntė maisto.

Mūsų butis buvo gana skurdi: buvo dienų, kai neturėjome ką į burną įdėti, batus taisėm kaip kas išmanėm. Ginklus įsigijome iš valstiečių, kurie juos buvo surinkę iš laukų po karo. Žiūronus, pistoletus, peilius taip pat rinkom iš sodiečių patriotų. Kad nebūtų taip nuobodu laisvalaikiu, užtraukdavom dainą. Čia pateikiu keletą tekstų. Daina lengvino mūsų sunkią buitį, teikė vilties išlikti.

Mane suėmė 1947 09 17 d., nors jau turėjau pasą ir gyvenau legaliai. Dvi dienas tardė Liubavo nusikaltėliai tautai, vėliau Marijampolės „visagaliai“. Akistaton atvedė Lubiną.

- Nepažįstu, - sakau.

- Pažįsti? - paklausė Lubino.

Tuo metu aš stvėriau taburetę ir šokau išdaviką užmušti. Už manęs styrojęs sargybinis stipriu smūgiu mane „atjungė“ nuo šio pasaulio. Kvapą atgavau, kai apipylė šaltu vandeniu. Išmušė dantis. Kraujais apkepusius išspjoviau tardytojui prie kojų.

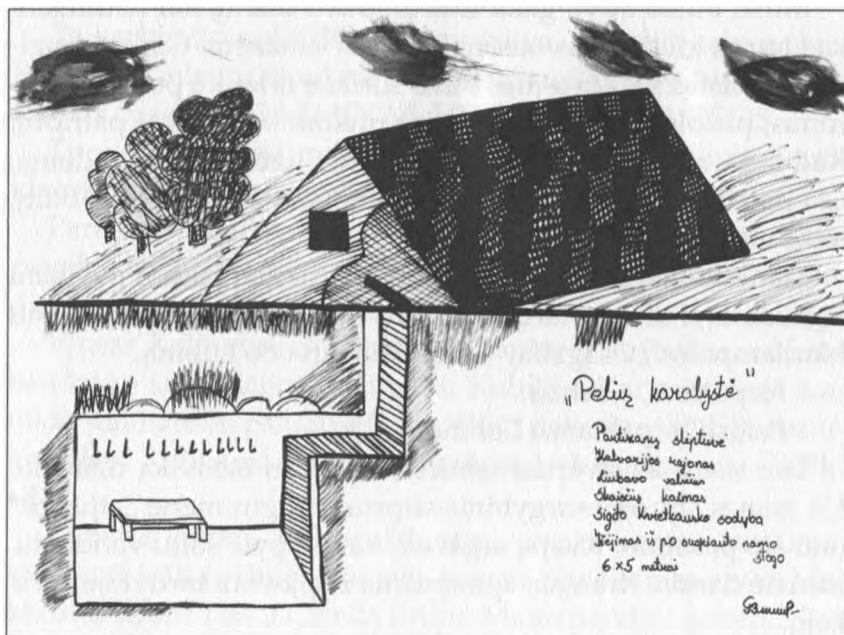
- Kiek kartų buvot susitikę? - paklausė Lubino.
- Du kartus, - atsakė. - Naktį.
- Ar galėjo tave atpažinti naktį?
- Galėjo atpažinti, galėjo neatpažinti, - atsakė Lubinas.

Uždarė kalėjiman. Po kelių dienų į mano kamerą įstūmė TI-GRĄ. Aš jam parodžiau kumštį - tylėk!

Po ilgų tardymų mano baudžiamąją bylą Karinis tribunolas atmetė trūkstant įrodymų.

Nuteisė trijulė aštuoneriems metams lagerio. Atsidūriau Leningrado KRĖSTI kalėjime. Ten dainuoti niekas netrukdė, priešingai - net kameros apsauga prašė dainuoti.

Po dviejų mėnesių išpažinties išvežė į Sverdlovsko persiuntimo punktą, ir mano tremties keliai nuvingiavo Sibiro sniegynais.

ORGANIZUOTO SĄMOKSLO AUKOS

*Ir kada, ir kada mus šalelė bus laisva,
Ir kada mes sugrįšim į Tėvynę?*

Ši daina skambėjo Slucke, tankistų dalinyje, kai ten tarnavo kariai-lietuviai.

To meto įvykiuose dalyvavęs Česlovas Jasevičius prisimena.

Gaunu šaukimą į Raudonąją armiją. Kai tik pasirodžiau priėmimo punkte - išgabeno į Slucko karinį dalinį. Baltarusija - tai ne Tolimųjų Rytų neišbrendami sniegynai ar speigai, vis arčiau namų, - raminau save. Pasitaikys proga - bėgsiu, tiek to kelio lig namų.

Penkiolikos lietuvių būrį po karinio apmokymo paskyrė į muzikos klasę. Mūsų dainos patiko kitataučiams kareiviams, ir jie vis prašė: spoite iščio! Ir mes dainavom - eidami į pirtį, rikiuotėje, laisvalaikiu.

Karinė vadovybė mums priklijavo etiketę - nacionalistai! Uždraudė dainuoti lietuvių kalba. Atsidūrėme seklių taikyklyje. Gal pabijoję nepageidaujamų pasekmių, lietuvaičius išskirstė į kitus Slucke dislokuotus dalinius, tačiau susitikinėti, pabendrauti nedraudė.

Nors lietuviškai nedainavome, bet mūsų širdyse plazdėjo Tėvynės ilgesys...

Ėjo 1951-ieji. Lietuvoje dar užė partizaninio karo ugnis. Kad liktume ištikimi tautinei idėjai, įkūrėme slaptą organizaciją - NNO (nacionalinė niekieno organizacija). Atsiribojome nuo kraštiečių komjaunuolių. Likome dešimt vyrų ištikimi vienas kitam. Pasirinkom slapyvardžius, išsirinkom grupės vadą.

1. Kazys Petraška-VĖJAS, NNO vadas

2. Jonas Juškauskas-MĖNULIS

3. Vincas Kavaliauskas-VANAGAS

4. Antanas Žindzius-GINTARAS

5. Juozas Zdanys-ARAS

6. Antanas Žioba-LAPĖLIS

7. Juozas Linikas-TANKAS

8. Algirdas Šilkaitis-
RATAS

9. Česlovas Jasevičius-
BERŽAS

10. Vytautas Matu-
laitis-KIŠKIS

Kūrėme pabėgimo planą. Svajonę galėtume įgyvendinti tik tuomet, jei lietuviai-karys eitų naktinę sargybą. Bet okupantas tokios galimybės lietuviui nesuteikė. Planavome užpulti ginklų sandėlius ir ginklais apsikarsčius sprukti Lietuvon - papildyti partizanų gretų.

Būdami dalinyje palaikėme ryšį su Lietuvos pogrindžiu - per laiškus tėvams. Tarp laiško eilučių žmogaus šlapimu rašėme apie karines paslaptis. Norint sužinoti, kas parašyta, laišką būtina palyginti karštu lygintuvu. Ir paslaptis - kaip ant delno. Kas mus išdavė - nežinome. Suėmė visus dešimt, pasitelkę klastą, sakydami: jūsų draugas susirgo arba išsiųstas į kitą dalinį, arba dar mandriau - išvyko atostogų...

Ir mane suėmė, pasitelkę klastą.

1951-ųjų birželio 24-ąją vyko naktiniai užsiėmimai. Slucko tankodrome šaudėm iš tanko pabūklo. Ir man pasisekė: otlično, pagyrė pulko vadas, ir pasakė, kad reikia dviejų karių parvairuoti iš Charkovo naujus tankus. Pasisiūlė ukrainiečiai. Ir aš pakėliau ranką, brandindamas mintį pabėgti. Nudardėjom į štabo buveinę, o iš ten nugabeno į Slucko karinį štabą. Čia generolas mane lydėjusio kareivio paklausė: kuris iš jų gali vairuoti tanką? Kareivis pirštu dūrė man į pilvą. Generolas, nužvelgęs mane nuo galvos ligi kojų, pasakė: laimingo kelio!

Penstadešimt trečias 153/ mokiniai
 kas patikrinęs. Pulko vadovai pulk.
 Jacek. Pavaros tojos pulk. m.
 Keliškov. Štalo viršininkas po.
 Čestakov. Mokinio to šaulis.
 Baatariono virš. Bikašov.
 Divizijos artilerijos viršininkas
 pagulė. Molinov. 82 pulkas
 mokiniai viršininkas pavaros
 mokiniai. 193 pulkas, pavaros
 virš pavaros viršininkas.
 Pultomatai uopis ir su jais
 apmokė. Suomis 3,5 kg. Disto
 10 šovinys 30. Šovinio suomis 10
 Pulko mokiniai uopis. Disto su
 karpis 50 šovinys. Komandierius
 Pultomatai uopis. 193
 šoviniai tinka viršininkas uopis
 jais ginkluoti. 3 minutės
 mokiniai šauliai 10.

Laiško faksimilė, kurioje tarp eilučių žmogaus šlapimu įrašytos karinės pa-
 slaptys ir perduotos Lietuvos partizanams

Kariniu džipu nuvykom į kito pulko štabą, ir čia pat kareiviai prišokę nulupo mano antpečius, išpjaustė rūbo sagas, apsupo ginkluota sargyba. Supratau planuoto sąmokslą esmę. Atidarė mano lagaminėlį, išėmė popieriaus lapus laiškam rašyti, ir privalėjau ant kiekvieno lapo pasirašyti.

Nugabeno į Minską. Kelyje dar pamačiau skaisčiai raudoną saulės skrydį dangaus mėlyne ir įkvėpiau tyro oro gūšį neri-mui slopinti.

Minske įstūmė į drėgną vienetę. Naktimis tardė, dienom miegoti neleido. Po pusmečio „išpažinties“ nuprausė išipenėjusias utėles, - išgyvenau tyro vandens gaivinančią galią.

Po ilgos kelionės atsibudau Taišeto lageryje - iš kur pabėgti viltis išblėso, kaip išblėsta laužo pelenai po Joninių nakties...

2007 11 06

Baltarusijos Karinio tribunolo

NUTARIMAS

Mirties bausmė - sušaudant paskirta: Kaziui Petraškai, Juozui Juškauskui, Pranui Kavaliauskui ir Antanui Žindžiui, konfiskuojant turtą.

Juozui Zdaniui, Antanui Žiobai, Juozui Linikui, Algirdui Šilkaičiui, Česlovui Jasevičiui ir Vytautui Matulaičiui paskirta po 25 metus kiekvienam su turto konfiskacija ir po penkerius metus be teisių.

PRANO RUNO-DAUGIRDO 50-ųjų žūties metinių minėjimas

2001 m. birželio 16 d. sukako 50 metų, kai žuvo Tauro apygardos adjutantas, prokuroras PRANAS RUNAS-DAUGIRDAS.

PRANAS RUNAS - ŠARŪNAS, GINTARAS, ALGIRDAS, DAUGIRDAS gimė 1916 m. rugsėjo mėn. 17 d. Bundzų k., Plokščių valsč., Šakių apskr. ūkininko Prano Runo ir Viktorijos Runienės (Girdauskaitės) šeimoje. Žemės ūkio specialistas-agronomas. 1939 m. tarnavo Nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje. Rusams įvedus į Lietuvą bazines, iš kariuomenės pasitraukė, turėdamas viršilos laipsnį. 1941 m. birželio 22-28 d. Lietuvos Laisvės kovotojų sąjungos sukilėlis. Nuo 1943 m. dirbo agronomu Šakiuose, Plokščiuose.

Artinantis frontui, į Vakarus nepasitraukė, nes manė, kad Tėvynėje bus naudingesnis.

1945 m. pradžioje, sugrįžęs iš Kauno po eilinio susitikimo su LLA kovotojais, nutarė įkurti Šakių krašte LLA batalioną. Pirmieji Šakių krašte partizanų bataliono kūrėjai buvo kap. Valtys, jo pavaduotoju buvo Pranas Runas.

1945 09 12 d. išdavus, kovoje su okupantų-rusų kariuomene žuvo Prano Runo brolis, partizanas Vytautas Runas Rimgaudas.

1945 10 07 d. žuvus nepriklausomos Lietuvos karininkui kapitonui Jurgiui Vaičiui, likęs gyvas Pranas Runas subūrė karių-savanorių, papildė gretas naujais kovotojais, pakeitė LLA „Vanagai“ pavadinimą - įkūrė dr. Vinco Kudirkos kuopą, vėliau rinktinę, ir jai vadovavo. Dr. V. Kudirkos būriai veikė Slavikų, Kidulių, Gelgaudiškio, Plokščių, Paežerėlių, Lukšių, Šakių, dalinai Lekėčių valsčiuose. Iki 1946 10 01 d. dr. V. Kudirkos

kuopa veikė savarankiškai - nebuvo prijungta prie Tauro apygardos. 1946 m. gruodyje slappyvardį GINTARAS pakeitė į ALGIRDAS.

1947 05 12 d. Tauro apygardos įsakymu Nr. 5 Pranas Runas-ALGIRDAS paskiriamas Tauro apygardos Žalgirio rinktinės štabo viršininku ir 1947 07 23 d. įsakymu Nr. 21 mokomosios kuopos lektoriumi.

1948 07 23 d. perkeliamas į Birutės rinktinę rikiuotės skyriaus viršininku. 1948 08 25 d. įsakymu Nr. 36 paskiriamas Birutės rinktinės vadu.

1948 10 15 d. Tauro apygardos vado įsakymu Nr. 53 Pranas Runas perkeltas į Tauro apygardos štabą Apygardos adjutanto pareigoms.

1949 01 10 d. Pranas Runas-Daugirdas paskirtas Apygardos politinės dalies prokuroru, einant tiesiogines adjutanto pareigas.

Sunkios gyvenimo sąlygos pakirto Prano Runo-Daugirdo sveikatą - susirgo reumatu ir aktyvia plaučių tuberkulioze. Dėl sveikatos pablogėjimo, jo paties prašymu, 1950 04 27 d. įsakymu Nr. 16, buvo išleistas atostogų. Gavęs atostogas iš Tauro apygardos štabo, grįžo į savo kraštą, į buvusio dr. V. Kudirkos rinktinės, vėliau pavadintos 36 ir 37 kuopomis (tuo metu Vasario 16 Tėvonijos) ribas, gydytis savo pašlijusią sveikatą.

Paskutiniaisiais metais prieš jo žuvimą jį sekė MGB užverbuoti agentai: KADUGYS, RŪTELĖ, ZUIKIS, VILKAS, PUIDOKIENĖ ir kt.

1951 m. birželio 16 d. agentė PUIDOKIENĖ pranešė, kad Pranas Runas-Daugirdas labai dažnai lankosi pas ją ir pas Vincą Benį, gyv. Maškeliūnų kaime, Šakių rajone. Agentė PUIDOKIENĖ nurodė, kad birželio 16 d. Pranas Runas turėtų būti Vinco Benio sodyboje.

1951 m. birželio 16 d. 16 val. Benio sodybą apsupo MGB vidaus kariuomenės dalinys, vadovaujamas Fotino. Operacijai vadovavo Šakių raj. MGB įgaliotinis leitenantas Balkus.

Iš apsupto namo iššokęs pro langą, atsišaudydamas, nelygioje kovoje, pašautas į koją ir nenorėdamas gyvas pasiduoti, pats nusišovė.

Vieta, kur užkasti buvusio partizano Prano Runo-Daugirdo palaikai, nežinoma.

Už narsumą ir sumanumą kovojant su priešu Pranas Runas-Daugirdas turėjo daug padėkų ir apdovanojimų, suteiktas partizano karininko majoro laipsnis.

UGNINIO PRAGARO ŽENKLAI

Trijų Karalių šventinį vakarą į ūkininko Kazimiero Steponavičiaus duris pasibeldė ginkluoti vyrai - MIŠKO BROLIAI. Kai šeimininkas atstūmė durų velkę, svečiai sugužėjo į jaukią sodiečio pastogę.

Uždangstęs seklyčios langus, Kazimieras svečius susodino už pailgo ažuolinio stalo. Radosi šventinė tyla, svečiai kalbėjo partizano malda.

Šeimininkė raikė duoną, kepė kiaušinieneį, išdėliojo lėkštes ant stalo.

Ką kalbėjo suėję rezistentai - Jonas Steponavičius, Endzius Pranevičius, broliai Albinas, Vytautas ir Bronius Veveriskiai, Benadas Mikelkevičius ir Petras Šukaitis - galima tik paspėlioti...

Gal kad kažkur sribai sudegino sodybą su gyvais žmonėmis, nušovė motiną su vaiku ant rankų, nešančią vyrui maiso į mišką, o gal spėliojo, kuriame miestelyje vėl telksos nauji kraujo klanai.

Staiga suskalijo šuo. Sribai! - suprato šeimininkas. Tik ant jų taip piktai loja. Partizanus sutinka kiauksėdamas kimiu balsu.

Partizanai stvėrė ginklus ir paniro į šventinę nakties tamsą. Ristele, Armenuko upelio link. Petras Šukaitis išbėgo be kailinių, o lauke spigina šaltis. Grįžo drabužio.

Už tvoros sukaleno kulkosvaidis. Šaudęs sribokas paslydo ir nusirito nuo šlaito ant kūdros ledo slidumos. Kelioms sekundėms kulkosvaidis nutilo.

Petras Šukaitis su kailiniais rankose bėgo per tamsą. Pakirto kulka. Iš Betygalos apylinkės kilęs siuvėjas Petras jaunystės krauju pagirdė įšalusią žemę, veidu prigludo prie sniego patailų.

Šalia ramaus sodiečio gyvenimo pokario metais šlaistėsi mirties šmėkla - raudonieji sribai.

Partizano J. Steponavičiaus sūnus Romanas prisimena: tėvas slapstėsi pas brolių Kazimierą Klausčių kaime, Seredžiaus valsčiuje. Slėptuvė kluone, po šieno prėslu. Įėjimas per šuns būdą, kuri prigludusi prie kluono lentinės sienos. Tos kuklios slėptuvėlės NKVD šnipai nesuuodė. Taip ir liko neišaiškinta. Mirė tėvo motina Steponavičienė, mano senelė. Tėvas vengdamas arešto slėpėsi ir negalėjo nusilenkti mirusiai gimdytojai, prie karsto atnešti gėlę. Laidojimo dieną, kai išnešė motinos karstą, tėvas, slėpęsis kluone, motiną atsisveikino, pakėlęs kluono šiaudinio stogo kūlelį, sukalbėjo Amžinąjį atilsį... Akimis palydėjo gedulo eiseną. Kai gedulo procesija nutolo, tėvas ranką ištraukė iš po šiaudų kūlelio, nušluostė sudrėkusias akis ir suklupo slėptuvės tamsoje. Širdį varstė netekties sopuliai, nežinomi žmonos ir keturių vaikučių bei jo paties likimai.

Po laidotuvių tėvas išėjo į Burbiškės mišką, įsijungė į veikiančią partizanų būrį. Vilkėjo avikailiais, kelnės ir švarkas, pasiūti iš vokiškos milinės atraizų, priminė karišką rūbą su Trispalvės ženklu ant rankovės. Ginklas - rusų gamybos karabinas. Ant pečių kuprinė su švino turiniu. Namus paliko Trijų Karalių šventinė ramybė.

Seredžiaus sribai neleido šeimai ramiai miegoti. Kratų metu išgrobstė, ką galėjo pagrobti. Likom kaip stovim. Mama su keturiais pypliais išėjo į savo tėviškę, prie Ugionių miestuko.

Ankstyvą pavasario rytą, kai virš Lakvistos pievų sklaidėsi rūkas, išginiau svetimų karvutes. Ganiau, kaip sakoma, už pilvą. Tai pirmoji mano savarankiško darbo diena po tėvo žūties Burbiškės miške su draugais B. Mikalkevičiumi ir A. Veverškiu.

Mama pamokė: jei kas paklaus, kur jūsų tėvas, - atsakykit: mirė nuo širdies smūgio.

Šio mamos įsakymo niekaip nepamirštu ir nepamiršiu.

Gyvenimas Betygalos žemėje ramybės neatnešė. Ir čia stribų užgaidos nesiskyrė nuo Seredžiaus išgamų. Jei apsilankė, dairykis, ko netekai.

Dar naktimis tratėjo ginklai, plieskė raudonavo gaisrai. Vieniša senutė pakvietė mane glaustis prie jos namų šilumos. Mama sutiko.

Betygalos stribų vadeivos partizanų bijojo kaip velniai kryžiaus. Niekas nežinojo, kur jie naktimis miega...

Vienos popietės metu atsibeldė „gynėjai“. Atėjūnus pasitiko pempės: stribi, stribi, ar dar gyvi? Vienas „gynėjų“ šautuvą vilko žeme, ne kaip visi. Girtas?

Atvykėliai pareikalavo pusryčių. Ant stalo pasistatė butelį naminio smirdalo ir pradėjo pilstyti. Ir šeiminkės nepamiršo. Pabandyk nepriimti... Vienas galvažudžių tuoj susmuko po stalą, antras išsiropštė į šeiminkės lovą ir šnarpė lig kito ryto.

Aš guliu už pečiaus ir mąstau: pats laikas paimti jų strielbą, pykštelti ir pabėgti į MIŠKĄ...

„Svečiai“ tik paryčiu svirduliuodami išėjo įkvėpti ryto vėsos į prarūkytus plaučius. Nesiprausę, nesišukavę keikėsi Lenino blūdais...

- Gyvi pūvančiom sielom, - pagalvojau.

Pamatė - pieva eina žmogus. Vienas čiupo „kačergą“, spygną tik trakšt, brakšt - ir taikosi, padėjęs šautuvo tūtą ant tvoros mieto. Ir tas vogroja lenininiu žargonu:

- Duok man, kaipmat nudėsiu!

- Galva plyšta - nešk pakmielo!

Betygalos linkėjusi moterėlė nė nenujautė, kad šautuvo tūta nukreipta į jos širdį...

Pašvenčio kumetyne vargo mama.

- Romuti, bėk aplankyti mamos, karvės nenugaiš, juk pasiilgai, - pasakė šeimininkė.

Suvirpo iš džiaugsmo širdis. Kaimo vieškelis mane lydėjo iki Ugionių bažnytėlės. Štai ir Žvirinčio upelis, apsodintas liepomis, su gandrų peryklomis.

Jau greitai praversiu duris, apkabinsiu mamą. Lyg iš po žemių kieme išdygo sribas ir atrėmė ginklą man į krūtinę.

- Niekše, tai mano sūnus, jis - mano širdis! - sušuko mama.

Sribas, stiklo akimis, klest ant žolės, išmaukęs stiklinę naminio smirdalo, užmigo.

Sribai ir mirtis - vienas kitą lydėjo.

Partizano Jono Steponavičiaus-SKREBO sūnus Romanas - poetas, paveldėjo tėvo poetinę dvasią, rašo kilnius patriotinio, sakralinio turinio eilėraščius. Išleido poezijos rinkinį MIŠIOS MIŠKE.

Pristatydamas rinkinį ŽODYJE SKAITYTOJUI rašiau:

Poetas pateikia skaitytojui pirmąją poezijos knygą. Verčiu lapą po lapo, skaitau ir suprantu - poetas turi ką pasakyti, kai pokaryje daina dar negimusi privalėjo numirti, kai tremtinių vėlės klaidžiojo po Sibiro taigą, ieškomamos kelio į Tėvynę...

Netektys, skausmo kryžiai - amžinos temos poeto kūryboje. „Atskrisk, Baltasis Ange/, ir parymok prie kapo“...

Giliu atodūsiu poetas prisimena alkusius, žuvusius, bet dvasia nepalūžusius tautiečius.

Temų įvairovė, kalbos raiška neleidžia nuobodžiauti, kviečia prie tyro šaltinio, prie Sostapilės geležinių vartų ar praeiti duobėtu keliu.

Rašantysis renkasi eilėraščio formą, temas, metaforas. Poetas subtiliai liečia sakralinę temą. „Ant kryžiaus žiūri Kristus/ Ir vis numirt negali“...

Eilėraščiuose „Judas ir aš“, „Malda“ išgirstam Amžinybės aidą. Nesvetimas jam ir humoro jausmas, o taip pat tikėjimas Tėvyne - Vytauto vardu...

Dainingi poeto posmai prašyte prašosi muzikinių sparnų. Rinkinyje daug epitetų Lietuvos gamtai su Kryžių žegnonėm, su viltim atgimti...

ATMINTIS

(Iš Kauno raj. Jonučių vid. mokyklos mokinių
kraštotyrininkų dienoraščio)

Senieji metai praėjo. Su jais užvertėme ir 1944-1954-ųjų Lietuvos istorijos lapą. Pastarieji krauju įrašyti, nes jie atnešė daug skausmo ir didelių aukų, bet tuo pačiu ir pasitikėjimą siekiant Lietuvos laisvės...

Nelengvas buvo kasdienis partizanų gyvenimas, dažnai lydėjo alkis, šaltis ir pavojai. Partizanų gyvenimas buvo nepastovus nuotaikos bei padėties pasikeitimais. Būta didelių įtampų momentų vykdant kovos užduotis ar besislapstant, bet būta ir ilgų, įkyriai nuobodžių dienų ar net savaitių, kai partizanas gyveno slėptuvėje, iš jos išeidavo tik naktį. Kovotojų santykiai su vietos gyventojais buvo geri. Gyventojai juos rėmė, maitino, pranešinėjo apie kariuomenės, strībų ir valdžios pareigūnų veiksmus, leido savo sodybose įrengti slėptuves. Taip pat kaimynystėje galėjo gyventi užverbuotas agentas, o į saugumo rankas patekęs rėmėjas ar partizanų ryšininkas mušimu, grasinimu galėjo būti priverstas išduoti pas jį besislapstančius kovotojus. Slėptuvę aptikus, nukentėdavo ir šeimininkai: suimami, namas per susišaudymą uždegamas, šeima ištremiama. Todėl nenorėdami savo geradariams užtraukti nelaimės, partizanai bunkerius dažnai rengdavo miškuose ir laukuose.

Jie traukėsi į mišką todėl, kad tai buvo vienintelė vieta, nepavaldi sovietinei valdžiai. Miške būdavo lengviausia pasislėpti nuo priešų, be to, nuo pat senovės lietuviai ieško prieglobsčio gamtoje, slėptis miškuose, žeminėse. O kiek sumanumo, išmonės ir gudrybių reikia norint įrengti slėptuvę. Ilgainiui jos pasidarė kaip namai - po tvartu, po klojimo grendymu, sąšlavynu ar skiedrynu, po malkinėm, avidėse, paukštidėse,

dvigubose sienose ar palėpėse, po krosnimis, slenksčiais, prie upelių, krūmuose, prie keliuko ar vieškelio, bulvių duobėse, šventoriuose, prie šulinių. Vieni bunkeriai buvo atviri, kiti visiškai slapti, po žeme.

Vieta stovykloms buvo parenkama tankesnėje miško vietoje, 250-300 metrų nuo kelio, kad kalbantis partizanams stovykloje, nebūtų girdėti ir užpuolimo atveju būtų patogų pasitraukti. Gyventi vienoje stovykloje buvo galima tik 2-3 savaites, nes per ilgesnį laiką pėdsakai pasidarydavo labai žymūs. Beje, partizanų priešas buvo pirmasis sniegas. Pėdsakai sniege lengvai galėjo išduoti slaptavietę. Stovykloje būtinai reikėdavo lauko išvietės, geriamojo vandens. Pasislėpti nuo darganos ir ilsėtis buvo statomos eglišakių palapinės. Jos visais metų laikais gerai tiko prie augmenijos, būdavo labai paprastai pastatomos, o žiemą nešaltos. Slėptuvėse - gultai miegojimui, stovai ginklams, lentynos radijo aparatui, dokumentams ir kitoms smulkmenoms. Kai kurie jų buvo apšviečiami radijo baterijos. Vis dėlto gyvenimo sąlygos buvo sunkios. Slėptuvėje gyvenantys trys ar keturi kovotojai turėjo labai atsargiai judėti, kad vienas kitam nekliudytų. Nebuvo jokio privatumo, tad būta nemaža trynimosi ir ginčų, ypač tarp vyrų, kurių nervams kenkė ligos, alkis ir šaltis. Labiausiai juos veikė nuolatinis pavojus ir nesibaigianti įtampa, mažiau ar daugiau sąmoningas nujautimas, kad ši diena gali būti paskutinė...

Dažniausiai bunkeriai turėjo dvi išėjimo-įėjimo angas, įrengtas vieno metro nuo žemės paviršiaus gylyje, kad granatos bunkerio neišardytų. Kiekvieną kartą atidarydamas bunkerio angą, partizanas nežinojo, ar čia netyko stribai ir saugumiečiai, pasirengę atidengti ugnį, nes gyvenimas įrengtose slėptuvėse buvo sunkus ir pavojingas. Kartu gyvenantiems kovotojams būdavo lengviau: vienas iš jų pamainomis budėdavo lauke iliųęs į medį, o slėptuvės anga buvo atidaroma tik davus sutartinį ženklą. Miške gyvenantieji partizanai vengdavo užkurti laužą, kad slapukai nepastebėtų dūmų. Jokiu būdu nebuvo galima

kūrenti laužo arti bunkerių. Kadangi ilgainiui komunistai išaiškindavo sodybose ir miškuose įrengtų slėptuvių techniką, gyvenimas jose darėsi vis nesaugesnis, todėl po 1952 metų kovotojai gyvendavo po tris ar keturis didelėse iš storų šulų pagamintose statinėse. Jas įkasdavo į pelkes, tankmėse ar kitokiose sunkiai prieinamose vietose, tik pritemus iš jų išeidami.

Juozas Lukša-Daumantas taip pat išgyveno šias sunkias partizanų dienas. Apie slėptuves jis rašė šitaip: „Keturkampiam plane buvo į žemę sukalti stiprūs kuolai, viršuje ir apačioje sujungti kartimis. Priekiniai kuolai buvo pusmetriu ilgesni už užpakalinius. Jų sujungimas darė stogo nuolydį. Žemasis palapinės šonas, abu galai ir viršus buvo pridengti eglišakėmis. Viduje ant žemės taip pat buvo paklotas storas sluoksnis gerai išdžiovintų smulkesnių eglių skujų, kurios saugojo nuo šalčio ir tiko „ištaigingam“ guoliui. Prieš aukštąjį palapinės šoną - angą stovėjo sukrautos ažuolinių malkų rietuvės. Jos slėpė atvirąją palapinės angą ir kartu buvo naudojamos kurui. Ažuolinės malkos degė puikiai, neskleisdamos jokių dūmų. Vyrų gulėjo ir apsirengę, ir apsiavę, kiekvienu metu pasirengę netikėtam užpuolimui“.

Apygardos vado D. Jėčio-Ažuolo bunkeris buvo įrengtas maždaug prieš legendinę Pilėnų kunigaikščio Margirio pilį (už Nemuno). Ten, kur keliuką tarp girininkijos ir Nemajūnų kerta Nemunan įtekantis šaltinėlis. Nuo tiltelio per jį partizanai tuo upeliuku brisdavo prieš srovę 250-300 metrų nepalikdami pėdsakų: upelis neužšaldavo ir žiemą. Upelį gaudia medžiais apaugę šlaitai, aukštedami tolyn nuo Nemuno ir susijungdami į uždara šlaitų kilpą toje vietoje, kur iš po žemių išteka šaltinėlis. Atėjusiems juo po kaire buvo bunkerio durelės, ant kurių „augo“ vešli eglaitė. Praskleidus jos šakas, po samanomis buvo grandinė, kurią patraukus durelės atsidarydavo 45° kampas. Į upelio vandenį iškeldavai suoliuko dvi kojas. Pro suoliuką iš vandens išlįsdavai, dureles užverdavai, ir jau iš lauko negalėjai matyti angos. Viduje buvo koridoriukas.

Dešinėje - statinė su šaltinio vandeniu, pakilus keletą laiptelių, atsidurdavai bunkeryje. Jo dvi dalys: darbo kambarys (kartu ir virtuvė) bei miegamasis - gultai. Ažuolo darbo kambaryje - viryklė, radijas, šapirografas, rotatorius, dvi rašomosios mašinėlės, maisto ir ginklų atsargos. Keturiuose patalpos kampuose orlaidės. Ažuolo bunkerį išdavė žmogus, pas kurį partizanai laikė savo maisto atsargas ir juos atlydėdavo iki bunkerio.

Aplink vasarinius bunkerius kovotojai vaikščiodavo apsiavę vyžomis arba basi, kad mažiau paliktų pėdsakų. Į žieminius bunkerius ryšininkai važiuodavo rogėmis neva malkų. (Žieminiai bunkeriai buvę pusiau žemėje: langeliai virš žemės, stogai apsodinti eglaitėmis. Bunkeryje galėdavo gyventi 16 partizanų.) Kazimieraičio žieminis bunkeris atrodė taip: bunkeris iš trijų kambarių. Arčiausiai angos įrengta virtuvė. (Joje - geležinė krosnelė. Malkos alksninės, nes nuo jų mažiau dūmų.) Dviaukščiai gultai pristumti prie šoninių sienų. Tarp jų paliktas siauras praėjimas į darbo kambarį. Prie sienos prikaltas lentinis stalas.

Vienas iš daugybės bunkerių buvo įrengtas po šiaudų kūgiu. Šiaudų stirtoje padarytas gilus urvas, iš lauko užkišamas šiaudų kūliu, už jo bunkeris. Jame keturi gultai ir stalas. Ant stalo buvo rašymo reikmenys.

Šie bunkeriai ir slėptuvės turėjo net savo pavadinimus: SEKLYČIA - Vytauto rinktinės (VR) štabo, Gulbiškių kaimas; BALTIEJI RŪMAI - VR IV kuopos vado Špoko - Kalvarijos valsčiaus Menkupių kaimas; KELMUTIS - VR štabo maisto produktų sandėlis, Kalvarijos valsčius, Babalinės kaimas; PELIŲ KARALYSTĖ - štabo, Liubavo valsč., Sigito Kvietkausko sodyboje.

Partizanai neturėjo normalaus šeimos gyvenimo, nors kartais slapta galėdavo aplankyti tėvus ar žmoną. Ir ši galimybė po kiek laiko išnyko dėl to, kad po 1946 metų žinomų partizanų šeimos buvo tremiamos į SSRS gilumą, o prie jų sodybų dažnai tykojo stribai.

Partizanai gyvendavo nuolatiniam pavojuje. Jiems pasisekdavo rasti užuovėjų, bet niekada tikro prieglobsčio. Partizanas niekada negalėjo jaustis saugus, nes nebuvo daug vietų Lietuvoje, kurios gerai ginkluoti komunistų daliniai negalėtų pasiekti ir apsupti per kelias valandas. Lietuvoje nebuvo nei kalnų, nei didesnių pelkių ar girių, kuriose partizanai būtų galėję pailsėti, pasveikti nuo žaizdų, pataisyti įtemptus nervus. Įtampa tai paaštrėdavo, tai atslūgdavo, bet jos nuolat lydėjo partizanus, veikdamos jų nervus. Dažnai trūkdavo tinkamo maisto. Gyvenimas bunkeriuose, senos žaizdos, nenormalios gydymosi sąlygos pakirsdavo jų sveikatą. Partizanai žinojo, jog patekę į nelaisvę bus mušami, kad išduotų draugus. Net mirtyje jie negalėjo tikėtis ramybės. Vieni kovotojai geriau sugebėdavo pakelti šias siaubingas sąlygas ir darydavosi mažiau drausmingi.

Partizanas šimtą kartų turi būti drausmingesnis už reguliarios armijos karį - tai suprato ir partizanų vadai. Jie žinojo, kad neorganizuoti, nepaklūstantys vadovybei kovotojų būriai gali tapti nevaldomi ir žeminti partizanų vardą. Partizanų veiklą reglamentavo įvairūs statutai ir taisyklės. Vadai turėjo kantriai auklėti eilinius kovotojus, mokyti juos rikiuotės, kovos taktikos ir tvarkos. Pagal nuostatus už smulkius nusižengimus buvo taikomos drausmės pabaudos - papeikimai, tarnyba be eilės, darbas virtuvėje. Už sunkius nusikaltimus (vogimą, plėšimą, žudymą, išdavystę, įsakymų nevykdymą) partizanai būdavo atiduodami karo lauko teismui.

Griežta drausmė ir tvarka padėjo tokiam sunkiam ir ilgame partizaniniame kare iki galo išlikti laisvės kovotojais, tačiau buvo viena yda, kurią sunkiausiai sekėsi nugalėti - tai girtavimas. Apimti nevilties, laukdami „išbuožinimo“ ar trėmimų gėrė ir varė naminę daugelį kaimo gyventojų. Jie vaišindavo ne tik nekvistus valdžios pareigūnus, nuo kurių priekabių tokiu būdu atsipirkdavo, bet ir laisvės kovotojus. Girtavimas padarė daug fizinės ir moralinės žalos tautai, tiek partizaniniam

judėjimui. Ilgiausiai išsilaikė kaip tik tie kovotojai, kurie nevartojo alkoholio. Okupacinė valdžia visokeriopai skatino visišką moralinę gyventojų degradaciją, nes tik tokiu būdu buvo galima galutinai palaužti tautą.

Tiesioginės kovos užduotys užimdavo palyginti mažai laiko. Partizanai daugiau laiko praleisdavo, platindami savo spaudą ir atsišaukimus, ragindami gyventojus nepaklusti valdžios nurodymams, agituodami prieš pertvarkymus, rinkdami žinias apie komunistų rėmėjų veiklą ir juos išpėdami. Daug dėmesio buvo skiriama maisto tiekimui ne tik patiems kovotojams, bet jų ir jau žuvusių ar suimtų partizanų šeimoms, kurios sunkiai versdavosi be vyro. Partizanai rengdavo įvairias pasalas ar stengdavosi pagauti uolų valdžios pareigūną, pasirūpinti maistu ir kitais reikmenimis: ginklais, šaudmenimis, medikamentais. Jie patys turėjo apsirūpinti maistu, o tai buvo sudėtinga pokario Lietuvoje, nes žemės ūkis dar nebuvo atsigavęs nuo karo padarinių. Ūkininkai mažiau sėjo, kai kurių ūkių laukai be savininkų dirvonavo. Be to, gamtos sąlygos, Dzūkijoje tinkamos partizanavimui, buvo nepalankios žemės ūkiui. Daugiau partizanų buvo kaip tik tose Lietuvos dalyse, kur buvo mažiau maisto. Maisto tiekimo klausimas nedavė partizanų vadovams ramybės. Vieniju sėkmingai išspręsdavo, kiti nepajėgdavo to padaryti. (Lukša pažymi, kad Vyčio apygarda nespėdavo laiku apsirūpinti maistu, drabužiais ir kitais daiktais.) Buvo itin svarbu parengti didesnes atsargas žiemai ir pavasariui, kada veikimo sąlygos buvo sunkesnės ir mažiau maisto visame krašte. Geriausiai suorganizuotų dalinių kovotojai kentėdavo alkį, kai tūnodavo ilgesnį laiką slėptuvėje.

Partizanai mėgindavo įvairiais būdais apsirūpinti maistu: aukomis, rekvizicijomis, apiplėšdami valdžios ūkius, kolūkius, tarybinius ūkius, pienines, malūnus ir kitas maisto produktus turinčias valdžios įstaigas, šantažuodami ir grasindami šių įstaigų vadovams, konfiskuodami individualių valdžios rėmėjų turtą. Pirmiausia partizanai stengėsi išsilaikyti iš rėmėjų aukų

ir rekvizicijų, bet ir dosniausi partizanų šalininkai greitai būtų pavirtę elgetomis, jei jie vieni būtų turėję rūpintis partizanų maitinimu. Iš mažiau draugiškai nusiteikusių gyventojų partizanai atimdavo maistą, išduodami specialius „rekvizicijos kvitus“, kurie turėjo būti apmokėti, Lietuvai atgavus nepriklausomybę. Rekvizicijos ir aukos nebuvo optimalus sprendimas. Pirma, ne visada buvo galima surinkti pakankamai maisto, o jo rinkimas mažais kiekiais buvo pavojingas, nes padidėdavo tikimybė, kad partizanai bus pastebėti ar įkliūs į stribų pasalas. Antra, partizanų išlaikymo našta teko rėmėjams ir prijaunčiantiems, kurie tuo pačiu metu dažnai nukentėdavo nuo valdžios.

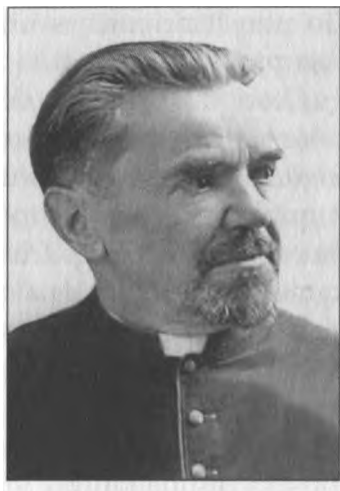
Partizanai nutarė konfiskuoti maistą iš valdžios rėmėjų ir „nubuožinti“ valstybinius ūkius ir įstaigas. Atimdami maistą iš valdžios ūkių, partizanai nuimdavo naštą nuo ūkininkų pečių. Sėkminga operacija galėjo ilgam laikui maistu aprūpinti stambų kovotojų dalinį, be to, dalį gautų produktų galėdavo parduoti. Po kiek laiko partizanai turėjo atsisakyti stambesnių akcijų, nes valdžia pradėjo stipriau saugoti ūkius bei sandėlius. Jie įsakydavo kolūkio ar kitos įstaigos pirmininkui ar sandėlininkui į kurią nors vietą pristatyti nurodytą sumą pinigų, maisto produktų ir šis dažniausiai pakludavo įsakymui. Nepaisant visų šių priemonių, partizanai niekada neišsprendė maisto klausimo. Jie konfiskudavo valdžios rėmėjų turtą. Taip nebūtų darę, jei turėtų pakankamai maisto ir kitų reikmenų. Apsirūpinti maistu vertė partizanus skirti daug laiko ir jėgų, kartais imtis net rizikingų priemonių.

Partizanams trūko ne tik maisto, bet ir kitų reikmenų, ypač pinigų, vaistų, medikamentų ir spaudos priemonių. Ne visada pakakdavo ginklų ir šaudmenų, trūko ir kariškų drabužių. Ne visi Dzūkijos partizanai turėjo batus. Balbieriškio apylinkių partizanai irgi buvo gana prastai apsirengę, silpniau apsiginklavę ir dažniau kentė alkį, nes jų buvo daug, o apylinkės - neturtingos.

Partizanai kentėjo nuo įvairiausių sveikatos negalavimų, labiausiai nuo kovose patirtų žaizdų, nuo reumato, tuberkuliozės ir plaučių ligų, kuriomis sirgdavo dėl ilgo slapstymosi bunkeriuose, miškuose, pelkėse ir kitose drėgnose vietose. Retas partizanas išvengdavo šių sveikatos rūpesčių, o susirgęs negalėjo tikėtis net minimalios medicininės priežiūros. Partizanų gretose nebuvo gydytojų, jiems trūko net paprasčiausių vaistų ir medikamentų, kurie kiek palengvintų skausmą. Lietuvoje nebuvo pakankamai vaistų, o sovietinis saugumas uoliai stebėjo vaistines bei ligonines, kad partizanai negautų vaistų. Jie stebėjo ir gydytojus, felčerius ir medicinos seseris, mėgindami juos ar jų artimuosius užverbuoti ir išgauti informaciją apie partizanus, juos sunaikinti.

Kol dar buvo vokiečių okupacijos metais sukaupytų medikamentų, padėtis buvo pakenčiama, bet vėliau partizanai patys gydėsi be medikamentų, tad ir nesėkmingai. Žuvo kovotojai nuo žaizdų, kai gydant buvo galima išgelbėti. Įvairūs negalavimai, neišgijusios žaizdos neigiamai veikė partizanų sveikatą, nuotaiką ir savitvardą.

Galime sakyti, kad partizanų gyvenimo sąlygas ir buitį sąlygojo: ALKIS, ŠALTIS, LIGOS, NEPRITEKLIAI, ĮTAMPA ir PAVOJAI. Tačiau ne visi partizanai gyveno tokiomis varginomis sąlygomis, ypač pirmaisiais kovų metais. Be to, nepriteklius sumažindavo draugystės ryšiai, partizanų įsitikinimas, kad jie aukojasi Tėvynės gerovei, kad jie daro tai, ko reikalauja Dievas ir žmonių dorovė, ir kad ilginiui jų kančias įvertins dėkinga, laisvę atkovojusi tauta!

*Prelatas kun. Mykolas Krupavičius
1885-1970*

DIDYSIS TĖVYNĖS SŪNUS

Arkivysk. S. Tamkevičiaus homilija,
perlaidojant prel. M. Krupavičių 2006 09 23

Prelatas Mykolas Krupavičius sugrįžo į Tėvynę, kurią mylėjo labiau už tėvą ir motiną. Tai liudija jo testamentiniai žodžiai, kurie bus iškalti antkapyje: „Lietuvi, tebūnie tau pirmiausia tėvas ir motina, bet virš jų tebūnie Tėvynė Lietuva“. Prelatas troško po mirties ilsėtis Lietuvos žemėje. Dar Tilžėje kalėdamas rašė: „Lietuvai atidaviau savo sielą, širdį, sveikatą, jai norėčiau atiduoti ir bedvasį kūną“. 1970-ieji - prelado mirties metai - buvo pažymėti gūdaus socializmo ženklų, todėl jo mirtinguosius palaikus laikinai buvo priglaudusi Amerikos žemė. Anuomet į prelatą panašūs žmonės sovietinės valdžios buvo vadinami liaudies priešais ir jų vieta buvo lageryje ar Sibiro tremtyje.

Šiandien dėkojame Dievui už Lietuvos laisvę, dėl kurios prelatas Krupavičius iki mirties kovojo, siekdamas, kad pasaulis neapsiprastų su Lietuvos okupacija. Dėkojame Dievui, kad galime kurti laisvos Lietuvos ateitį, tačiau šitai vaisingai galima daryti tik turint bent mažą dalelę M. Krupavičiaus meilės Lietuvai.

Daug kas šiandien klausia, kas gi tas Krupavičius ir kuo jis nusipelnė Lietuvai, kad jo žemiškiems palaikams suteikta garbė ilsėtis prie Prisikėlimo šventovės pamatų. Atsakymas aiškus: visas jo gyvenimas ir visi darbai buvo skirti Lietuvai. Prelatas Krupavičius save įamžino ne kalbomis, bet darbais. Šiandien taip pat daugelis moka gražiai kalbėti, tik ne visi nori būti pasišventę bendram gėriui kaip kad prelatas Mykolas Krupavičius. Jo gyvenime išsipildė Kristaus žodžiai: „Kas praranda gyvybę dėl manęs ir dėl Evangelijos, tas ją išgelbės" (Mk 8, 35).

Pagerbdami prel. Krupavičių, pirmiausia turime pagerbti jo tėvus, ypač - jo motiną, kuri prie ratelio mokė mažąjį Mykoliuką skaityti ir mylėti Dievą bei Tėvynę. Jei ne puiki motina, šiandien neturėtume ir šio didžio Lietuvos sūnaus. Laimingi vaikai, turintys gerus, Dievą mylinčius tėvus.

Nelengva buvo Mykoliuko vaikystė. Carinės Rusijos okupuotoje Lietuvoje buvo draudžiamas net lietuviškas žodis. Jaunam Mykoliukui kaip Dievo dovana buvo Igliaukos vikaras kun. Juozas, parūpindavęs jaunimui draudžiamų valdžios lietuviškų knygelių ir laikraščių. Šiose pagrindžio sąlygose jaunuolio širdyje brendo tokia didelė meilė Lietuvai, kokios šiandien, deja, neįmanoma jaunimui išsiugdyti žiūrint televizijos programas.

Veiverių mokytojų seminarijoje, kurią lankė M. Krupavičius, buvo draudžiama lietuviškai kalbėti. Ją baigiant jaunuolio atestate buvo įrašyta, kad jis esąs nepataisomas lietuvis ir valdžios priešas. Toks nepataisomas lietuvis M. Krupavičius buvo per visą gyvenimą. Kažkas net pasakė, kad M. Krupavičiaus meilė Lietuvai buvo tarsi jo religija.

Po 1905 m., nors carinė valdžia ir leido lietuviams mokytis dirbti Tėvynėje, draudė puoselėti lietuviybę. Jaunam mokytojui Mykolui rūpėjo žmonių tautinis sąmoningumas, todėl jo veikla greitai atkreipė žandarų dėmesį ir jam buvo sudaryta politinė byla. Tuomet M. Krupavičiaus mintys nukrypo į Kunigų seminariją.

Seinų kunigų seminarijoje lietuvybei nebuvo vietos, todėl lietuviška veikla taip pat vyko pogrindyje - slaptoje kunigų draugijoje, į kurią susibūrė sąmoningiausi klierikai. Tarp jų buvo poetas ir rašytojas Vincas Mykolaitis Putinas, istorikas ir ilgametis Krikštonių klebonas Jonas Reitelaitis ir, žinoma, Mykolas Krupavičius.

Baigęs Seinų seminariją, M. Krupavičius išvyko studijuoti į Petrapilio dvasinę akademiją, kur susipažino su žymiais ateitininkų veikėjais, vėliau tapusiais Krikščionių demokratų partijos lyderiais. Čia jis įsisavino Katalikų Bažnyčios socialinį mokymą, kuriuo grindė savo visuomeninę ir politinę veiklą.

Po Spalio revoliucijos kun. M. Krupavičius darbavosi Voroneže tarp lietuvių. Greitai kunigo veikla užkliuvo komunistams, ir jis buvo pasmerktas sušaudyti, todėl turėjo grįžti į Tėvynę.

Gavęs Bažnyčios vadovybės sutikimą, kun. M. Krupavičius įsitraukė į politinę veiklą, organizavo Krikščionių demokratų partiją ir ypač rūpinosi žemės reforma. Jis suprato, jog nepadarius žemės reformos Lietuvos valstybei bus sunku, nes jos priešai lengvai galės manipuluoti vargstančiais žmonėmis, iš kurių po 1863 m. sukilimo caras buvo atėmęs žemes. Šiandien net nereikia spėlioti, kas būtų atsitikę mūsų Tėvynei, jei Rusijos bolševikai anuometinėje Lietuvoje būtų radę ne savo vertę ir pasididžiavimą tėvyne pajutusį lietuvių, bet tik dvaro kumetį. Populistai politikai juos būtų klaidinę taip pat sėkmingai, kaip tai daroma nūnai beveik kiekvienų rinkimų metu.

Padaryti žemės reformą buvo labai sunku, nes tam priešinosi ne tik dvarininkai, bet net ir dalis Bažnyčios hierarchų.

Tačiau kai popiežiaus pasiuntinys arkivysk. Cekini, įsitikinęs teisingai vykdoma reforma, jai pritarė, nuo tada nė vienas skeptikas Bažnyčioje nedrįso reformos neigti. Kun. M. Krupavičiaus žemės reforma išgelbėjo Lietuvą nuo Rusijos bolševikų įtakos. Iš dvarų buvo paimta žemė ir išdalyta mažažemiams bei savanoriams. Trejus metus eidamas Žemės ūkio ministro pareigas, jis atliko milžinišką darbą, tad vysk. Pranciškus Karevičius teisingai pasakė, jog žemės reforma kun. Mykolas Krupavičius pasistatė sau paminklą.

Sovietinei Rusijai okupavus Lietuvą, kun. M. Krupavičius parašė išsamų memorandumą, kuriame gynė Bažnyčios teises, o užėmus Lietuvą naciams ir pradėjus žydų naikinimą, tuoj pat ėmėsi ginti nekaltus žmones. Po kelių memorandumų kun. M. Krupavičius 1942 m. buvo įkalintas ir išvežtas į Vokietiją ir tik Apvaizdos lemtimi liko gyvas. Gal todėl, kad gyvendamas Vakaruose pradėtų ir atkakliai iki savo mirties gintų Lietuvos laisvės bylą.

Turėdami prel. M. Krupavičių savo tarpe, kasdien galėsimė iš jo mokytis mylėti Lietuvą. Mokysimės dirbti jos labui, nebėgti iš jos ir nepriekaištauti, kai bus sunku. Prelato M. Krupavičiaus kapas liudys, koks nuostabus gali būti žmogaus gyvenimas, kai jis statomas ant Kristaus Evangelijos pamato. Jo nebus galima pasisavinti nei Bažnyčiai, nei kuriai nors politinei grupei, nes prelato Mykolo Krupavičiaus darbai teisėtai priklauso visai Lietuvai.

Prel. Mykolas KRUPAVIČIUS

18851001.19701204

120-osioms gimimo ir 35-osioms mirties metinėms

Kaunas

2005 m.

1885 m. spalio 1 d. gimė Balbieriškyje, Marijampolės apskr.

Tėvas - Pranciškus Krupavičius.

Motina - Rozalija Malinauskaitė-Krupavičienė.

Mykolas turėjo tris seseris - Melaniją, Veroniką ir Mariją.

Pradžios mokyklą lankė Kriauniuose ir Igliškėliuose.

Studijos ir sielovadinė veikla

1905 baigė Veiverių mokytojų seminariją.

1905-1907 mokytojavo Penchratkos (Lenkija), Rutkų (Lenkija), Papilės mokyklose.

1908-1913 mokėsi Seinų kunigų seminarijoje.

1913-1917 studijavo Petrapilio dvasinėje akademijoje.

1914 06 13 išventintas į kunigus; primicijos vyko Marijampolės šv. arkangelo Mykolo bažnyčioje.

1917-1918- Voronežo Martyno Yčo berniukų gimnazijos kapelionas.

1927-1929 Lilyje ir Tulūzoje (Prancūzija) studijavo sociologiją, ekonomiką, teisę ir žurnalistiką.

1931-1933 - Vilkaviškio kunigų seminarijos profesorius.

1931-1935 - Veiverių klebonas.

1935-1942 - Kalvarijos klebonas, dekanas.

1948 11 13 pakeltas prelatu.

Švietėjiška ir visuomeninė veikla

Dar vaikystėje platino slaptą lietuvišką spaudą.

1910 pradėjo bendradarbiauti spaudoje.

- 1914 - Nuo karo nukentėjusiems lietuviams šelpti draugijos Taline steigėjas, komiteto pirmininkas.
- 1917-1919 - leidinio „Laisvoji Lietuva“ redaktorius.
- 1922-1936 - Leono XIII fondo valdybos pirmininkas (fondas ir fondo spaustuvė įkurti M. Krupavičiaus iniciatyva).
- 1927-1928 redagavo leidinį „Krikščionis demokratas“.
- 1939 04 02 Suvalkų Kalvarijoje inicijavo Patriotinio fronto kūrimą.
- 1945-1955 Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto pirmininkas.
- 1947-1950 redagavo „Tėvynės sargą“. Išleido knygas „Krikščioniškoji demokratija“, „Lietuviškoji išeivija“, „Kunigas Dievo ir žmogaus tarnyboje“, „Atsiminimai“, „Visuomeniniai klausimai“. Parengė apie 20 brošiūrų ir parašė apie 150 straipsnių.
- 1949-1952 - Pasaulio lietuvių bendruomenės kūrėjas.

Politikas-krikščionis demokratas

- 1917 Rusijoje įkūrė Lietuvos krikščionių demokratų partiją.
- 1917 dalyvavo Lietuvių seime Peterburge.
- 1919 dirbo prie valstybės tarnybos.
- 1919-1923 LKDP Centro komiteto pirmininkas, steigė partijos skyrius, organizavo Steigiamojo seimo rinkimus.
- 1920-1926 LKD bloko lyderis visuose LR Seimuose bei partijos pirmininkas.
- 1922 parengė žemės ūkio reformą.
- 1923-1926 - Žemės ūkio ministras.
- 1926 12 17 paskutiniojo demokratiniu būdu išrinkto Seimo pirmasis vicepirmininkas.
- 1946-1950 atkurtos Lietuvių krikščionių demokratų sąjungos Vokietijoje pirmininkas.

1950 išrinktas Pasaulio LKDS pirmininku iki gyvos galvos.
1951-1956 - Centrinės Europos Krikščionių demokratų unijos įgaliotinis Vokietijoje.

Už savo plačią veiklą prelatas Mykolas Krupavičius ne kartą persekiotas Lietuvos priešų, bolševikų Voroneže nuteistas mirti, gestapininkų suimtas ir kalintas Eitkūnų ir Tilžės kalėjimuose, internuotas Regensburge.

„Jei Dievas panorėtų čia mano gyvenimo kelionę nutraukt, tai labai norėčiau, kad mano palaikai amžiams atsigultų lietuviškoj žemelėj. Lietuvai atidaviau savo sielą, širdį, sveikatą, jai norėčiau atiduoti ir bedvasį kūną.“

(Ištrauka iš laiško, rašyto seseriai Veronikai iš Tilžės kalėjimo 1943 05 08)

1970 m. gruodžio 4 d. mirė Čikagoje, JAV palaidotas šv. Kazimiero kapinėse.

* * *

Mylėk Viešpatį Dievą už viską labiau, artimą - kaip pats save, o Tėvynę - už save labiau.

(prel. M. Krupavičiaus gyvenimo credo)

Jis buvo vienas iš žymiausių visų laikų Lietuvos politikų ir visuomenės veikėjų. Šitas valingas, veiklus, ryžtingas ir materialiai svarus žmogus įrašė neišdildomomis raidėmis savo vardą politinėje ir socialinėje Lietuvos istorijoje.

(prof. Stasys Šalkauskis)

Lietuvi, tebūnie tau pirmaisiais tėvas ir motina, bet virš jų tebūnie Tau Tavo tėvynė Lietuva.

(užrašas ant prel. M. Krupavičiaus kapo paminklo Čikagoje, JAV)

Partizanas Antanas Karvelis-SINDIKOVAS

DESANTO LIKIMAS

Antano Karvelio partizaninė buitis skaičiuojama nuo 1944 liepos pradžios, kai jis pasitraukė iš Lietuvos į Vokietiją, nes kišenėje turėjo ano meto vyriausybės rekomendaciją į FOK - Pasi-priešinimo sovietinei okupacijai diversantų mokyklą Alenštene.

Vietovė DARVISA - Rytprūsių teritorijoje. Mokslas tęsėsi pusę metų. Čia Antanas įgijo radisto specialybę, taip reikalingą partizaninėje kovoje su priešu iš Rytų.

- Vilkėjau civilinius rūbus, kad neišsiskirčiau iš vietos gyventojų, - sako Antanas. - Mokymosi vietovė buvo nuolat kaitaliojama iš vienos vietos į kitą, kad nesukeltų įtarimo sekliams iš užsienio.

Maistas - pagal to meto normas - kaip kareiviui. Žinias perdavė lietuvių ir vokiečių kalbomis. Mokėmės radijo įrenginių siųstuvų, imtuvų, Morzės abėcėlės paslapčių, taip pat įgijome žinių kaip stebėti priešo traukinių judėjimą, kryptį, sąstatų sudėti, krovinių paskirti.

Naujuosius 1945 metus sutikome su diplomais rankose. Suskirstė grupėmis. Patekau į pirmąją žmonių grupę. Į juodą nakties padangę lėktuvas pakilo ir pasuko Lietuvos link. Kai kirtome fronto liniją, pasipylė ugniniai žaibai. Rusų zenitiniai pabūklai žybčiojo be perstojo siekdami sunaikinti oro erdvės pažeidėją, tačiau sviediniai sproginėjo nepasiekę taikinio, nes skridome labai aukštai.

Kelionės tikslas - Tauragės apylinkių žemė. Dėl lakūnų žio-plumo desantą išmetė netoli Žuvinto palių. Žiemos šaltis ne-leido atsipalaiduoti. Dalis parašiutininkų nusileido tiesiog ant Gudelių miestelio stogų ir čia pat NKVD juos suėmė. Likusieji naktį praleidome Žuvinto palių krūmuose. Nakvojome šeši, nes du pasiklydo. Juos suradome vėliau.

Desanto ginklai - pistoletai, žiūronai, radijo aparatūra ir kiekvieno kišenėje 500 červoncu. Stambiuosius ginklus atsiuntė kiek vėliau.

Po nakvynės paliose perėjome užšalusį Nemuną ties Nema-jūnais ir čia sutikome tuos pasiklydėlius. SŪDUVOS pirmosios grupės vadas - viršila Kasperavičius - žuvo Punios šile 1945 m. liepą. Radistas Traščinskas išvyko į Onuškę žvalgybos tikslu, likimas nežinomas. Nežinomi likimai Petro Gaidelio ir Indra-šiaus-Daktaro. Leonas Junelis ir Jonaitis-VĖJELIS žuvo Vėžion-girio miške, kai vykome į tarybinį ūkį apsirūpinti maistu.

Persikėlę per Nemuną, apsistojome Prienų valsčiuje, Mati-šonių kaime, Žičkaus sodyboje. Elgėmės tyliai - be dainų, be naktinių pasivaikščiojimų, kad nesukeltume įtarimų okupan-tų sekliams. Vilkėjome sodiečių rūbais. Slėptuvių neturėjome. Lovos - šiaudai ant grindų. Taip praleidome 1945-ųjų žiemą. Pavasariop įsiruošėme slėptuvę Kaminsko lauke, Jiestrakio kaime. Tai buvo laikina, nedidelė 1,5x3x1,7 m didumo buvei-nė. Įėjimas - iš upelio šlaito pusės. Ventilacija - anga pastogė-je, uždengta šakom. Vieta - patogi stebėti aplinką.

Balandžio mėn. NKVD nusiaubė apylinkę, nušovė beariantį dirvą Kurtinaitį ir dar vieną (pavardė nežinoma). Man pasisėkė,

girininkas Senovaitis parūpino „bronę" nuo kariuomenės Degučio pavarde. Išvykau į Klaipėdą. Įsidarbinau lentpjūvėje mechaniku. Padėjau legalizuotis tiems, kurie norėjo, nes leidimą davė partizanų vadas Kuprevičius. Privalėjome stebėti kariuomenės judėjimą, perduoti centrui į Vokietiją.

1945 m. vasario mėn. puolėme Šilavotą, puolimas nepasisekė, nes NKVD kaimuose vykdė valymo akcijas. Praradau ryšį su rėmėjais, kurie ruošė mums pasus. Man pasisekė, gavau pasą Macijausko pavarde. Tai mūsų vado Kuprevičiaus nuopelnas.

Įsidarbinau Miškų ministerijoje. Iš ten pasiuntė į Jašiūnų miškų urėdiją.

GYVENIMAS JAŠIŪNUOSE

Jašiūnų miškų urėdijoje įsidarbinau buhalteriu, nes tuo metu Lietuvos lenkai emigravo į Lenkiją, atsirado laisvų etatų. Gyvenau su sese mažame kambarėlyje. Kišenėje atsargai slėpiau pistoletą. Gyvenimas Jašiūnuose pavojų laisvės netekti lyg ir nekėlė, nors dar gyvenau svetima pavarde.

Trūko pinigų, maisto. Pardaviau paltą, baltinius, rūbų spintą. Užtat netrūko blusų. Tos niekadėjos taip kandžiojosi, kad ir šiandien, rodos, jaučiu atmintin įstrigusį, šiurpą keliantį jausmą.

Tuo metu prisiminiau, kaip po mūsų Vėžiongiryje likę gyvi susirinkome Matišionių kaime ir Nemuno ledu išėjome Alytaus link. Kovas jau pranašavo pavasarį ir Nemuno ledą užpylė vandeniu. Sušlapę, sušalę užėjome pas dorą sodietį praleisti dieną, išdžiovinti permirkusį rūbą.

Pailsėję, atsigavę, patraukėme į Zarasus - nustatyti ryšius su Aukštaitijos pogrindžiu. Kelionė į ten ir atgal užtruko iki 1945 m. vasaros. Ten atšvenčiau savo 27-ąjį gimtadienį, nes

esu Lietuvos nepriklausomybe vienmetis, gimęs 1918 m. vasario 16-ąją.

Tais pačiais metais, jau gyvenant Kaune, gatvėje suėmė civiliai apsirengę saugumo agentai. Teisė karinis tribunolas, malonėjęs paskirti 25-erius metelius Sibiro katorgos, penkis tremties ir penkis be teisės gyventi Lietuvoje.

Po teismo mano kelias nuvingiavo į Magadano vario kasyklas, prie Japonų jūros.

Kai likau visiškai klipata, pasiuntė į sanitarinį skyrių atsiganyti. Kai visų „mylimas draugas“ Stalinas pakratė vyžas, atgavau laisvę.

Partizanas Justinas Garšva-MARATONAS

RAMYBĖS NEBUVO

Justinas Garšva-MARATONAS, karys-savanoris, gimęs ir užaugęs Raseinių apskr., Girkalnio valsč., Pamituvio kaime, prisimena.

Kai sužinojau, kad įsikūrė LLA, 1942 m. rugsėjo 20 d. savanoriu stojau į jos gretas. Gavau šautuvą ir pistoletą. Tikslas - kova prieš okupantą. Kad ir iš kur jis būtų atsibastęs - Rytų ar Vakarų. LLA įkūrėjas ir pirmasis jos vadas - K. Veverskis, kurį NKVD nušovė, einantį per Nevėžio tiltą ties Raudondvariu. 1944 m. įstojau į generolo Povilo Plechavičiaus Vietinės rinktinės 309 batalioną, kuris bazavosi Seredžiaus valsč. Gavau prancūzų gamybos karabiną. Vėliau perkėlė į kulkosvaidininkų būrį - pirmu numeriu. Tai reiškė, kad kovos metu privalėsiu nuspausti ginklo nuleistiką. Būrio sudėtyje 28 vyrai. Vadovas - j. leit. V. Sakalauskas.

Iš Plechavičiaus armijos išėjau namo, gavęs atostogų, su ginklu ir visa amunicija. Kelionei gavau maisto ir mes, dešimt

vyrų, patraukėm namų link. Būrio vadas įsakė sunaikinti kuopos asmenų vardinių sąrašą. Aš taip ir padariau... Laimingai pasiekiau tėviškę, gyvenau ramiai iki antrosios rusų okupacijos.

Frontas iš Rytų atsirito 1944 m. rugpjūčio 7-osios rytą. Atėjusi sesuo pasakė, kad manęs ieško rusai. Nupėdinau pas brolių, o ten - rusų ryšių štabas. Nieko man nenuitiko. Gyvenimas ramus. Išeidami rusai pasakė: ramiau negyvensit. Taip ir atsitiko.

Vengdamas arešto įstojau į VAIDOTO partizanų būrį. Slėpėmės ir namuose, ir miške. Būrį sudarė 15 ginkluotų vyrų.

Buities sąlygos prastos. Maitinomės kaip kas išmanėm, tik vandens netrūko. Gyvenimas tamsoje - niūrus, pilnas rūpesčių, baimės, nepasitikėjimo esama aplinka. Nežinojai, kas ir kada tave išduos.

Pirmąją kovos krikštą gavau, kai 1944 m. gruodžio 15 d. susikovėm su sribais Vozbutų kaime, prie Dubysos upės, ir ištaškėm jų gretas. Čia jie padeginėjo sodybas tų, kurie nestojo į rusų armiją. Ir suimtuosius sušaudė. Tuo metu priklausiau KĘSTUČIO Apygardos, VAIDOTO rinktinės, ŽEBENKŠTIESNARO būriui.

Žvalgybos ir ryšio tikslu, vadovybės leidimu, 1945 m. sausio mėn. išėjau į legalų gyvenimą. Apsigyvenau Belvederio miestelyje, Jurbarko raj. Įstojau ir baigiau Pieno pramonės technikumą. Išeinant į civilinį gyvenimą partizanų vadovybė man suteikė atsargos būrio vado statusą. Privalėjau teikti žinias miško broliams juos dominančiais klausimais. Taip pat rinkau maistą ir perdavinėjau ryšių postui.

Ryšių poste dirbo trys jaunos panelės: Zofija Norkeliūnaitė-ZEFYRA, Vanda Mastauskaitė-ŽIVILĖ ir Bronė Kučinskaitė-ATAKA. Tai aktyvios, bebaimės mūsų pagalbininkės. Mastauskaitė turėjo įgimtą Dievo dovaną rašyti taip, kad vienas rašinys skirtųsi nuo kito šriftu. Net įžvalgūs enkavedistai neišaiškino, kieno tas raštas.

Mano atmintyje liko juoda 1947 m. gegužės penktosios diena. Suėmė darbe. Vyr. leitenantas Seleznikov tardė naudodamas fizinę jėgą, o netekęs vieko, kvietėsi pagalbininkus.

Pripažinau, kad gavau laišką iš VAIDOTO būrio ryšininko ZYLĖS, kurį privalėjau perduoti Juozui Mačiui (jis mane išdavė), bet kas ten parašyta - nežinojau. Kai tardantysis Seleznikov įsakė eiti prie stalo, jis kažkuo smogė man į galvą. Nukritau. Atjungė nuo pasaulio. Sulaužė šonkaulius, išniro kojos sąnarys. Likau šlubakojis visam gyvenimui.

Nubudau karcerio vienutėje - begulįs vandenyje...

Atliekant bausmę Norilsko lagerių salyne, teko dalyvauti 1953 m. kalinių sukilime. Už tai išsiuntė į Krasnojarsko sustiprinto režimo lagerius.

KĘSTUČIO Apygardos VAIDOTO rinktinės SAKALIŲ būrio ryšininkai. Iš dešinės: J. Garšva-MARATONAS, V.Kleivienė-Mastauskaitė-ŽIVILĖ, A. Arlauskaitė-Petrauskienė-ZYLĖ, St. Lukauskaitė-Povilaitienė-LIUCIJA, M. Sakalauskaitė-ŽIBUTĖ, A. Masaitis-GEGUŽIS, A. Paulauskas-KARYS (sėdi).

Kai grįžau iš lagerio, sužinojau, kaip enkavedistai 1948 m. žiemą sunaikino KĘSTUČIO Apygardos štabą, kuris bazavosi Jurbarko raj., Pogasenčio kaime, Zenono Jokimo sodyboje. Tuomet žuvo KĘSTUČIO Apygardos vadas majoras J. Čeponis-TAURAGIS ir du jo adjutantai. Lavonai buvo atvežti ir numesti Girkalnio turgavietėje. Kažkas J. Čeponio lavoną paėmė slapta ir palaidojo Raseinių kapinių svetimame kape, kad nesurastų. Kadangi buvo žiema, palaikus užkasė gegiliai.

Tik Atgimimo metais velionio palaikai dar kartą perlaidoti Raseinių karių kapinėse, pastatytas paminklas.

Sugrįžtant į juodojo pokario metus reikia papasakoti, kad KĘSTUČIO Apygardos štabas bazavosi Raseinių apskr., Girkalnio valse., Liucinavos kaime, Lukausko sodyboje. Ir man ten net trejus metus teko lankyti štabo buveinę, ir nebuvom susekti. VAIDOTO būrio štabo vyrai gyveno ne slėptuvėse, bet valstiečių sodybose. Išdavikų nebuvo.

Atmintyje išliko susitikimas su Apygardos vadu majoru J. Čeponiū-TAURAGIU. Minam sniegą, vėtra verčia iš kojų. Vadą sutikom lauke. Pakalbėjom, ir J. Čeponis sako: užeim sušilti. Aš atsakiau: vade, mes jau senokai nesimatėm, iš kur jūs žinot, kad aš neverbuotas? O jei mane suims ir išduosiu jūsų buvimo vietą...

Tuomet mane Apygardos vadas J. Čeponis apkabino, pabučioavo ir pasakė: tu būsi mano žentas.

Prisimenant partizanų buitį tenka pasakyti: tokių sąlygų, kaip namie, neturėjom. Nešiojau suomišką automatą, rūbai siūti iš vokiškų milinių su Trispalvių ženklais ant rankovių. Valgėm, ką sužvejojom, vandens tikrai netrūko. Sužeistuosius gydė geri žmonės ir vaistų parūpindavo, šelpė kuo galėjo. O kad tarybinė spauda vaitojo, jog banditai šaudo naujakurius, galiu pasakyti tik tiek: kvailių svaichiojimai. Kolaborantai ir atėjūnai iš Rytų kentėjo...

Prisimenu mūsų dainuotą dainą: *Be laisvės gyventi nenoriu,
Už laisvę numirt nebaisu./ Lietuviai už laisvę kovoja,/ Kas daina, kas
meilė, kas ginklu/.*

2008 02 24

*KEŠTUČIO Apygardos ŽEBENKŠTIES rinktinės
vado majoro Juozo Čeponio-TAURAGIO (1907-1948)
paminklas Raseinių kapinėse*

**1953 metų Norilsko gorlago kalinių sukilimo -
NORILSKO VYČIŲ HIMNAS**

Šiaurės vėtroje vyrai pakirdo,
Bunda Vytis galingas, rūstus!
Mūsų kruviną priesaiką girdi
Šiaurės uolos, Norilsko dangus.

Dzūkų girios, Žemaičių arimai
Ir Aukštaičių melsvi ežerai,
Nepaliksime jūsų vergijoj, -
Kils į kovą Šiaurės kaliniai.

Nesileido saulutė tą dieną
Už aukštųjų Norilsko kalnų,
Vyrai ryžosi durtuvų sieną
Laužt krūtinėmis savo kartu.

Tėviškėlės laukų pasiilgę,
Merkės lino melsvieji žiedai...
Rausvos rožės krūtinę suvilgė, -
Krito narsūs Šiaurės kaliniai.

(Žodžiai pagal Norilsko Vyčio kun.
Česlovo Kavaliausko baladę)

DRAUGYSTĖS MARŠAS

Nežinomo autoriaus daina,
kurią dainuodavo lageriuose buvę partizanai

Tu, mielas drauge, neliūdėki,
Kad reikia žengt sunkiu keliu.
Šituos žodžius širdin įdeki,
Nors atsiskirti ir sunku.

Šiandien raudono maro laikas -
Rytoj mūs laukia Vorkuta.
Šiandien rytų plėšikai siaučia,
Ateis ir mūsų valanda.

Priedainis:

Drauguži, tikėk, greit nebereiks kentėti,
Tik viltį turėk, dar laisvę teks regėti.
Ir vėl susitiksime po Vyčio vėliava,
Kada mūs šalelėj laisvės švies aušra.

Vargė pažinom vienas kitą,
Tapai geriausiu mano draugu.
Ne vienas priešas nuo mūs krito,
Kai žemę laistėm jų krauju.

Kada tik taurę mes išgersim,
Pripiltą skausmo ir kančių,
Grotas krūtinėmis išversim,
Į laisvę žengsime kartu.

Priedainis:

Subrendom miške, todėl ir širdys kietos,
Kautynių lauke nebuvo priešui vietos.
Jaunystę praleidom pavojų ir ugnį,
Neliūski, drauguži, - laisvė jau arti.

Vėl susitiksim, drauguži, -
Trispalvė skaisčiai plevėsuos,
Ir visi tie, kas balsą turi,
Draugystės maršą uždainuos.

Priedainis:

Draugystė tvirta, draugystė kieto plieno,
Sujungė kova ir šaltos mūro sienos.
Kas žuvo - nulenksime galvas ties kapu
Ir žengsim likimo mums skirtu keliu.

„NORILSKO VYČIŲ”
B E N D R I J A

PADĖKA

1953 m. Norilsko sukilimo dalyviui (-ei)

Gerb. *Gustiaui Goršvai*

Jūs pakilote ten, kur priespauda ir pažeminimas
buvo didžiausi,

nepalūžote sunkių išbandymų kelyje,
drąsiai atstatėte krūtines prieš
automatų ir kulkosvaidžių vamzdžius.

Nepabūgote, kai apduję kareiviai kastuvėliais
ir strypais daužė Jūsų susikibusias rankas.

Sakėte: „Mirtis arba laisvė!”.

Dvasine ir fizine ištverme griovėte
žiaurią sovietinių lagerių sistemą.
Garbė Jums!

„Norilsko Vyčių” bendrijos taryba

[Signature]

2003 m. *gegužė* mėn. *31* d.

VILNIUS

*Antanas Šilius,
gimnazistas*

*Antanas Šilius ir Petras Brazauskas,
buvę saugumiečiai*

TREČIOJO KELIO GENEZĖ

Pokario metais daug miško brolių kovojo už tautos laisvę ir garbingai žuvo. Bet radosi užverbuotų, bedvasių išdavikų. Žinomi ir sribų kruvini darbeliai. Būta ir trečiojo kelio keliauninkų, kai jie neva tarnavo okupantui, bet slapta visai gelbėjo pasmerktuosius. Žinoma, kad etatiniai saugumo kareiviai Antanas Šilius ir Petras Brazauskas kaišiojo pagalius į NKGB ratus, kol patys sau pasirašė mirties nuosprendį.

Dar ankstyvoje jaunystėje, tėvų skatinamas, Antanas Šilius svajėjo užsivilkti kunigo rūbą, bet antroji rusų okupacija jaunolio planus sujaukė. Vengdamas sovietinės armijos, rinkosi mokslą milicijos mokykloje. Taip išvengė fronto apkasų.

Rekomendaciją mokyklos vadovybei parašė Antano pažįstama Romienė, dirbusi Telšių partijos komitete.

Šilius tikėjo, kad sovietų valdžia Lietuvoje ilgai neišsilaikys ir ruošėsi bėgti į mišką...

Persigalvojo. Vaikino sąžinę užgulė nerimo šešėlis: kaip greičiau susigrumti ir neutralizuoti piktas NKVD užmačias, padedant tautiečiams išvengti arešto, kalėjimo, tremties.

Kaimo kalvis Šiliui pagamino įrankį traukinių bėgiams ardyti. Vėlų vakarą, kai saulė nusėdo už horizonto, Antanas nupėdino Kretingos kryptimi ir ėmėsi ardyti bėgius, bet pamatęs ateinantį šešėlį, pasišalino.

Pagaliau 1945 m. vasarą Antanas Šilius gavo kvietimą atvykti į NKGB mokyklą. Jaunuolis išgyvena dvasinį sukrėtimą, juk jo pažiūros nesutampa su tomis, kurias teks pripažinti. Po ilgų svarstymų Antanas į represantų citadelę įstojo, bet savo tikrąsias pažiūras slėpė ir žadėjo padėti visiems patekusiems į bolševikinę mėsmaelę. Antano pažiūroms pritarė kambario draugas R. Jablonskis, tos mokyklos antrakursis. Apimtas nerimo, kartą Šilius kambario draugui prasarė:

- Kai Lietuva atgaus laisvę - mus sušaudys.

Jablonskis mąstė kitaip:

- Gal ir tautinė valdžia mūsų nenuteis, jei pikto nepadarysim.

Laisvalaikio vyrai lankė bažnyčią. Po šv. Kalėdų Antaną Šilių įdarbino NKGB Vilniuje ir apgyvendino drauge su jaun. leitenantu Petru Brazausku. Dirbo vertėju. Šilius stengėsi suprasti verbuojamųjų teises ir iš jų gauti žinių apie būsimas aukas, kad galėtų juos išpėti, jog bus suimti.

Pirmąjį „nusikaltimą“ Šilius padarė perduodamas žinią partizanams, kada bus valomi Eišiškių miškai. Kiek vėliau Šilius išpėjo arkivyskupą M. Reinį apie planuojamą jo suėmimą. Išaiškino K. Kubilinsko skundą emgebistams apie kitaip mąstantį.

Antanas Šilius dirbdamas Vilniaus saugume, kai vadovavo J. Petkevičius ir labai domėjosi religinėmis organizacijomis, tvarkė suėmimo ir agentūrines bylas, skaitė slapτους dokumentus, sužinodavo, kas yra verbuoti. Čia Šilius aptiko informaciją apie Kunigų seminarijos profesorių kun. B. Baliuką, kuriam grėsė suėmimas, ir asmeniškai išpėjo. Išpėjo, kad bus suimti kunigai: Daugnora, Kleiza, Viršytis ir Čepulis. Iš tos bylos

išaiškėjo, kad NKGB žino, kur slapstosi kunigas Čepulis, kad ieškomi kunigai J. Palamko, Juškevičius ir kad kunigams Stoniui, Požėrai, Ambrozaičiui, Blynui užvestos bylos.

Tuomet Antanas Šilius nuvyko į Kauną, užėjo pas kun. prof. B. Baliuką ir pagarsino verbuotų kunigų slapyvardžius bei atskleidė kunigų tikrąsias pavardes. Prof. B. Baliukas nustebo ir pasipiktino sužinojęs, kad jam artimas kunigas Ežys tarnauja bolševikams.

Jau šiuo elgesiu Šilius save nuteisė mirčiai už valstybinės paslapties paviešinimą. Bet save ramino, kad sąmoningu elgesiu padeda tautiečiams išvengti areštų. Antanas Šilius nugirdo iš Maskvos atvykusio majoro pokalbį su J. Petkevičium, kad bus suimtas Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius. „Kaip išpėti?" - mąstė Šilius. Asmeniškai neturėjo galimybės, tuomet žinią perdavė Kancleriui.

Su vyskupu V. Borisevičium Antanas Šilius susitiko NKGB pastate, kai J. Petkevičius pasiuntė Šilių atvesti vyskupą pas jį tardymui. Lydėdamas vyskupą Šilius pasakė, kad per Kanclerį buvo išpėjęs apie jam iškilusią grėsmę. Vyskupas tik palinę galva.

Jau po Šiliaus suėmimo tardantysis vyskupo paklausė:

- Ar Šilius su jumis kalbėjo?
- Palaikiau provokacija, - atsakė vyskupas.

Antaną Šilių labai įskaudino vyskupo V. Borisevičiaus suėmimas ir J. Petkevičiaus ypač žiaurus dvasiškio tardymas. Už tai Šilius savo viršininką nubauss...

Išsikerojęs agentų tinklas neleido Šiliui užkirsti kelio nusi-kalstamai J. Petkevičiaus veiklai. Antanas Šilius nutaria J. Petkevičių likviduoti. 1946 m. vasario 26 d. einantį iš darbo Petkevičių Antanas tykojo nušauti. Kulka prašvilpė pro ausį. Po šio įvykio Šiliui pasisekė. Jis iš J. Petkevičiaus gavo pavedimą palaikyti ryšį su didesne grupe jo agentų ir įvardijo juos pavardėmis. Tarp jų buvo Šiliui pažįstama studentė Anastazija Kanoverskytė-UOSIS.

Dabar Šilius sumojo savo viršininką J. Petkevičių įvilioti į savo butą, neva susitikti su UOSIU ir taip jį likviduoti, lavoną paslepiant netoliese, sinagogoj, po grindim. Šilius nedelsiant imasi darbo kaip greičiau likviduoti Petkevičių ir įsako agentei UOSIUI kovo penktąją ateiti į jo butą susitikti su Petkevičium.

Likviduoti žmogų, kad ir bolševiką, sunki operacija. Ar užteks jėgų - vienam prieš vieną?.. Šilių apėmė negeros mintys.

Kovo penktosios rytą Šilius pranešė J. Petkevičiui 13.30 val. atvykti į jo butą susitikimui su agente UOSIU. Viršininkas sutiko. Nieko nelaukęs, Šilius pasiekė agentę ir pranešė, kad privalo susitikti su J. Petkevičium. Agentė sutriko, bet Šilius ją nuramino. Sutartu laiku saugumo viršininkas pasibeldė į Šiliaus duris.

- Kur UOSIS? - paklausė Petkevičius.

Iš kito kambario pasirodė gražuolė-UOSIS. Pokalbiui prasiėdęs, Antanas Šilius smogė Petkevičiui hanteliu į galvą. UOSIS suklykė, Petkevičius mirė. Išleisdamas UOSĮ, Šilius įsakė jai tylėti. Paslėpęs lavoną ir pašalinęs kraujo žymes, Antanas grįžo į darbą. Antano Šiliaus jaudulį pastebėjo studentai, neišėję į Užgavėnių balių pas jo draugą Petrą Brazauską, kuris Šiliaus užmojus žinojo, bet slėpė.

Grįžusi iš darbo, šeimininkė rado sujauktą Šiliaus butą. Nulaužta kambario gėlė, nukritę langų užuolaidos, matėsi kraujo lašai. Apimta išgąščio ji nubėgo į NKGB ir pranešė budinčiam.

Atvykę saugumiečiai rado J. Petkevičiaus asmens ir tarnybos dokumentus. Suėmė Antaną Šilių ir kambario draugą Petrą Brazauską, kaip bendradarbių vykdant nusikaltimą.

Šilius kaltę vertė partizanams. Neatlaikęs fizinių kančių prisipažino nužudęs savo viršininką, nes vadovavosi sąžinės balsu: „užmušiau ne žmogų, bet pašalinau blogį“, atsakė Šilius į prokuroro kaltinimą

Karo tribunolas Vilniuje Antanui Šiliui ir Petru Brazauskui paskyrė mirties bausmes - sušaudant. Bendrąbylė Anastazija-UOSIS mirties išvengė ir buvo išsiųsta į Sibiro gulagų salyną - kirsti ir genėti Sibiro miškų.

2008 01 28

Partizanas Juozas Švendrys-BARSUKAS

PARTIZANO DUONA

AŠ , Juozas Švendrys, gimęs 1927 m. gegužės 11 d. Susninkų kaime, Kalvarijos valsčiuje, Marijampolės apskrityje, bežemių šeimoje. Mane pakrikštijo Kalvarijos bažnyčioje. Augome 4 vaikai: 2 broliai ir 2 seserys. Aš buvau jauniausias. 1930 m. rudenį mirė tėvas. Pradėjome tarnauti pas ūkininkus. Nuo 8-erių metų vasaromis ganydavau gyvulių bandą, o žiemomis lankiau Sūsninkų pradinę mokyklą, kur baigiau 6 klases. Toliau mokytis nebuvo galimybių. Vokiečių okupacijos laikais pas ūkininkus dirbau už pusbernį, vėliau jau už berną. Nors ir buvo sunku, reikėjo užsidirbti pragyvenimui sau ir pasenusiai motinai. 1944 m. vasarą, frontui nuslinkus į Vakarus, prisidėjo gyventojų šaukimas į sovietų kariuomenę bei vežimas į darbus. Aš taip pat kelis kartus buvau paimtas ir išvežtas prie fronto linijos kasti apkasų, bet vis pabėgdavau.

Mūsų kaimas buvo gana didelis, gyveno apie 95 gyventojai. Buvo daug jaunų vyrų, kuriuos pradėjo šaukti į Raudono-

nąją armiją. Dauguma nėjo, pradėjo slapstytis, o vėliau išėjo į mišką. Sūsniukų miške susikūrė apie 100 vyrų „Perkūno“ grupė, kuriai vadovavo buvęs Lietuvos kariuomenės karininkas Vaclovas Navickas iš Pakirznių kaimo, Kalvarijos valsčiaus. Jo pavaduotojas buvo Račius, slapyvardžiu „Ažuolas“ iš Reketijos kaimo, Liubavo valsčiaus. Račiai buvo 5 broliai, visi partizanai.

Susiklosčius aplinkybėms, patariamasi draugų, 1945 m. balandžio mėnesį išitraukiau į partizaninę veiklą. Turėjau vokišką karabiną. Davęs priesaiką, pasirinkau slapyvardį „Barsukas“. Balandžio 23 d. jau teko patirti pirmą kovos „krikštą“ - Sūsniukų kaime susidūrėme su sribais. Žuvo vienas mūsų kovos draugas Bronius Bendaravičius-Voldemaras iš Sūsniukų kaimo. Kitos dienos rytą gavome žinią, kad bus puolamas miškas, kuriame mes slapstėmės. Nutarėme staigiai pasitraukti į Jukneliškės pelkynus ir Bargavonės mišką, kur slapstėsi Stasio Čėplos-Vilko būrys. Miškas buvo šukuojamas, bet niekas iš mūsų nenukentėjo. Nutarėme, kad reikia skirstytis į mažesnius būrius. Dalis vyrų pasiliko „Vilko“ būryje, o kiti išėjo į Trakėnų mišką, kur būriui vadovavo Valenta-Ožys iš Zovodos kaimo. Du būriai grįžo į Sūsniukų mišką. Dešiniajame miško pakraštyje, samanyne, apsistojo Juozo Šiupšinsko-Krieno iš Rudelės kaimo būrys, o mūsų būrys įsikūrė durpyno pakraštyje ir Kirsnos upės apsupime. Nuo kaimo mus skyrė pelkėti alksnynai. Būriui vadovavo buvęs vokiečių kariuomenės karininkas, slapyvardžiu „Kurtas“, ir Albinas Anzelis-Rickus iš Sūsniukų kaimo. Aš ir Piličiauskas-Rainiukas iš Šeštokų miestelio buvome jauniausi 25 partizanų būryje. Mūsų pareigos buvo dieninė žvalgyba aplinkiniuose kaimuose, kad atėjus nakčiai žinotume padėtį. Ilgojo ginklo dienomis neimdavome. „Kurtas“, su kuriuo visada vaikščiodavau naktimis, duodavo man pistoletą. „Kurtui“ buvo apie 40 metų. Jis man buvo kaip tikras tėvas. 1945 m. liepos mėnesį susidūrime su rusais žuvo „Rainiukas“.

Mane laikė sąžiningu vaikin, gerai atliekančiu paskirtas užduotis. Net į pavojingus žygius neimdavo sakydami, kad mano pareiga yra sekti padėtį aplinkiniuose kaimuose užtikrinant visų būrio partizanų saugumą.

Taip ir slinko gyvenimas vargstant ir klajojant po miškus. Per trumpą mano partizaninės veiklos laiką iš abiejų Sūsninkų miško būrių įvairiomis aplinkybėmis žuvo 19 miško brolių.

1946 m. kovo 29 d. apsistojome pamiškėje prie Sūsninkų durpyno pas žmones perdienavoti. Pastebėjome, kad kaime vaikšto kariškiai ir apsupa kai kurias sodybas. Vakarop nutarėme, kad man reikia nueiti pasiteirauti, kokiais tikslais jie lankėsi. Nusprendžiau eiti pas žmogų, pas kurį anksčiau buvau tarnavęs. Aplink sodybą buvo ramu. Tik įėjus į vidų, staiga iš kito kambario iššokę automatais ginkluoti du kareiviai ir karininkas suriko pakelti rankas aukštyn. Tai buvo pasienio kariuomenės kariškiai. Padarę kratą, kišenėje rado apylinkės išduotą pažymą, kad dar esu jaunas, o po kailinukais, ant švarko rankovės, pastebėjo trikampį trispalvės ženklą. Karininkas, išsitraukęs iš planšetės sąrašą, pasižiūrėjo ir pasakė, kad vieną kartą įkliuvau. Kai mane išvedė į kiemą, iš tvarto išėjo dar šeši kareiviai, ginkluoti automatais ir kulkosvaidžiu. Sodybos šeimininkų niekur nemačiau ir nežinau, ar jie matė, kaip mane paėmė į nelaisvę. Man surišo rankas ir nuvarė į gretimą sodybą klausinėjo, kur paslėpiau ginklą, nes su savimi neturėjau. Kitą dieną išvežė į Lazdijus, o po kelių dienų - į Marijampolę. Ten laikė buvusio vienuolyno rūsiuose.

Tardymo laikas buvo labai sunkus, bet viską ištveriau: nenukentėjo nei ginklo draugai, nei aplinkiniai gyventojai, nei giminės. Ką liudytojai įrodė - prisiėmiau, o ko negalėjo įrodyti - išsigyniau. Svarbiausia, kad nieko neišdaviau.

1946 m. birželio 13 d. pagal Rusijos BK 58-la ir 58-11 str. Karinio tribunolo buvau nuteistas 10-čiai metų lagerio, 5-eriems metams atimtos pilietinės teisės. Jau liepos 5 d. buvau išvežtas į Rusijos gilumą - prie Sulikamsko, į Niroblago lagerius.

1950 m. Berijos įsakymu mane pervežė į Karagandos speclagerius. Į laisvę paleido 1955 m. kovo 25 d., bet turėjau pasirašyti dokumentą, kad lieku tremtyje visam gyvenimui. Sakė, kad Lietuvos valdžia tokių kaip aš nepriima. Tremtyje sukūriau šeimą su tokio pat likimo drauge, užauginame sūnų ir dukrą.

1961 m. bandžiau grįžti į Lietuvą, bet gavau iš Vidaus reikalų ministerijos nurodymą, kad per 24 val. palikčiau Lietuvą. Teko išvykti savais keliais.

1965 m. vėl grįžau į Lietuvą, bet tik Joniškio rajone pavyko prisiregistruoti. Visą laiką dirbau statybose. 1984 m. sunkiai susirgau, tapau II grupės invalidu. 1985 m. persikėliau gyventi į Alytų, nes čia gyvena giminės.

Gyvendamas Alytuje, 1991 m. gruodžio 14 d. įstojau į atsikūrusią Alytaus apskrities šaulių rinktinę ir iki šiol einu įvairias pareigas Alytaus 1-ojoje kuopoje. Šiuo metu esu nerikiuotės šaulių būrio vadas.

PARTIZANAMS ATMINTI, KURIE SAUGOJO MANO VAIKYSTĘ

Iš Irenos Žurumskienės dienoraščio

Prieškario vaikystės vasaros vis dar kvepia žemuogėmis ir avietėmis. Neprailgdavo karštomis vasaros dienomis netrumpas kelias pėsčiomis, pievų takeliais, pamiškėmis iki senelio Vlado Liukomo, Medinų miško savininko, Lyduokių miško eigulio, Medinų miške esančios sodybos. Didelėje laukymėje, iš visų pusių apsuptoje ąžuolų ir liepų, pačioje pamiškėje stovėjo ilgas, aukštas kluonas. Jo stogo šlaitai beveik lietė žolę, augančią pasieniais. Laukymės viduryje puikavosi namas, apsuptas sodo. Netoliese šulinys, nuo jo vingiavo takelis per pievą, gilyn į mišką. Po obelim geltonavo pilni dūzgiančių bičių aviliai. Atokiau stovėjo tvartas, prie tvenkinio - pirtelė.

Daug paslaptingojo miško laukymėje mano atmintyje išliko: čia vasara kvepėjo žydinčiom alyvom ir medumi. Laukiniai

žvėreliai šmižinėjo kluono pasieniais. Pievomis nubėgdavo lapė, kuri niekada nepavogė nė vieno sodybos paukščio. Suteimus šūkaudavom su apuokais ir kaukdavom vilkais.

Štai tokioje sodyboje, pamiškės kluone, 1940 metais mano tėvelis, Lietuvos šaulys, policininkas, vėliau - partizanų pagalbininkas, ir praleido pirmuosius neramius metus. Nesėdėjo jis rankų sudėjęs ir vėliau, baigiantis karui. Čia pat už miško - Medinų kaimas. Ten gyvena mano mamytės pusbroliai - šauliai, savanoriai. Už kelių kilometrų Juodžiūnų kaimas. Tai mano tėvelio tėviškė. Ten - broliai, draugai, pusbroliai. Suedavo vyrai pas mano senelį ne dūmo patraukti, jiems rūpėjo rimtesni dalykai. Pasiskirstė darbais, pareigomis. Senelio sodyba tokiems suėjimams labai tiko: miškas didelis, nuošalus, aplinkui vienkiemiai - savi žmonės.

* * *

Dar ir dabar jaučiu tą paslaptingą baugų jausmą, kai pirmą kartą tėvelis mane pasiėmė parodyti įrengtą bunkerį. Diena buvo saulėta, šilta. Nematomu takeliu atėjome prie kalvelės. „Įeik, dukryte. Svečias būsi“, - švelniai stumtelėjo mane į priekį. Nesupratau, kur turėčiau įeiti - prieš mane augo tanki eglaitė. Tėvelis ją kažkaip patraukė į šalį ir iš šono priešais mane atsirado įėjimas į tamsą. Viduje kvepėjo šviežiais rąstais ir lentomis. Iš kažkur sklido silpna šviesa. Kaip man pasirodė, ilgas, vingiuotas koridorius vedė mane tolyn. Tai viename posūkyje, tai kitame buvo tarsi kambarėliai, tik be durų. Kai kuriuose stovėjo naujų lentų stalas ir suolai, kitur - gultai. Kvepėjo dar kažkokiu man nepažįstamu kvapu.

Mano vaikiškas protas nė nenumanė, kad po kurio laiko čia kvepės ne tik garuojančiomis bulvėmis ar motinų iškepta duona, bet ir sužeistų partizanų krauju.

Ėjo neramaus pokario metai. Vieną ankstų rytą apsupo mišką „garnizonas“ - rusų kareiviai ir jų pagalbininkai. Drebejo miškas nuo sprogimų. Paraku pakvipę dūmai ilgai slankiojo pievomis. Nutilo apuokai. Neliko senelio sodybos. Neliko slėptuvių miške.

Bet liko senelio miškas ir pievos. Į tas pievas atvykdavome žiemai pašienauti karvutei šieno. Nelengva buvo mieste prasmaitinti politinio kalinio - tremtinio šeimai. Likome be tėvelio, senelio, kurie mišku ir medumi kvepėdavo. Likome keturios pametinėkės našlaitėlės ir mamytė, kuri vargo be sveikatos po tėvelio netekties. Gera, kad dar mama išsireikalavo iš uošvijos grąžinti pasoginę karvutę. Mus ji ir maitino, ir rengė.

Grėbiu šieną pamiškėje palei krūmais apaugusį griovį, dainuoju vaikišku balseliu pati nežinau ką. Girdžiu - švilpia ar šnypščia, nesuprantu - gyvatė?! Sustingau. Pagaugais kūnas virpa. Sujuda krūmas ir kažkas kyla iš griovio. Pirmiausiai pamačiau akis - pavargusios, bet šypsosi, geros. Balsas duslus, prikimęs. Žalia uniforma, pažįstama man - savas. Kepurė žalia su kasele virš snapelio. Tokias mama siuvo. Slaptai, kad niekas nepamatytų. Paskiau jas nešdavome į nurodytus namus ir palikdavome, taip pat slapčia. Arba sutemus paupiu kas nors ateina ir pasiima.

Kažkur matytas veidas. Plaukai ilgi iš po kepurės kyšo. „Irite, - pridėjęs pirštą sau prie lūpų taria ir ištisia man raštelį. - Perduok mamai, Jadzei.“ Tėvelis! Ne, žinau, kad jo jau nebėra. O širdelė taip tvaksi - iššoks, suplys...

Tą kartą nesugrėbėm šieno. Palikome išdžiūvusį, kvepiantį. Mamytė, perskaičiusi raštelį, suplėšė į smulkius skutelius, užkasė po keliais kupsteliais. Skubiai susirinkome daiktus ir grįžome į miestą. Kai po kelių dienų atvažiavome susirinkti šieno, mūsų pievoje radome išraustas sprogmenų duobes, pakirstus berželius ir drebulės ir žemėmis apipiltas šieno kupetėles.

Dar ne kartą mačiau „žaliuosius miško brolius“ medžių lapijos priedangoje, tyliai praeinančius vorele man grėbiant šieną. Kuris nors pamodavo ranka, lyg laimindamas. O aš nusišypsodavau laiminga, saugi, tarsi tėvelio paglostyta.

Man rodos, kad amžiai prabėgo nuo to laiko, nuo pokario vaikystės dienų. Po dvidešimties metų vėl braidžiau po tas pievas, skyniau riešutus miške ir savo sūnelius mokiau ūbauti apuokais, taip kaip mane mokė senelis - sudedu delnus, užlenkiu pirštus, tarp nykščių plyšelį palieku ir ūbauju, ūbauju, kol miške atsiliepia...

Nors daug metų praėjo, bet vietiniai šį mišką ir pievas Liukomo mišku ir pievomis dar ir dabar vadina.

*Plieno būrio partizanai Medinų miške 1948-49 m.
Didžiosios kovos apygarda.*

Partizanas Kostas Kubilius-MEŠKA

JUODASIS POKARIS

Juodasis pokaris daugumai kaimo jaunuolių sujaukė ramų, pilnakraujį gyvenimą ir privertė susimąstyti: su kuo tu?

Jau legenda tapęs, buvęs partizanas Kostas Kubilius-MEŠKA prisimena.

Vengdamas patekti į raudonosios armijos šarlatanų eiles ir tapti „patrankų mėsa“, rinkausi pavojų ir mirties kelią. Anksčiau 1944 m. rudenį įstojau į LAKŪNO kuopą, kurioje jau bazavosi apie šimtas partizanų.

Drauge su manim kovai prieš bolševikinį terorą įstojo: Antanas Šleževičius-ERELIS, Julius Mielkus-LUBINAS, Adolfas Valenta-OŽYS, Jonas Čiuplys-ZYLĖ, Antanas Burdulis-KIŠKIS ir daugel kitų, kurių vardus įrašė rezistencinė herojiška kova už tautos laisvę.

Vėliau kuopos sudėtis keitėsi, didėjo, todėl teko išsiskirstyti į tris būrius, kurie pastoviai kontroliavo Lietuvos-Lenkijos pasienį - langą į pasaulį.

Kuopai vadovavo Adolfas Valentas-OŽYS. Po pirmojo vado žūties kuopos vairą perėmė J. Bendaravičius-ŠPOKAS. Tai buvo ketvirtoji pasienio kuopa, veikianti SŪDUVOS žemėje. Saugumo sumetimais kuopa pasiskirstė į būrius. Pirmajam vadovavo Leonas Kliukinskas-APUOKAS, antrajam - Sigitas Kajokas-KOVAS, trečiajam - Jonas Čiuplys-ZYLĖ. Kuopa jungė per 70 partizanų. Iš gausios kuopos belikau gyvas aš, Kostas Kubilius-MEŠKA.

Mano, kaip partizano, buitis buvo sunki, skaudi, vargana, bet ne beviltiška. Tikėjimas laisve leido išdidžiai išstovėti po varganu buities skėčiu, kartais ne tik be duonos, bet ir be lašo gėlo vandens, kaip atsitiko Antanui Burduliui-KIŠKIUI.

Čekistinės NKVD operacijos metu mūsų būrys pateko į apsuptį. Kovos metu daugumai pasisėkė išeiti iš apsupties žiedo. Antanas Burdulis liko mirties kilpoje. Vengdamas mirties įbriado į ežero švendryną, paniro iki kaklo į šaltą vandenį (kovo mėn.) ir mirko, kol atplaukė vakaro sutemos. Peršalo, susirgo ir mirė.

Mane partizaniniam kelyje lydėjo sėkmė, Dievo apvaizda. Prie Trakėnų miško, tėvo lauke, įsitaisiau patikimą slėptuvę: vasarišką, neapšildomą, sutilpome keturi vyrai. Kiti partizanai turėjo savas slėptuves, kurias žinojo tik tie, kurie ten gyveno. Ir jų buitį sąlygojo metų laikai.

Man partizanų vadovybė pavedė gabenti iš Lietuvos į Lenkiją dokumentus, spaudą, o iš ten perduoti laisvajam pasauliui. Taip ir sukau ratą po rato į ten ir atgal.

Dar didelė partizanų slėptuvė buvo įrengta Trakėnų dvare, kurią globojo ūkininkas J. Štreimikis.

Dar žydint sodams, gegulai kukuojant, mane vadovybė išsiuntė į Lenkiją. Tikslas - nustatyti ryšį su lenkų partizanais. Gyvenau pas lenką ūkininką kaip darbininkas, turėjau asmens pasą. Tačiau ramus gyvenimas truko neilgai. Suėmė lenkų saugumas. Ginklą buvau palikęs Trakėnų miške, o pistoletas liko paslėptas pas ūkininką lenką.

Mane išdavė Kalvarijos saugumo užverbuotas agentas - Pranas Ponitauškas. Po apklausos lenkų saugumiečiai mane perdavė Lietuvos nusikaltėliams, kurie tardė ir mušė kaip šunį geležiniais strypais taip, kad paeiti negalėjau.

Nuteisė Marijampolės Temidė, paskyrusi 25-erius Sibiro katorgos ir penkerius - be teisių su turto konfiskacija.

Partizano gyvenimas buvo įdomus, atsakingas ir kupinas mirtinų pavojų. Kad būtų linksmiau, užplėšdavom dainą: *Neskraidyki, juodas varne /ir nelauk mano mirties. /Tik nuneški į tą šalį, /kur mergelė mylima. /Plieno kulną-ėmiau žmona, /aštrus kardas - man svočia. Arba: Ten už miško tarpe krūmų, /guli sužeistas karys. /Iš jo kūno teko kraujas /ant sumindžiotos žolės.*

Pirmu balsu visuomet traukdavo Pakruopis-PELĖDA.

Jau daug ko neatmenu, ištrynė laikas, tiktai niekaip nepamirštu bolševikinio siautulio, gulagų grimasų, kurios traiškė žmonių likimus be gailesčio, be atjautos.

NKVD užsiangažavo - Lietuva be lietuvių!..

Partizaninė kova svetimtaučių užmojams pastojo kelią.

2007 07 20

RAMYBĖS BOKŠTŲ GRIŪTIS

Lietuvos nelaimė - antroji rusų okupacija. Nudvasėje NKVD sadistai gaudė, šaudė, trėmė žmones. Teisė be teismo už dainą, žodį, už pajuoką Stalino ūsui galėjai galėjai gauti dešimt ir daugiau nelaisvės metų. To, kurį įtarė ar galėjo įtarti, laukė Sibiro kirtavietės miškų platybėse, kulniavimas į darbą ir atgal po 10-15 kilometrų sniegynais iki juosmens. Vakare alkanas krisi į šaltą guolį. Ir taip kasdien vykdysi stalininį penkmečio planą ir galvosi, kad tik nebūtų blogiau.

Likę Lietuvoje vyrai griebėsi ginklo ir švinu svilino atėjūnui iš Rytų padus, žadino tautiečius nepasimesti, tikėti Laisvės kovų dvasia.

Br. Znaidauskas prisimena.

Kai iš tėvo rusai atėmė arklius ir pašarą, aš pasislėpiau, kad nenušautų kaip kokį Brisiu...

Į Dūmės upelį rėmėsi Juknionių miškas, glaudęsis prie Kai-riškių giraitės, kuri iš vakarų juosė Kruonio miestelį. Kruonio apylinkėse veikę partizanai ateidinėjo pas tėvą pasitarti, nusi-prausti, pailsėti.

Pažinojau būrio vadą SERBENTĄ, eilinius: DONŽUANĄ, MILŽINĄ, NARUTĮ ir kitus.

Tėvų paliepimu įstojau į Medicinos universitetą, tik neilgai čia užsibuvau, nes Žiežmarių valsč. partorgo „dėka“ išvijo kiaulių ganyti.

Vaiguvos miške Algimantas Lisauskas sukviėtė jaunimą kovai su okupantu. Įruošė erdvią slėptuvę, kurioje spausdino laisvės spaudą. Rusų šnipelis A. K. išdavė. Suėmė Švenčionių Zigmą ir Algimantą Lisauską.

Broniaus Znaidausko pasakojimas - tarsi sapnas slogus, kai dar lig šiol nežinomos partizanų kapavietės, o ir jo patirtos negandos Sibiro platybėse dar neaprašytos.

Pagal partizano OŽELIO duomenis, Sūduvoje žinomos slėptuvės: Rambynas, Jeruzalė, Baltieji rūmai, Paneriai, Pelių karalystė, Bakūžėlė, Ukraina, Tėviškė, Imperija, Gražus vardas - dvidešimt metrų ilgio.

PAVOJŲ KELIU

Partizanų būriai
Vienas po kito
Lietuvą vaduoti ėjo,
Kulkosvaidžiams amsint
Mirtį sutiko.
Ugnis prie žemės
Partizanus lenkė...
Jie kovėsi drąsūs,
Kai žemę išalusią
Granatos draskė,
Kai ledas nuo karščio
Vandeniui virto,
Kai šakos tarp dūmų lingavo,
Ir verkė, verkė, verkė
Kaimo mergaitės
Prie mirusių kapo.

PRIE NEMUNO VINGIŲ

Jau pirmaisiais pokario metais, rudenį, Kazokų kaimo vyrai švinu pavaišino NKVD kareivius. Išgąsdinti netikėtos uraganinės ugnies, atėjūnai spruko kas kur. Pergalių aidas paskatino kaimo jaunimą imtis ginklo tolimesnei Laisvės kovai. Ši vietovė Prienų rajone priklausė Tauro apygardai, todėl kovos vyko abiejose Nemuno pusėse. Susidarė geros buities sąlygos: maisto tiekimui, rūbų skalbimui ir avalynės taisymui (dėl nuolatinių žygių kerzavų batų gyvenimas trumpas).

Laisvalaikį partizanai leisdavo toje Nemuno pusėje, kur kečiai prastesni, blogesnis privažiavimas. Bet priešas nesnaudė. Kruonio vadeivos suorganizavo „istribitelių“ būrį kovai su partizanais. Stribai plėšė, vogė, žudė kitaip mąstančius. Partizanai ėmėsi atsako. Kruonio būrio vadas P. Beriūkštis sukvietė partizanų sueigon. Atvyko Užnemunės ir Kalvių apylinkių kovotojai prieš pat 1944 m. Kūčias. Apsistojo Vaiguvos miško slėptuvėse (kurių čia būta ne vienos), apšildomose, su virtuve maistui gaminti. Akcijai vadovavo Jonas Misiūnas - ŽALIAS VELNIAS, sumaniai paruošė puolimo planą. Po akcijos įstaigų patalpos liko be langų, be durų, archyvai supleškėjo, stribai - ginkluoti valkatos - likę gyvi, sulindo kas kur.

Kai represinis Kruonio aparatas atgavo amą, paruošė partizanams pasąlą.

1946 m. Vasario 16-osios naktį Užnemunės partizanai persikėlė per Nemuną ir pateko į NKVD apsupties žiedą. Kova įvyko speiguotą žiemos priešpietę Lapainos upelio slėnyje. Žuvo Pr. Žukauskas - ŠALMAS, St. Lekevičius - GULBINAS, Jurgis Krušinskas - ŽIEDAS. Žuvusius pametė prie saugumo citadelės. Atgimimo metais jų palaikai surasti ir perlaidoti Garliavos kapinėse. Tada juos išdavė tas pats KGB agentas A.K., už tai gavo padėkos „cedelį".

Ona Gervickaitė tvirtina pažinojusi Kruonio Narsuolio būrio kovotojus, gamino jiems maistą, slaugė sužeistus, teikė vaistus, siuvo Trispalvių ženklus ant rankovių.

Kruonio šilelyje užkasta virš 30 laisvės gynėjų. Ten surasti partizanės Genės Lekavičiūtės-SAULUTĖS palaikai. Patikimas žmogus nuvyko į Kauną pas prof. Šurkų. Jis įdavė svečiui revolino, jodo, tvarsčių ir patarė nueiti pas prof. Vilimą. Profesorius svečiui prikrovė kuprinę įvairių vaistų, švirkštų ir nurodė kaip vaistus naudoti, kaip dezinfekuoti žaizdas, kad nesusipūliuotų.

Seselė NERINGA partizanus gydė. Atvykusi į mišką, susipažino su partizanų buitimi: ginklais, rūbais, maisto atsargom, pasiklausė skambių partizanų dainų.

Mielkūnų šeima partizanamams gamino balandėlius, cepelinus, kepė duoną, virė sriubą.

NERINGA prisimena: su Verute Kochanskaite nešėme maistą į mišką. Pėdinom į kalniuką. Nuo kalno viršūnės atsivėrė žavinga gamtos panorama, kurią trypia atėjūnas.

Staiga iš po medžių guoto išniro NKVD kolona, vedina stribų, tiesiai į mus.

- Bėkim, Verute, prie upelio, nuduosim, kad plaunam kojas, - sako NERINGA.

Kai jie priartėjo, pažinau. Priekyje valsč. pirmininkas ir partorgas. Pasisveikinu, koketuojau: kur susiruošėt? Susipažinkim. Aš gražius vyrus myliu. Kuo padėti?

- Kas ten eina? - klausia partorgas.

- Malkūno dukraitė eina karvės melžti.

Su mano žodžiais Verutė dingo už kalniuko kupros su pilnu kibiru maisto partizanamams. Mano sugalvota pasaka padėjo partizanamams išvengti susidūrimo su baudėjais.

Jau pavakarys supo paskutinį šešėlių žaismą. Kruonio stribai net neįtarė, kad jų pašonėje, netoli šv. Agotos vartų, kukli, vasarinė partizanų buveinė glaudė Laisvės kovotojus, slėpė nuo Kruonio valkatų-stribų.

IŠDAVIKAI

Bronė Mikulevičiūtė prisimena

Tėvai rėmė ir globojo partizanus. Ir aš palaikiau pastovų ryšį su NARSUOLIO ir ŽAIBO būrių kovotojais.

Kai Butkaimio kaime partizanai išvadavo du suimtus vyrus iš Kazokų kaimo ir nukovė du kareivius bei sužeidė apylinkės pirmininko pavaduotoją, partizanai ėmėsi stiprinti gretų kovingumą ir susijungė su SAULĖS būrio ŠIPULIO-AŽUOLO grupėmis bei sudarė bendrą junginį. Nustatė ryšį su GELEŽINIO VILKO rinktinės VIESULO kuopa. Centralizuotai sprendė maisto tiekimą ir maisto gaminimą miško virtuvėje. Čia veikė rūbų skalbykla, apavą taisė kvalifikuotas batsiuovys.

Laisvalaikiu partizanai kūrė dainas, porino anekdotus, mokėsi karinės rikiuotės.

Darsūniškio žemė išaugino išdavikus: MEŠKĄ, KIPŠĄ, VĖTRĄ - Markulio parankinius. Išdavikų „dėka“ sunaikinta LDA „A“ rinktinė.

Broliai Slaninos slėptuvę įsiruošė virtuvėje po krosnim, bet dėl blogos ventiliacijos išsikėlė į mišką.

Nukentėjo senieji Slaninos. Stribai nusiaubė jų sodybą, juos pačius ištrėmė.

Nors partizanų Laisvės kovų ugnis užgeso, bet per jų auką kaimas išvengė atėjūnų iš Rytų antplūdžio. Dėkokime Lietuvos partizanams, kad jų drąsa ir pasišventimas laimėjo mums laisvą Tėvynę Lietuvą.

2008 02 17

NELAIMĖ SLĖPTUVĖJE

Antanas Petkevičius atmena.

Kai pokaryje Trakų, Vievio, Žaslių enkavedistai gaudė vyrus fronto apkasams papildyti, Kangočių eglyne įsiruošėm slėptuvę 3x3x2, į kurią sulįsdavom 4-6 vyrai. Angą slėpė eglaitė. Tik ją pakėlus, matėsi anga. Kad neliktų ženklų, į slėptuvę nueidavom nuvirtusio medžio kamieniu.

Ten su Jonu Petkevičium išgyvenom per žiemą. Maistą atsinešdavom iš namų. Slėptuvė šalta ir drėgna. Apšildėm žarįjom, atsineštom iš namų. Smalkėm apsinuodijęs mirė Jonas Sinkevičius.

Mūsų rūbai pasiūti iš vokiškų milinių su lietuviškais ženklais ant rankovių, kuriuos gamino Genė, - tvirtina Edvardas Burba.

Mano dėdė J. Sidaras partizanams gamino medinius rožantėlius. Medinius karoliukus suverdavo ant lininio siūlo. Kryželius lipdė iš duonos tešlos. Malda ramino sielą, teikė vilties išgyventi. Vėliau slėptuvę įsiruošiau šulinyje, tėvo kieme. Šulinys gilus, 21 žiedas. Prie pat vandens žiede anga. Nuleisdavo suktuvu, įstojus į kibirą, prisilaikant virve.

Gavęs sutartą ženklą žinojau, kad vandenį sems sribai. Kad vanduo „skanesnis" būtų, supildavau šlapimo atsargas...

J. Maleckaitė-Suslavičienė tvirtina, kad ir Antanas Petkevičius suėmimo neišvengė.

Partizanas Albinas Kazakevičius-ŽALGIRIS

KELIU Į LAISVĘ

Po slaptažodžiu ŽALGIRIS pokario metais slėpėsi tikroji Albino Kazakevičiaus pavardė ir vardas. Pasišovęs paimti ginklą prieš atėjūną iš Rytų, vyras įstojo į TAURO apygardos GELEŽINIO VILKO kuopos eilės.

- Būrio vado Senovaičio dėka gavau vokišką penkių šuvių ginklą, - prisiminė Albinas.

Gyvenimas Punios šile gerai įrengtoje, didelėje slėptuvėje, kuri talpino iki 20 partizanų, problemų nesukėlė. Tiesa, slėptuvė nešildoma, todėl žiemą užuovėjos ieškojome pas kaimo sodiečius. Maloniai priėmė P. Krūvelis Prienlaukio kaime. Slėptuvę įsirengėme po tvarteliu. Iėjimas iš kiemo pusės per pamato angą, užmaskuotą akmeniu. Dar vieną slėptuvę turėjome Varkalos sodyboje, irgi po ūkiniu pastatu. Taip pat mus slėpė p. Krūveliai Klebiškiu kaime.

Mūsų rūbai - kariškos kepurės su Vyčio ženklu, švarkas ir kelnės žalios spalvos - galifė, apavas - chrominiai batai.

Penkiašvį ginklą pavyko išsikeisti į rusišką dešimtšvį, didžiavausi patikimu ginklu. Kairėje diržo pusėje kabėjo pistoletas ir peilis, taip pat rankinės granatos. Ant kaklo - naktiniai žiūronai aplinkai stebėti.

Maitino mus patikimi kaimo sodiečiai, ir vaistų parūpindavo reikalui esant.

1946 m. žaliuojant vasarai įvyko Degimų kautynės netoli Šilavoto. Mūsų geležinis kumštis buvo 120 ginkluotų partizanų. Nelygioje kovoje žuvo mūsų mylimas vadas Senovaitis-ŽALIASIS VELNIAS ir dar dešimt drąsulių. Iš kautynių lauko pavyko išnešti sužeistus Mioldažį ir Banislauską.

Po ilgoko gydymo vyrai pasveiko ir vėl stojo į kovotojų gretas ir kovoje garbingai žuvo.

Į Jugavangio kaimą Prienų rajone atvyko ir apsigyveno sentikiai iš Rytų šalies, tai kėlė rimtą pavojų partizaniniam judėjimui. Teko atėjūnus perspėti, kad išvyktų ten, iš kur atvyko. Įsakymui pakluso.

Laisvalaikiu vykdėme kovines pratybas, kūrėme dainas, dainavome, meldėmės, valėme ginklus, tvarkėme žuvusių partizanų kapus. Saugojom kaimus nuo plėšikų, plėšikavusių mūsų vardu, kūrėme Šilavoto užpuolimo planą.

*Nuvalginti kojų,
bet dvasia dar stiprūs,
veržėmės į kovą -
su enkavedistais.*

*Kovą pralaimėjo
Rytų atėjūnai -
čia kapus surado
Stalino siaubūnai.*

Aš, kaip generolo P. Plechavičiaus karys, kito kelio neturėjau, tik paimti ginklą ir ginti Tėvynę nuo okupantų.

Į saugumo leteną patekau Kaune, kai ruduo žarstė medžių lapus. Atėjau ryšio reikalui. Ten manęs jau laukė NKVD. Aišku - buvau išduotas. Nuteisė trijulė.

* * *

Gudrenkos kaime, ūkininko klėtelėje, slėptuvėje po grūdų aruodu slėpėsi broliai Kazys ir Pranas Šimoniai, bet buvo suimti. Į NKVD pasalą pateko keturi broliai iš Pyplių kaimo: Mykolas, Martynas, Juozas ir Adolfas Mockevičiai. Tai J. Markulio išdavystės aukos DK „A“ apygardoje.

*Partizanų globėja
Julija Černiauskienė*

*Partizano SAKALO dukra
Aldutė Šikarskaitė*

PARTIZANŲ GLOBĖJA

Antroji Rusijos okupacija Lietuvos žmonėms atnešė Sibiro tremties, kalėjimų bei tautos pažeminimo, nelaimių, kančios vėrinį.

Suaugę vyrai rinko ginklus ir stojo į nelygią kovą prieš tautos pavergėją iš Rytų, nors gerai žinojo, kas jų laukia, patekus į NKVD spąstų pinkles.

Tarybiniai klapčiukai spaudoje plūdo partizaninę kovą tvirtindami - miškuose ginklus žvangina banditai, buržuaziniai nacionalistai, darbo žmonių žudikai, praturtėję svetimo sąskaita. Tai brutalus melas, noras save išgirti, kitaip mąstantį vainikuoti erškėčiais. Į partizanų gretas stojo ir kaimo prasčiokėliai vyrai, net ir moterys, nesutikusiai su pavergėjų primesta politika.

Julija Grabauskaitė-Černiauskienė, anuo metu gyvenusi Kamšų kaime, liudija.

Mūsų šeimos molinė grytelė šiaudiniu stogu didelio pasididžiavimo nekėlė, tačiau teikė šilumą, talpino šešių žmonių šeimyną, užteko duonos ir prie duonos.

Pokaryje tėvai susibičiuliavo su miško broliais, leido įsirengti slėptuvę virtuvėje po krosnim, kurioje tilpo 4-6 partizanai. Brolis Stasys paėmė ginklą ir išėjo pakaitinti padų NKVD baudėjams ir jų vedliams - sribams.

O kaip užsirūstino Kalvarijos sribyno beraščiai, sužinoję brolio užmojį - kovoti prieš „darbo žmonių valdžią"! To be-trūko: grytelninkas - partizanas? Sugriežė dantimis sribyno šutvė. Namuose prasidėjo nuolatinės kratos, tardymai, teroras alino kūną ir dvasią, - prisimena Julija.

Oi, kaip skaudžiai mušė, be pasigailėjimo, iki sąmonės netekimo. Aš, gležna mergaičiukė, atlaikiau bepročių smūgius, neišdaviau nei brolio, nei jo draugų. Nuo beprotiškų kirčių kūnas pajuodo kaip anglis. Sveikos vietos nėra, žaizdos, vien žaizdos dar nesugijusios, o jie po dienos kitos vėl plaka - kaip kokį žlugtą ažuolinėm kuokom.

Niekada iš atminties neišblės 1946 metais Kalvarijos sribų žiaurumas, kai surado brolio slėptuvę (tuščią) po virtuvės ugniakuru. Ypač žiauriai elgėsi sribai Vaitulis, Šušinskas, Daukšys, Lazaris. Taip sudaužė mane tąsyk, kad net raumenys nuo sėdynės nukrito. Išgrobstė, ką surado. Šeima liko plikom bambom. Vienas niekadėjas net pasisiūlė į vyrus, jei išduosiu brolių. Spjoviau į jo kreivą nosį ir neatsimenu, kaip nuo jo stipraus smūgio nukritau į rūsio duobę.

Ir šiandien pagarbiai tariau brolių partizanų Račių - AŽUOLO IR KOVO, VOVERUKO BEI SAKALO vardus. Šikarsko-SAKALO žmona, taip pat partizanė, pagimdė dukrytę ir prašo manęs, kad paauginčiau. Sutikau. Pakrikštijo Aldutės vardu. Aš jos krikšto motina ir motina-globėja, ji - mano dukraitė.

Auginau, auklėjau, kol baigė septynias klases. Kai panoro siekti aukštojo, jos netekau, liūdėjau.

Dar mažutėlę Aldutę veždavausi į Sūsninkų mišką - pasidžiaugti tėvams-partizanams. Tėvai laimingi, tik aš išgyvenau ne vieną mirtim ženklintą kelionę.

Vieną rudens popietę į pasimatymą su tėvais išėjome trise: aš, Aldutė ir mano mama. Rausvėjantys saulės spinduliai dar šildė, bet jau krėtė medžių lapus. Augo grybai, sirpo bruknės, spalgenos, o ten, Sūsninkų miške, blūdinėja enkavedistai. Sulaiko. Teisinuosi - uogauju. Netiki. Mamutė, pamačiusi žvaigždėtus žaliakepurius, griebėsi gudrybės. Į uogoms skirtą krepšį pripylė juodžemio, užpylė vandeniu, išmaišė ir ant miško paklotės ėmė kepti juodus „blynus“ - vaizdavo beprotę. Kariškis, stebėjęs mamos „darbą“, dūrė sau pirštu į kaktą tvirtindamas - beprotė.

Ir tuomet jautėmės laimingos, tėvams padovanojusios Aldutės žydrų akelių šviesą, nors tėvų skausmo ašaros nukrito į rudenėjančią žolę.

Netrukus Šikarskas-SAKALAS žuvo Liudvinavo apylinkėse, žmoną suėmė, teisė. Ji pradingo Sibiro sniegynuose - likimas nežinomas.

Laikas kaip upė nuplukdė neramios jaunystės metus, tiktai niekaip negaliu pamiršti patirtos skriaudos, kurią mums primetė Kalvarijos galvažudžiai-tribai, kad globojom partizanus ir jų mažametę dukrytę Aldutę.

GRUMTYNĖS SU MEŠKA

(atsitikimas)

Sibiro tremtinys iš Lietuvos Jonas Koklevičius išėjo rinkti rudeninių uogų ankstyvų šalnų paženklintais Sibiro girių takais.

Į kuprinę vyras įsidėjo du butelaičius pieno troškuliui nuslopinti. Ant peties pakabino dvivamzdį ir juosmenį perjuosė diržu su šoviniais paukščiams šaudyti. Ir dėklo su peiliu nepaliko - nežinai, ką miške sutiksi.

Jonas patraukė ežero link. Plaukdamas valtimi, tremtinys gėrėjosi rudenėjančios gamtos įvairove. Šalnų pakąsti medžių lapai šlamėjo ir lengvo vėjo sujudinti krito vyrui prie kojų, kai palikęs valtį palengva žingsniavo ežero pakrante.

Ramus girios šlamesys teikė vilties - oras medžioklei palankus. Nuo pušies šakų pakilo pulkelis tetervinų. Taiklus Jono šūvis, ir vienas paukštis nukrito vyrui vos ne į rankas. Jonas paukštį idėjo kuprinėn ir nužingsniavo gilyn į girią, tikėdamasis dar ne vieno laimikio.

Jonas paporino, kas nutiko vėliau.

Išgirstu sausų šakų treškėjimą, dairausi, kas kelia triukšmą, baido paukščius. Pamatau: miško properša link manęs meška šuoliuoja! Širdis šast į kojas!.. Kilo mintis tokio žvėries neužkabinti. Slepiauosi už pušies kamieno. Akys temo aptemo, kai pamačiau atlekiančio žvėries dideles rudas akis. Dvivamzdį nukreipiu į mešką, nors žinau, kad vamzdyje šoviniai paukštiniai. Mintys tarsi nualpo, kai žvėries nagai draskė girios nušalnotą paklotę. Nuspaudžiau šautuvo nuleistuką. Šūvio trenksmas užspaudė ausis, parako dūmai akis atskyrė nuo žvėries. Pajutau, kaip meška užgulė mane. Parpuoliau. Krisdamas kupra atsitrenkiau į medžio išvartą. Nei sėdžiu, nei guliu. Meška

letenom sugriebė šautuvo tūtą ir išplėšė ginklą iš rankų. Matau, šautuvas guli atsuktu vamzdžiu į mane. Siekiu šautuvo. Žvėris sukando ginklo buožę ir nusviedė tolyn.

Meška, visu svoriu užgulus mane, perkando šimtasiulę ir iltim sukando dešinio peties raumenis. Jaučiu kraujo karštį. Kumščiu sudaviau meškai į snukį. Žvėris išsižiojo ir aš pamaciau žvėries raudoną gomurį su aštriais dantų peiliais. Kai kurios rankos kumštį sukišu meškai į snukį. Žvėris kumštį krimsteli, išgirstu plaštakos kaulų treškėjimą. Staiga ranką ištraukiu ir dengiu veidą, kad žvėris akių neišplėštų. Tuo metu meška perkando dešinės šlaunies raumenis. Suimu žvėrį už sprando. Meška kilsteli galvą į viršų, ir mano kojos sutavaruoja ore, bet spėju ištraukti peilį iš dėklo. Peilis - kaip kardas: smailas, aštrus - iš plieno, mano darbo. Ant peilio ašmenų sublizgo saulės lašai... Siekiu užpuolikei perpjauti gerklę. Peilis atsimušė į galvos kaulą. Dūrį kartoju, tikslo nepasiekiu. Įsiutęs žvėris letenų nagais drasko man veidą. Kairiąja suimu žvėrį už sprando ir parmetu ant žemės.

Meška sukando peilio rankeną ir iltimis sutrupino dešinės rankos plaštakos kaulus. Meška pakyla ir plėšia rankos riešą į save ir jos sprandas išnyra iš mano pažasties. Sugriebiu žvėrį už kupros šerių ir parsimetu ant savęs. Su meška gulim kryžium. Pakeičiu peilio padėtį ir stipriu peilio dūriu pasiekiu tikslą. Trykšta kraujo fontanas, aplieja mano šimtasiulę, veidą, rankas. Meška siaubingai suriaumoja, aidą nusineša giria... Nugalėjau?..

Nors esu labai sužalotas, sukaupiu likusias galias ir pasliką mešką nustumiu nuo savęs. Žaizdos kraujuoja, kūnas dega lyg iš ugnies ištrauktas, bet skausmo nejaučiu.

Išgeriu butelaitį pieno, atgaunu pasitikėjimą, sukalbu „Tėve mūsų“. Svyruoju prie vėstančios meškos silueto, tarsi krauju gniutulas... Vos pajudinu pirštus, traška kaulai.

Vėliau gydęs gydytojas suskaitys 45 žaizdas, padarytas žvėries iltimis ir letenų nagais.

Po trijų mėnesių gydymo žaizdos ir kaulai sugijo, tiktai pasilikę randai liudija buvusią tragediją - grumtynes su Sibiro rudąja meška, ir košmariški sapnai neleidžia pamiršti antrojo gyvenimo prasmės.

2007 01 18

Jonas Koklevičius po grumtynių su meška

Atmintis

Baupu sugrįžti į tą šalį,
Šurpu surasti vėl tą vietą,
Kur mūsų net žmonėms nelaikė,
Kur šiliek prakaito prailėta. IR KRAUJO

Tarytum tas akmuo pajudintas
Riedėtų pramojn nuo kalno...

ŠIBIRO TREMTIJE TREMTINYS LIETUVIS
KOKLEVIČIUS J-V.A. ROVESI SU LORIN

Vincas Povilaitis

„EŽERO" SKRYDIS

Lietuvos KGB analuose saugoma Vinco Povilaičio, s. Roko, gimusio 1932 m. Rūkštėnų kaime, Kalvarijos valsč., baudžiamoji byla Nr. 24790/3, kurioje jaunuolis kaltinamas ryšiais su partizano KABELIO (Albino Bieliūno) būrio nariais. Pasižadėjęs būti KABELIO ryšininku, Vincas pasirinko slapyvardį EŽERAS. Be to, palaikė ryšį su VYTAUTO būrio štabu. Perdavinėjo jiems slaptą korespondenciją, platino atsisaukimus apylinkėje, rinko maisto produktus ir perduodavo partizanams. Taip 1950 m. rudenį Vincas gavo iš kolūkio sandėlio 200 kg javų ir perdavė KABELIUI. Ne kartą lankėsi partizanų slėptuvėje Vištyčio miške. Parūpino radijo imtuvui maitinimo baterijas. Nelegaliai įsigijo ir namuose slėpė pistoletą su šoviniais, kurį KGB agentai aptiko paslėptą krūmuose netoli Povilaičių sodybos. Už tai Vincas buvo sulaikytas, tardomas ir patrauktas baudžiamajon atsakomybėn pagal RSFSR BK 58-11 ir I dalies 182 str.

Tardymo metu jaunuolis neatlaikė fizinių kančių ir pripažino jam pateiktus įkalčius. Pagal Vinco parodymus ir jam dalyvaujant, karinis būrys Vištyčio miške atidarė partizanų slėptuvės dangtį ir leido jam stebėti, kaip iš slėptuvės išimami partizanų ginklai. Antrą, jau apleistą, partizanų slėptuvę Girkantų kaime Vincas parodė kiek vėliau.

Tardomas Vincas pripažino, kad KABELIUI perduodavo VYTIES rinktinės vadui skirtą korespondenciją ir saugojo surinktus iš gyventojų maisto produktus. Pripažino, kad ne kartą susitiko su KABELIO būrio partizanais Vištyčio miške, žinojo ir lankėsi jų slėptuvėje ant LAPIŲ KALNO. Taip įvardijami Vinco Povilaičio nusikaltimai SŪDUVOS žemėje pokario metu.

Vėliau Vincas duotus parodymus paneigė motyvuodamas, kad neatlaikė beatodairiško pareigūnų mušimo. Raudonoji teismo Temidė liko vieniša, be liudininkų, be daiktinių įrodymų, bet nenusiminė.

MGB Kauno skyriaus valdybos pažymoje rašoma, kad 1952 m. sausio 3 d. D7 suimtas TAURO apygardos KĘSTUČIO tėvonijos vadas KABELIS. Po kelių dienų tardymo KABELIS išdavė net 66 buvusius jo rėmėjus ir buvo užverbuotas agentu-smogiku.

Siekiant užmaskuoti KABELIO areštą bei vykdomą sekimo priemonių planą, buvo sulaikytas KABELIO ryšininkas Vincas Povilaitis vien už tai, kad būdamas neblaivus dar 1951 m. spalio 30 d. Kalvarijoje, užkandinėje, sukėlė triukšmą, keikėsi, triukšmavo, sulaužė stalą, išmušė lango stiklą, suimamas pasipriešino milicijos pareigūnams. Vadovaudamasis kelių metų senumo protokolu, Kalvarijos liaudies teismas Vincą Povilaitį nuteisė pagal RSFSR BKI dalies 182 ir 17-58-1 „a“ straipsnius. 1952 m. sausio 21 d. nuteistas ir išsiųstas į SSRS NVD pataisos darbų lagerį (ITL).

Taip baigėsi EŽERO skrydis Sūduvos žemėje.

POKARIO DUONA

Iš Marcelės Sliesoraitienės-Sriuoginytės dienoraščio

Pokario raudonmetis įsismelkė į sielą, sapnus, kančią. Ir jau gyvens, kol būsiu gyva.

Geraį pažinau brolius Joną ir Antaną Mockus. Ankstų Velykų rytą jie atėjo pasirėdę lietuviškais karių rūbais. Ginklai tik žiba, ant krūtinių žiūronai, o prie diržų kabo durklas ir grana-tos. Trečiasis Žemaitukas - nuo Barzdų.

Sudaužę Velykų margučius, po pusryčių sumigo. Tąkart troboje dar miegojo vokietukas Kriauza, gimęs Mickų kaime, Žvirgždaičių valsč., su ginklu rankose stojęs į kovą su atėjū-nais iš Rytų. Žinau, kad jis žuvo Sintautų parapijos prieigose. Partizanų medžioklė tęsėsi. Mačiau kaip iš Milkaičių sodybos išbėgo keli partizanai. Lekėčių žudikai vieną nušovė. Suėmė ir mane. Žiūriu - stribas traukia partizano aulinius. Savo suply-šusius numetė, įstojo į partizano nublizgintus.

Turėjau pluoštą partizanų nuotraukų, gaila, kad baimės ap-imta sudeginau.

Dar prisimenu kaip broliai Valatkos buvo apsupti Ožkinių kaime, Varnauskos sodyboje. Jiems pasisėkė. Tiršta balto rūko skraistė paslėpė bėglius. Prisimenu kaip Paluobiuose buvo perlaidojami brolių Mockevičių ir merginos palaikai, kuriuos nukovė Lekėčių stribokai. Tada mano tėvą pakėlė iš miego, kad nuvežtų žuvusiuosius į Lekėčius.

Mūsų kaimo gale, miškelyje, partizanai Augustas Kuosaitis ir Augustas Rutkus įsirengė slėptuvėlę. Užpuolimo metu visi žuvo. Parodė užkasimo vietą Palubių stribas Plockis. Atkasta vienuolika kapaviečių.

Šabaniauskų sodyboje žuvo partizanė Stankevičiūtė. Stri-bai lavoną pririšo prie vežimo ir nuvilkę numetė prie Lukšių bažnyčios šventoriaus. Kur užkasė - niekas nežino, - tvirtina ponja Sliesoraitienė, - tik prikruvintas patalpas teko išvalyti.

2008 09 15, Paluobiai

BROLIŲ LEMTIS

- Paluobiai - mano gimtinė, tėviškė, tremties ir išgyventų kančių sostapilė, - braukdama ašarą kalbėjo Marcelė Kerušauskienė-Mockevičiūtė.

Pokaryje mūsų sodybą trypė, apiplėšinėjo, kol sudegino vien už tai, kad broliai Juozas, Jonas ir Antanas su ginklu gynėsi nuo Paluobių užpuolikų - sribų.

Juozas vokiečių tarnavo policijoje eiliniu, Antanas arė žemę, Jonas dirbo giminaičio ūkyje, vėliau pašte. Artėjant frontui iš Rytų, Juozas ruošėsi pasitraukti į Vakarus, bet jo simpatija Adomaitytė atkalbėjo, pasiliko.

Rusai Juozą suėmė ir pasiuntė į karinę tarnybą. Kai karui pasibaigus alkanus varė į Pabradę, nusilpusius nešė ant pečių. Tąsyk brolis Juozas, Jančius, Vilimaitis ir kiti pabėgo.

Juozas sugrįžęs įsiruošė netoli namų slėptuvę ir per žiemą gyveno šaltame būste. Maitinosi mamos atneštu maistu. Dėl prastų gyvenimo sąlygų brolio sveikata silpo. Jis 1945 m. pavasarį išėjo į ŽALGIRIO rinktinės partizanų 36-ąją kuopą ir buvo paskirtas jos vadu. Jaunesni broliai, Antanas ir Jonas, gyveno namie kaip ant adatų...

ŽALGIRIO slėptuvė, erdvi, su reikiama įranga, įsikūrė Agurkiškės miške. Ją 1948 02 19 d. išdavė suimta partizanė Urbaitienė.

Tuo metu slėptuvėje gyveno brolis Juozas-DRUGYS-VOVERIS, buvusi Lekėčių mokyklos mokytoja Gražina Matūnaitė ir Jonas Laurinaitis. Ginkluotų enkavedistų apsupti gyvi nepasidavė.

Žinojau, kad ištremė, tai aš su mama pasislėpėm. Namie liko tėvas, broliai Antanas ir Jonas bei sesės Antosė ir Elena. Tremties metu Antosė išgąščio apimta verkė.

- Ko verki? - paklausė karininkas.

- Brolis Juozas tarnavo jūsų armijoje, už tai tremiat?

- Pakviesk man tą kareivį, - įsakė karininkas.

Kai Juozas pasirodė tarpduryje, karininkas jį atpažino, brolis atidavė pagarbą ir apsikabinę pasibučiavo. Tremties išven-gėme, nors šeimos turtas jau išgrobstytas Paluobių stribų ir tremties šešėlis liko kyboti virš mūsų galvų.

Sulaukėm naujų trėmėjų 1948 05 22 d., kai brolis Juozas buvo jau žuvęs, o jaunesni Antanas-SKYDAS ir Jonas-GIRĖNAS par-tizanų gretose kaitino padus Paluobių nusikaltėliams.

Kaip jie gražiai atrodė - rūbai kariški, su trispalvėm ant ran-kovių, šovinių juostos sukryžiuotos per dešinį ir kairį pečius. Diržas perjuosęs liemenį laikė kelias granatas, ant kaklo ka-bėjo žiūronai, - džiaugiausi pamačiusi brolius. Tiktai ginklai, rusiški automatai, nelabai tiko prie lietuviško rūbo. Ir namai tušti, nusiaubti atėjūnų.

Antrosios tremties metu sesė Antosė, išsiropštusi į kieme augančią plačiaskarę eglę, stebėjo namų tragediją. Ir aš, veng-dama baudėjų akių, po trėmėjų siautėjimo parslinkau namo. Išsigandau. O Viešpatie, kambariai prišiukšlinti, iš lovų išvers-ti šiaudai, rūbai išvogti, durys atlapotos, langai be stiklų, kam-bariai stribų mėšlu paženklinti. Iš eglės viršūnės šūkteli sesė. Jai pasakiau, kad mamos ir manęs nesugavo, eisim ubagauti.

Priglaudė malūnininkas Antanas Maksvytis, Bronius Dubi-ninkas. Niekas neatstūmė, maitino, saugojo, gynė.

Kai brolis Jonas-GIRĖNAS dienojo pas Antaną Rimaitį, už-puolė Griškabūdžio istribiteliai. Jonas-GIRĖNAS atsišaudė, suėmė gyvą. 1948 10 02 d. nuteisė.

Brolis Antanas-SKYDAS dar pusmetį kovojo. Kai jį ir drau-gą RIEŠUTĄ užpuolė Jankų baudėjai ir broliui peršovė koją, nusišovė Jankų valsčiuje, Valių kaime 1949 03 14 d. Antano-SKYDO lavoną atgabeno į Jankus, prie stribelnyčios nuplovė veidą, pasodino prie sienos ir nufotografavo - atpažinimui.

Atgimimo metais ryžausi surasti brolių palaikus. Lekėčių miestelyje atsitiktinai sutikau žmogų. Jis man pasakė, kad dar gyvas stribas, gal jis pasakys, kur užkasti partizanai. Susiradau. Klausiu, prašau, nepykstu. O jis: aš tik sargybąėjau, nieko

nežinau. Rankų nenuleidžiu. Sutikau girininką Rusecką, ir jis man parodė buvusią partizanų slėptuvę. Atkasėm. O ten kaulų kaulelių... Čia ir mano brolių Juozo ir Jono kaulai. Kaip juos atpažinti?

Su ieškančiais pasidalijam po lygiai.

Kur užkasti Antano-SKYDO palaikai, parodė Jankų valsčiaus sribukas. Antanas buvo užkastas vienas. Palaikus atpažinau iš kojos peršauto kaulo.

Po Antano-SKYDO žūties Jankų sribelis tėvui pasigyrė: aš turiu tavo sūnaus bandito automatą, nes tavo sūnus jau nušautas.

- Ruoškis kelionei!..

2008 09 15, Paluobiai

Prie atkastų partizanų palaikų Lekėčių miške 1999 m.

(Juozo Mockevičiaus - VOVERĖS, Gražinos Matūnaitės, Juozo Laurinaičio - LIŪTO, Urbaičio, Budrio, Nežinomo)

Iš kairės stovi: Antosė Mockevičiūtė-Šulskienė, Marytė Mockevičiūtė, Jonas Mockevičius-GIRĖNAS, Marcelė Mockevičiūtė-Kerušauskienė, Elena Mockevičiūtė-Dainelienė

BALTASIS RAITELIS

Iš miestelio išbėgo paupiu. Paliūnėse nusiavė išėiginius batelius, kad neperšlaptų nuo rasos. Teresė žinojo, kur bėgs. Į kaimą prie ežero, kur gyvena Genė Uogenytė. Genė praleido pas Pakalnius kelias žiemas, kur mokėsi siuvėjos amato. Todėl ji ten ir prisiglaus. Juk reikia kur nors dėtis, kai nėra namų, kai namiškius išvežė į Sibirą, o ji pabėgo. Nėra ko skųstis. Kitų šeimos daugiau nukentėjo.

Uogenių šeimoje Teresei buvo gera ir jauku - priėmė kaip tikrą dukrą. Čia ir saugu, nes Uogenis turėjo kelias dukras, ir nelabai susigaudysi, kuri iš jų svetima. Be to, ir sodyba toliau nuo kelio, arčiau miško.

Jau ir vasara praėjo. Teresės mokslo draugės su atestatais rankose svajojo apie aukštąsias mokyklas. O ji nespėjo išlaikyti egzaminų, - viską nutraukė Sibiras. Kas toliau bus, nežinojo ir galvoti bijojo. Apie išvežtuosius jokios žinios.

Rudeniop ir pas Uogenius ne taip saugu gyventi pasidarė, kaip atrodė pirmomis dienomis. Vis dažniau ėmė maišytis kareiviai su stribais, o naktimis ginkluoti vyrai nedavė ramybės. Ji dar nebuvo mačiusi miškininių, bet girdėjusi apie juos ir gera, ir bloga. Vieną vakarą, vos tik išėjus stribams, prajojo raitelis ant balto žirgo ir dingo. Genė jai pasakė tyliai, kad tėvas neišgirstų:

- Vadas jų.

Bet tėvas nugirdo, turėjo geras ausis:

- Aš tau parodysiu vadą... Dar mažai mes kamantinėti?..

Kitą kartą, kai raitelis prašuo-liavo, buvo pats sekmadienio vidurdienis. Tik nuskambino tolimos bažnyčios varpai - pakylėjimas. Raitelis ant balto žirgo, apsirengęs Lietuvos laikų karininko uniforma, blizgančiais batais, stabtelėjo ant kalniuko, prisidėjo žiūroną prie akių ir apžvelgė apylinkę. Koks drąsumas! Net šiurpas Teresei per kūną perėjo. Sunerimo ir Uogenis, pamatęs jį. Gerai nesibaigs.

Elena Žiobienė-Bulovaitė

ROKIŠKIO KRAŠTO PARTIZANŲ, REZISTENCIJOS DALYVIŲ ISTORIJA

Mūsų istorija - tai nuolatinė kova dėl Lietuvos vardo išsaugojimo pasaulio žemėlapyje.

Pokario partizanų kovos - vienas tragiškiausių ir herojiškiausių Lietuvos istorijos laikotarpių. Tokio masto ir trukmės partizaninis karas, koks vyko Lietuvoje, retas pasaulio istorijoje. Niekieno iš šalies neremiama ir nepalaikoma, maža tauta organizuotai beveik dešimtį metų priešinosi galingai totalitarinei Sovietų Sąjungos valstybei, ką tik laimėjusiai Antrąjį pasaulinį karą. Ir tik po dešimtmečio brutalaus fizinio gyventojų naikavimo ir globalios propagandos kovotojų jėgos buvo palaužtos.

1944-1953 metų partizaninį karą galima skirstyti į tris etapus: pirmasis - spontaniškas visos tautos priešinimasis sovietinei okupacijai (1944 07 - 1946 05); antrasis - gerai organizuotų

partizaninių junginių kova prieš sovietinės valdžios įsitvirtinimą krašte (1946 05 - 1948 11); trečiasis - vieningos partizanų karinės ir politinės vadovybės koordinuojama veikla ir pasipriešinimo nuslopinimas (1948 11 -1953).

Rokiškėnų padėtį galima būtų apibūdinti trumpai: „Pirmieji pasitinka - paskutiniai išlydi“.

1940 m. birželio 15 d. rokiškėnai pirmieji išvydo rusiškųjų okupantų kariuomenę, o 1941 m. birželio 25 d. šūviais ją išlydėjo. 1944 m. liepos mėn. vėl pirmieji pasitiko žymiai geriau ginkluotus ir žiauresnius okupantus, pirmieji patyrė mobilizacijos, kareivių bei vietinės administracijos smurtą ir terorą, tačiau ilgiausiai priešinosi sovietinei okupacijai (broliai Streikai legalizavosi 1958 m.).

Rokiškio apskrityje partizanų sąjūdis pradėjo formuotis labai anksti. Galime išskirti dvi pagrindines priežastis. Pirmą, SSRS kariuomenė Šiaurės Rytų Lietuvos teritoriją užėmė vieną iš pirmųjų. Antra, pasikeitus okupantams, iškart buvo pradėta mobilizacija į raudonąją armiją.

Politinė situacija apskrityje 1944 m. spalio-gruodžio mėn. pasiekė kritinę sovietų valdžiai ribą. Partizanų veiksmai pasidarė itin smarkūs, puolimai - metodiški. Spalio 31 d. partizanai puolė Pandėlio miliciją ir išlaisvino 7 suimtuosius; lapkričio 7 d. Jūzintų miestelį puolė maždaug 40 kovotojų būrys, apsupo ir apšaudė valsčiaus vykdomojo komiteto pastatą; lapkričio 8 d. naktį 35 partizanų dalinys įsiveržė į Panemunėlio miestelį, kelias valandas apšaudė milicijos būstinę. Tą pačią dieną maždaug 25 kovotojų būrys puolė Skapiškio milicijos skyrių ir vykdomąjį komitetą. Mokytojo P. Pakšto vadovaujamas apie 40 partizanų dalinys lapkričio 22 d. Duokiškio miestelyje puolė karinę įgulą, tuo pačiu metu užpultas Juodupės miestelis; miestelių užėmimus simbolizavo garsusis gruodžio 12 d. Panemunio miestelio užėmimas. Galėjo susidaryti įspūdis, kad dar keletas sutelktų sėkmingų puolimų ir okupantas su savo statytiniais pasitrauks iš Rokiškio krašto.

Atkaklus gyventojų pasipriešinimas stebino ir siutino čekistus, todėl buvo pasitelktos visos žiauriausios slopinimo priemonės. Viena iš didžiausių Lietuvoje NKVD kariuomenės baudžiamųjų operacijų buvo įvykdyta 1945 m. sausio 6-12 d. Rokiškio apskr. Juodupės, Skapiškio, Obelių, Panemunio, Rokiškio ir Pandėlio valsčiuose. Per šią operaciją NKVD - NKGB nužudė iš viso 283 žmones, sudegino 10 gyvenamųjų pastatų ir 12 daržinių, sulaikė 107 „banditus“, 28 partizanų rėmėjus, 10 dezertyrų, 191 vengiantį mobilizacijos ir 222 „įtartinus“ žmones. Tai buvo viena žiauriausių pokario Lietuvos istorijoje NKVD kariuomenės baudžiamųjų operacijų.

Rokiškio apskrityje įvairiu metu veikė dvi partizanų apygardos - Vytauto ir Algimanto.

Pasipriešinimas okupaciniam režimui Rokiškio apskrityje 1944-1945 m. buvo smarkesnis negu daugelyje kitų Lietuvos apskričių. Todėl dideli represijų mastai, daug žuvusiųjų, suimtųjų bei legalizuotųjų. 1944-1945 m. vyko nuožmios kautynės su NKVD kariuomene, pasipriešinimo kovose žuvo ne mažiau kaip 600 partizanų.

1946-1947 m. pasipriešinimo jėgų sumažėjo, tačiau jos įgavo patirties. Partizanų būriai centralizavosi, formavosi organizacinės struktūros.

1948-1951 m. partizanai pakeitė kovos taktiką: laikėsi atsargiai, nesiveldavo į nereikalingas kautynes su MGB kariniais daliniais, rečiau puldavo partijos ir valdžios aktyvistus bei šnipus, stengėsi apsaugoti rėmėjus ir ryšininkus nuo MGB represijų. Saugumiečiams kovoti su gerai užsikonspiravusiais partizanais pasidarė ypač sunku. Todėl slopinimo struktūros į laisvės kovotojų būrius infiltruodavo vidaus agentų, smogikų, kurie ginkluotam pagrindžiui padarė didelių nuostolių. Partizanų pasipriešinimą Rokiškio rajone galutinai palaužė daugumos laisvės kovotojų žūtis mūšiuose su NKVD kariuomene bei plataus masto teroras, areštai, trėmimai, legalizacija, slapųjų bendradarbių (šnipų) ilgalaikis ir veiksmingas veikimas.

Pasibaigus laisvės kovoms, okupuotoje Lietuvoje ilgą laiką partizanų vardas iš viso nebuvo minimas. Žole užžėlę dvidešimties tūkstančių partizanų nežinomi kapai, trys šimtai tūkstančių šių kovų dalyvių, jų rėmėjų ar liudininkų buvo ištremta į Sibirą, įkalinta sovietiniuose lageriuose. Mokyklose vaikai buvo verčiami mokytis kitų „didvyrių“ vardus. Tad naujos kartos augo tartum tuščioje vietoje, nežinodamos, kas tai yra pasiaukojimas ar garbė. Toks ir yra visų laikų užkariautojų tikslas, nes tauta, nežinanti savo istorijos, nustoja būti tauta.

Renkant medžiagą daugiausia remtasi slopinimo struktūrų dokumentais, partizanų ir rezistencijos dalyvių atsiminimais. NKVD - MVD - MGB žinybų dokumentuose žmonių vardai, pavardės, geografiniai vietovardžiai dažnai iškraipyti, netikslūs. Liudininkų atsiminimai, praėjus tiek metų, taip pat nėra labai tikslūs. Todėl galėjo įsivelti klaidų, už jas iš anksto atsiprašome.

*Vyčio apygardos būrio vadas K. Šniūtė-SAVANORIS
žuvo 194710 25 Kėdainių raj. Petkūnų k.*

*Vyčio apygardos „Paukštelio“ būrio partizanai.
Iš kairės: G. Štaruolis-PLIENAS, St. Strikulis-FRICAS,
J. Vepštas-PAUKŠTELIS, L. Štaruolis-ARAS*

KAPAI BE KRYŽIŲ, KRYŽIAI BE KAPŲ

Šie kilnūs, prasmingi žodžiai, įrašyti koplytstulpyje, ženkliną buvusią Bulovų šeimos sodybvietę ir paskirti: kalėjime nukankintam tėvui Pranciškui, žuvusiems broliams-partizams: Jonui-VĖJUI (1926-1947 m.), Antanui-BUDRIUI (1928-1949 m.), Gedimino kuopos vadui Juozui-IKSUI (1922-1949 m.) ir jo žmonai, poetei Dianai Glemžaitei (1925-1949 m.).

- Prieškario metais Rokiškio apskr. Kalpokiškio vienkiemyje, Žiobiškio parapijoje tėvai valdė 50 ha ūkį, - prisimena Elena Žebrienė-Bulovaitė.

Šeima išgyveno okupanto iš Rytų tautai primesto genocido pasekmes: prievartą, pažeminimą, netektis...

Tačiau okupantai neįstengė atimti dvasinės stiprybės, meilės Dievui ir Tėvynei, kurią gavome iš tėvų krikščioniško auklėjimo. Nesišavėjom atėjūnų tuščiais pažadais...

Pirmoji rusų okupacija mus palietė tiek, kad atėmė 30 ha žemės ir atidavė naujakuriams. Nepergyvenom. Vokiečių okupacijos metais raudonieji partizanai, vadovaujami Bolobovskij, vietinio ruso, terorizavo tėvą reikalaudami duoklės: maisto, rūbo, ir ne vieną kartą.

Tuomet broliai Jonas ir Antanas pasipriešino užpuolikams, pasiuntė „dovanų“ granatą... Atėjūnai atsišaudė, išbarškino langų stiklus, sužaloję namo sienojus, pasišalino. Kieme likusios kraujo dėmės liudijo sužeidimą, o gal mirtį?..

Tai buvo pretekstas, sugrįžus frontui iš Rytų, suimti tėvą. Ką tėvas išgyveno tardomas to paties Bolobovskij, vienas Dievas težino, nukankintas nepasakys. Kapas be Kryžiaus. Dar prieš tėvo suėmimą Rokiškio nusikaltėliai nusiaubė sodybą: nusišovė kiaulę, atėmė maisto atsargas - grūdus, šieną, drabužius. Po šios ofenzyvos broliai Jonas, Juozas ir Antanas pasislėpė. Kluone po šienų įsitaisė slaptą guolį. Vėliau slėpėsi Ruželienės

sodyboje, nes jos dukraitės rėmė partizanus. Gavau kvietimą atvykti į Rokiškio nusikaltėlių citadelę. Akistaton pastatė med. seselę LAKŠTUTĘ.

Matau ir netikiu - jauna, o vos paeina. Priėjusi sako: prisi- pažink, nes liksi tokia kaip aš...

Saugumietis man įteikė laišką ir pasakė: perduok broliams, tegu legalizuojausi ir gyvena kaip visi...

Perskaitei laišką, broliai pasakė: nepasiduosim, motinai ne- bus lengviau, kai jos akyse mus nukankins. Žūsime už Dievą ir Tėvynę...

Broliai išėjo iš namų ir įsijungė į partizanų būrį, veikusį Kar- liškio, Pandėlio, Alizavo miškuose. Motiną suėmė ir išgabeno į šaltojo Sibiro platumas. Ir man neliko vietos po tėviškos stogu. Iškeliavau į Žemaitiją su svetima Šliūnaitės pavarde. Jaunes- nius brolius Stasį ir Alfonsą priglaudė svetimai.

* * *

Brolį Juozą-IKŠĄ sutikau 1949 11 02 d. (jam dar buvo likę gyventi 12 dienų) pas poetės Dianos Glemžaitės tetą Kolvelie- nę. Brolis pasakė: išeinam žiemoti ten, kur nebus ryšio su pa- šaliečiais ir tu negausi jokios žinios, kol nesužalios sodybos medžiai. Tąkart su broliu dalyvavo jau verbuotas „partizanas“ KGB agentas Alfonsas Lūža-MASKVA.

Lyg nujausdama artėjančią mirtį, poetė Diana Glemžaitė padeklamavo iš dvasinių gelmių išsiliejusį, jau priesaiką išsa- kantį eilėraštį.

*...Mes mokėsime numirti ne už svetimą mintį ir žodį,
Ne už tuos, kurie skriaus, dengdami viską melo tamsa.
Tik už rytą, kuris laisvės saulę didingą parodys -
Mes mokėsime numirti giedriu veidu ir tvirta dvasia.*

Ką galvojo išdavikas A. Lūžą girdėdamas švento ryžto pri- sotintus žodžius, neatspėsime. Gal jo ledinė širdis dar labiau atšalo, laukdama judošiaus piniginės...

Pagal KGB paruoštą planą slėptuvę Plunksnočių miške, Rokiškio apskr., įruošė vienas išdavikas A. Lūža, ar kas talkino, - nežinoma. Slėptuvė įruošta žiemai su krosnele, septynių vietų, su lentynom poilsui. Greta saugyklėlė maisto atsargoms. Už jos - pavėsinė arkliui. Puiku!

Į naujai įruoštą žiemavonę 1949-ųjų lapkričio 14-osios naktį atėjo: Juozas Bulovas-IKSAS ir jo žmona, poetė, Diana Glemžaitė, Antanas Bulovas-BUDRYS, Petras Indraškevičius-DAINIUS, Jonas Katelė-PŪKAS ir Kazys Kirstukas-MUKAS.

Ateinančių partizanų pamiškėje užsimaskavę laukė NKVD galvažudžiai. Kai tik partizanai suėjo į slėptuvę, KGB agentas Alfonsas Lūža-MASKVA vidun įmetė prieštankinę granatą (atsargai turėjo du kilogramus trotilo). Kapas be kryžiaus... (Jam talkino brolis, tarnavęs Rokiškio stribyne).

Sprogusios granatos trenksmas pakėlė miegančius miško paukščius, sunerimo pamiškių gyventojai, kai sukaleno enkavedistų automatai, imitavę kovą su partizanais ir neva Alf. Lūžos pabėgimą, kad galėtų tęsti išdavystės žygį kituose partizanų daliniuose.

- Kaip išdavikas A. Lūža galėjo patekti į Antano Bulovo-BUDRIO kuopą? - klausiu.

- Rekomendavo prieškario savanoris Andriuškevičius kaip patikimą tautietį-patriotą, kad verbuotas - nežinojo.

Pabėgusį „partizaną“ Alfonsą Lūžą saugumo parankiniai pakišo Žemaičių legiono vadovybei.

Kiekvienas partizanų mūšis su NKVD daliniais nelieka be atgarsio. Neliko ir šis.

Žemaičių partizanai atskleidė „partizano“ Alfonso Lūžos-MASKVOS tikrąją paskirtį.

Išdavikas pats sau pasirašė mirties nuosprendį.

Benamies.

Paakabot, mano mylomas brolis,
Pa, tykla skausmuo ir ilg sudrumas
Lada kumsta dirdinliau karoliais
Toks lietus... Mano mylomas brolis
Kur meitė toki vakarą mums? -

Tamumoj tolimi Siburėliai
Ten sodybos, ten kargios laukai,
Jes mus reja šį vakarą vėl,
Jes mus Saulė žina Siburėliai?
Jė ne mums... Medalies mes rokas.

Gal yra kur namai pilni jėklos,
Bet ne mums, bet ne mums jė priglaus
Gal yra kur namai pilni jėklos
Kur atyse Trapi Camė ^{trapi} suak
Bet ne mums, bet ne mums jė priglaus.

Nieko, nieko aplink nematyti.
Kur meisom, nullysom kur mes?
Turi liūdų paukštėlis mašytė,
Miega šienis oloj, - laukia myto,
O benamiai benamiai tik mes

Atejiuamas -

*Iš kairės: Jozas Bulovas-IKSAS (1929–49 m.) ir
Antanas Bulovas-BUDRYS (1928-49 m.)*

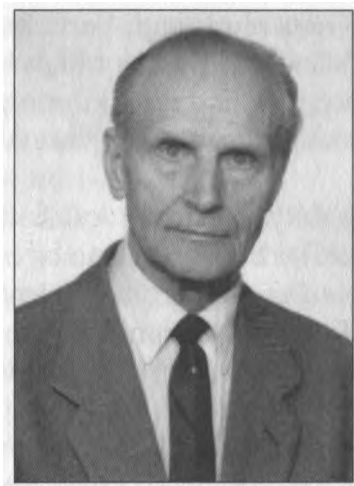
*Poetē Diana Glemžaitē
(1925-49 10 14)*

Jonas Bulovas-VĖJAS (1926-47 m.)

Jono Bulovo-VĖJO žuvimo vieta

MES MOKĖMĖS NUMIRTI

Iš Leono Juzonio prisiminimų

Mes mokėmės numirti - šie partizanės-poetės Dianos Glemžaitės-Bulovienės žodžiai buvo kaip priesakas Aukštaitijos partizanams, kovojusiems už Lietuvos laisvę.

Netoli Žiobiškio bažnytkaimio, Kalpokiškio vienkiemyje, Bulovų šeimoje užaugo penki sūnūs ir sesė Elena.

Kai pirmąją rusų okupaciją pakeitė vokiečių naciai, už tarybinių parašiutininkų rėmimą, žmonėms įbauginti, naciai sudegino rusų-sentikių Miliūnų ir ir dar du gretimus kaimus. Tuomet tarybinių partizanų eiles papildė tų kaimų likę gyvi vyrai. Maistu rūpinosi apiplėšinėdami vietos ūkininkus.

Bulovų sūnūs Jonas ir Antanas, dar nepilnamečiai, gynėsi nuo užpuolikų granatomis ir vieną ruskelį užmušė. Nuo tada Bulovų šeima įrašyta į tarybinės santvarkos nusikaltėlių sąrašus Nr.1.

Tokiu pat būdu nuo raudonųjų partizanų gynėsi Baronų vienturtis sūnus. Tačiau jį iš pasalų nukovė Žiobiškių kaimo sentikiai. Kaimas vyrą palaidojo iškilmingai. Karstą lydėjo vainikuoti raiteliai, kaimynai giedojo visų šventųjų litaniją iki kapo duobės.

Netrukus frontas iš Rytų atsirito į Aukštaitiją. Bulovų šeima į Vakarų nesitraukė, tai ir buvo jų šeimos tragedijos pradžia. „Išvaduotojai“ puolė Bulovų sodybą, suėmė 56 m. šeimininką Praną Bulovą. Rokiškio kalėjime nukankino. Šeima apie jo mirtį sužinojo iš gydytojo Br. Styros, kuris atliko mirusiojo skrodimą.

Bulovų sūnūs Juozas, Jonas ir Antanas išėjo į mišką. Jonas - VĖJAS ir du jo draugai 1947 12 17 d. žuvo Žiobiškio apylinkėse, kai juos apsupo NKVD, vedini sribų. Broliai Juozas ir Antanas slapstėsi drauge. 1949 m. vasarą vyrams nunešiau maisto į Salagalio pelkę. Tuomet dar nesupratau konspiracijos paslapčių, galėjau nukentėti, nes matė kaimo šienpjoviai ir suprato, kur aš einu. Pasisėkė. Kai priartėjau prie pelkyno, iš po krūmo išlindo Antanas ir Juozas Bulovai, ir trečias nematytas. Visi kariškom uniformom, pasitempę. Pasisakė, kur žiemos su partizanų Alfonsu Lūža, kurį įtarė, kad yra verbuotas.

Juozas pasakė: jo vieno niekur neišleidžiam, ką jis gali blogo mums padaryti.

Juozas Bulovas vedė studentę - poetę Dianą Glemžaitę, kuri įsijungė į partizanų gretas, nes jos šeima jau vargo Sibiro salyne.

Antanas Bulovas mėgo pajuokauti: nieko tokio, kad kartais tenka pabėgioti saugant gyvybę, iki kraujas ima lašėti iš nosies...

1944 m. žiemą atėjo Antanas Bulovas ir Jonas Narbutas, jau po sužeidimo kiek sustiprėjęs. Antano paklausiau: kaip koja?

- Et, skeveldra tūno kelio srityje, tarsi šarvuota.

Nežinia kokiomis aplinkybėmis verbuotas, A. Lūža išėjo iš slėptuvės ir įmetė granatą. Žuvo Jonas ir Antanas Bulovai,

poetė Diana Glemžaitė-Bulovienė ir trys jų bendražygiai. Tai atsitiko 1949 11 14 d. Plunksnočių miške.

Po šios „sėkmingos“ operacijos saugumo nusikaltėliai A. Lūžą pasiuntė į Žemaitiją tęsti kruvino darbo, bet ten jį greitai iššifravo ir nuteisė mirti.

Partizanų buitimi rūpinosi vadovybė. Ginklai, maistas, avalynė, slėptuvės - didžiausias rūpestis, be kurių neišgyvensi. Ypač sunkios sąlygos žiemą miške. Teko ieškoti pastogės pas valstiečius kaime, kartais ir mieste.

Iš vokiečių nelaisvės pabėgo austrų lakūnas Hottmann. Bėglį pašovė Obelių valsčiaus sribukai ir paguldė į Rokiškio ligoninę. Jaunutė med. seselė padėjo jam pabėgti iš ligoninės, bet ir ji privalėjo pasislėpti nuo baudėjų keršto. Seselę priglaudė mano sesuo, bet kai ją suėmė, ji mano sesę išdavė.

Kai į Rokiškio apskritį atsirito frontas iš Rytų, jau 1944 m. liepos pabaigoje įsikūrė ALGIMANTO apygarda, kurioje bazavosi apie 60 partizanų. Jie teturėjo vieną kulkosvaidį, apie pusę jų ginklų iš viso neturėjo. Atsitraukimo metu žuvo kulkosvaidininkas Jonas Stumbrys iš Kirdonių kaimo. Jo kaimyną Valerijų Pivoriūną sužeistą sribai užmušė šautuvų buožėmis. Kai partizanų vadas Jonas Šiupinis nukovė dalinio vadą, sribai nušovė suimtą Albiną Stumbrą iš Salagalio kaimo kaip įkaitą, nors jis turėjo dokumentus ir partizanų būriui nepriklausė. Suimtą Juozą Puluikį baisiai kankino, bet už kyšį paleido. Tačiau vyras nuo sumušimų mirė.

Turiu saugumo pažymą, kurioje tvirtinama, kad mano brolis Albertas priklausė Petro Vaidakevičiaus būriui. Dėl pažymoje esamų netikslumų manau, kad šnipelis, infiltruotas į partizanų būrį, buvo nevietinis.

Kiek partizanai iškentėjo nuo tokių šunų - vienas Dievas žino.

Aukštaitijos partizanai šturmu užėmė Panemunio miestelį. Ruošėsi vaduoti Rokiškio miestą, tačiau dėl NKVD siautėjimo įvyko mūšis Notigalės miške. Pažūsėlių kaime baudėjai nukovė

14 žmonių, tarp jų ir civilių. Daug sodybų sudegino. Atrodė - svieto pabaiga.

Partizanų jėgos silpo. Vadovybei leidus, dalis legalizavosi ir pateko į rusų armiją. Atstatinėjo sugriautus Rusijos miestus, apiplyšę, alkani, nes Stalinas kviečius siuntė „badaujančiai“ Prancūzijai.

Likę partizanai įsijungė į Jono Šiupinio būrį Notigalės miške. Kadangi ten vietovė drėgna, tai slėptuvę įsirengė tik pusės metro gylyje, viršų paaukštino šakom. Šalimais įruošė šakų slėptuvę arkliui, kurio paslaugom naudojosi partizanai.

Slėptuvę užpuolė enkavedistai. Ėjęs sargybą lakūnas Hatmann juos pamatė jau atkištais durtuvais. Iš penkiolikos vyrų išsigelbėjo tik trys.

Bulovų palikuonė Elena Bulovaitė-Žiobienė užaugino tris vaikus, susilaukė dešimties anūkėlių.

Pagal poeto Justinos Marcinkevičiaus žodžius, „Kiek rovė, neišrovė, kiek skynė - neišskynė...“

Tėvynė - Amžina!

2008 02 16

Pilietinio pasipriešinimo rengimo centras
prie Krašto apsaugos ministerijos

LIETUVOS PARTIZANŲ SLĖPTUVĖS (1944-1953 m.)

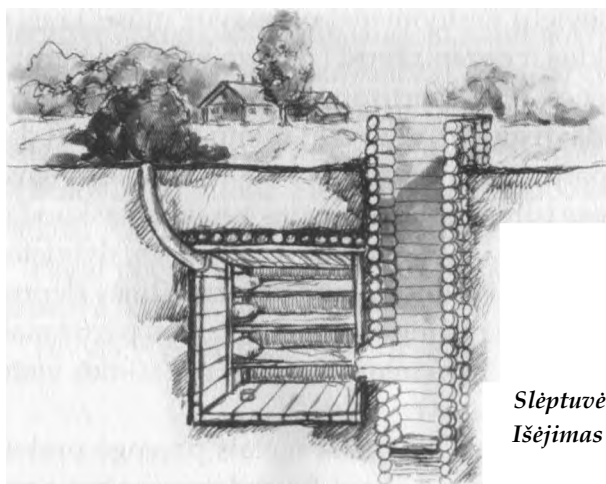
Vilnius 2001

Antrą kartą sovietų kariuomenei okupavus mūsų kraštą, daugelis ėmė ginklus ir organizavosi į partizanų kovos būrius. Didžioji visuomenės dalis partizanus visokeriopai palaikė, maitino, parūpindavo ginklų, drabužių ir kitų būtiniausių dalykų. Šių būrių partizanai ruošdamiesi kovai iš anksto savo ūkiuose ir miškuose įsirengė slėptuves, jas gerai užmaskuodami. Slėptuvės būdavo įvairaus dydžio - vienvietės, dvivietės ir daugiavietės. Paprastai didesnės būdavo tranzitinės slėptuvės, kuriose apsistodavo ryšininkai ir keliaujantys partizanai. Partizanų kovų dalyviai prisimena 30-ties ir net 60-ties vietų tranzitines slėptuves.

Lietuvos laisvės armija (LLA) 1944 metais parengė praktinius nurodymus slėptuvių įrengimui. Nurodymuose buvo pateikta, kaip parinkti slėptuvių vietą, ją įrengti ir maskuoti. Tai slėptuvės: „Rūsų po malkų krūva“, „Fiktyvus kapas“, „Rūsų po daržine“, „Šulinys“, „Lauko kelio tiltas“, „Slėptuvės upių šlaituose“, „Slėptuvės miesto ir kaimo griuvėsiuose“, „Slėptuvė geležinkelio katastrofos vietoje“ ir kt. Nurodymuose buvo pateikiamas ir įrengimo darbo laikas. Buvo žinomos paprastos slėptuvės, tarpusavyje sujungtos slėptuvės, kurios sudarė slėptuvių sistemas.

Dalis šių slėptuvių išliko iki partizaninio judėjimo pabaišos. Daugelio įrenginių čekistai taip ir neišaiškino. Sodybose jas likvidavo ūkininkai, o miškuose liko įgriuvos, supuvus denginių sijoms.

Pateikiame keletą Lietuvos valsčiuose partizanų naudotų slėptuvių piešinių, norėdami priminti vieną skaudžiausių, bet ir vieną prasmingiausių mūsų istorijos laikotarpių - Lietuvos partizanų karo metus.

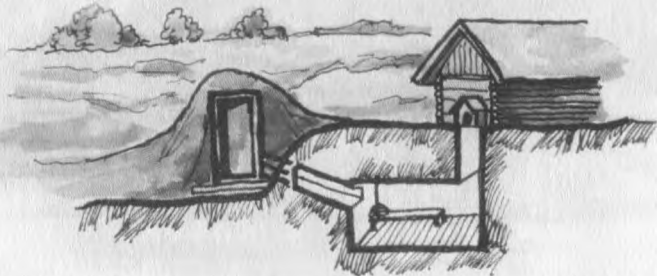

*Slėptuvė trims žmonėms.
Išėjimas per šulinį.*

*Partizanų būrio „Kova“
slėptuvė*

Slėptuvė Panemunės valsčiuje, Kauno apskr.
Pagrindinis išėjimas iš slėptuvės per daržovių
rūšį, atsarginis – per šuns būdą.

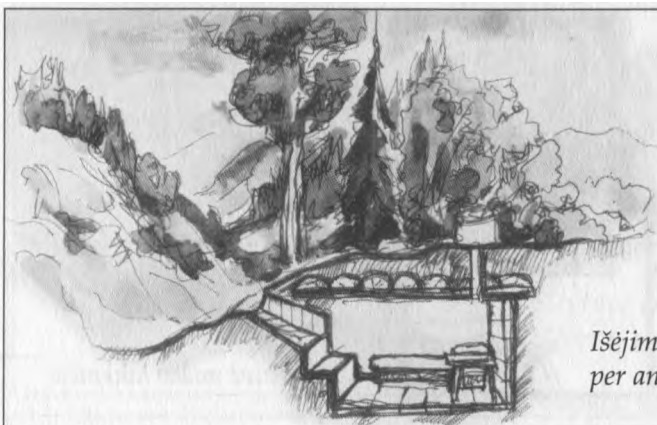

Slėptuvė miško tankmėje

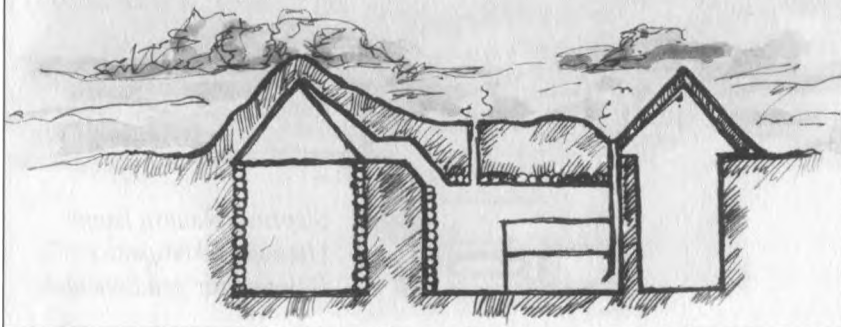
Slėptuvė Nalanų kaime
Utenos apskrityje.
Išėjimas per grūdų aruodą.

Slēptuvē tarp divieju sienu.
Išėjimas per kaimo krosnį.

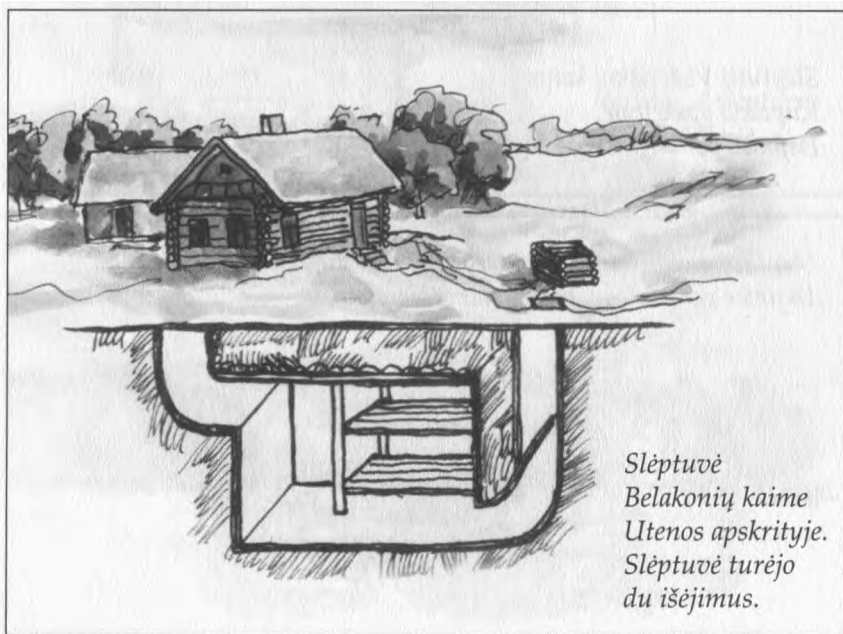
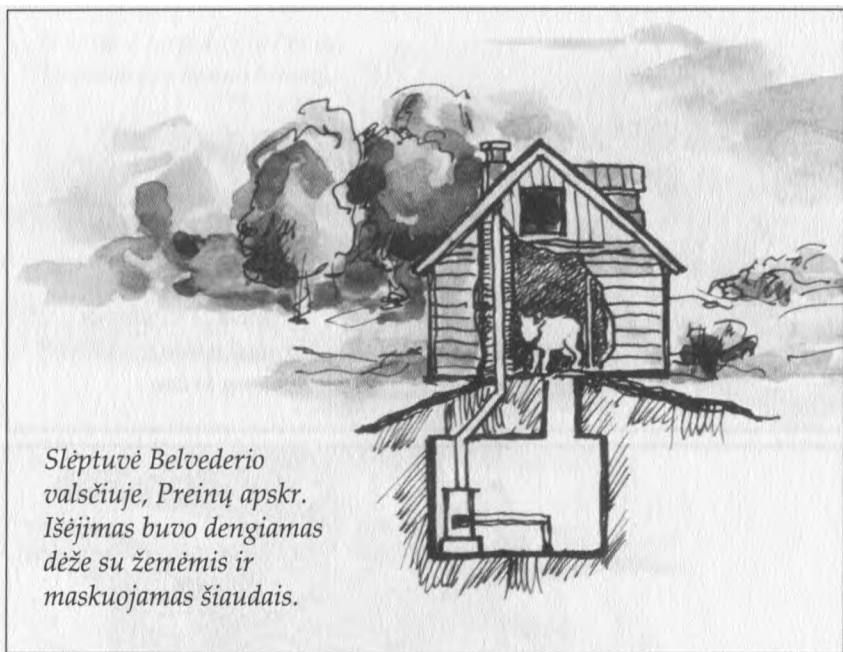

Išėjimas iš slēptuvēs
per angā šlaite

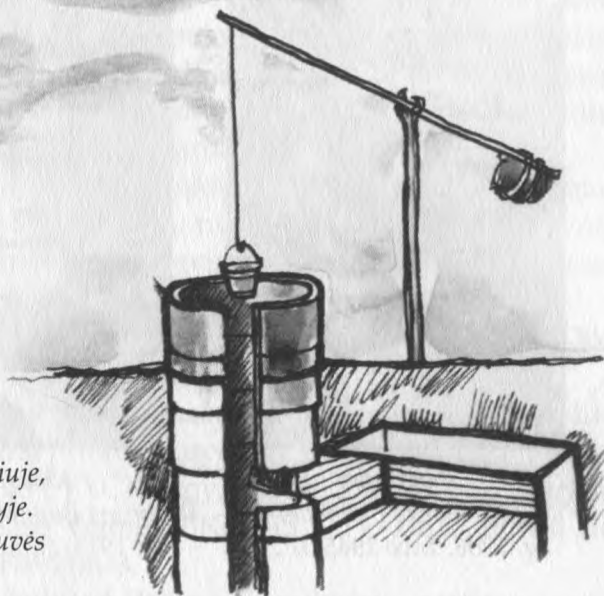
Slēptuvē tarp divieju daržoviu rūsiu.
Išėjimas per rūsio pastogē.

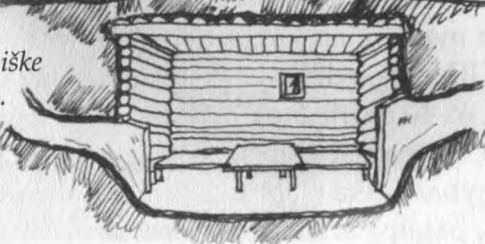

Slēptuvē
Merečiaus valsčiuje,
Varėnos apskrityje.
Išėjimas iš slēptuvės
per šulinį.

Slēptuvē Vareikių miške
Ukmergės apskrityje.
Slēptuvē turējo
du išėjimus,
užverstus nukirstais
medžiais.

Partizanas
Florijonas Budnikas
g. 1906, žuvo 1945 07 26

Mokytojas
Valentina Budnikienė- Pakėnaitė
g. 1913, žuvo 1945 07 26

SEPTYNIOS ŽAIZDOS

Ramiai užavo Užulėno miško pušys rytinę malda, kai iš naktinio žygio grįžę VYČIO apygardos partizanai suėjo į slėptuves, kurių čia būta ne vienos.

Vyčio apygardos įkūrėjas ir pirmasis vadas kapitonas Jonas Krikštaponis mėgo drausmę, punktualumą, ištikimybę tautos idealams. Niekada nepriims neapgalvoto sprendimo, abejojančiam mandagiai patars, neužgaus kitaip mąstančio.

VYČIO apygardos vado slėptuvė - Užulėno miško gilumoje, talpino iki 40 partizanų. Slėptuvę dvigubu apkasų žiedu juosė negilus, lig pažastų, griovys, kuriame nuolat budėjo partizanų sargyba. Greta slėptuvės įrengta virtuvė maistui gaminti, šulins, patalpa arkliams, sanitarinis mazgas ir visa, ko reikia stovyklos gyvenimui.

Į VYČIO apygardos „Plieno“ būrį įstojo ir Florijonas Budnikas iš Paužuolių kaimo, Taujėnų valsčiaus. Kodėl? Gražiai tvarkomi Šaulių sąjungos nario ir pavasarininko namai masino lankyti Taujėnų nusikaltėlius - stribus. Ypač aršūs, įžūlūs trys broliai stribai Auguliai darbavosi kratų metu.

Buvusio šaulio, pavasarininko, aktyvaus veikėjo autoritetas piktino Taujėnų apiptyšėlius, nuogakelnius „liaudies“ gynėjus. Nuolatinės kratos, plėšikavimai šeiminingą išvedė iš kantrybės... Apsilankys jie - dairykis, ko netekai.

- Eisiu į mišką, paimsiu ginklą ir ginsiu namus, kitaip liksim basi, be duonos, - pasakė vyras žmonai.

- Nelauk, paskubėk! - pritarė žmona Valentina, - kitaip liksim bedvasiai, tarsi pritarę okupacijai...

Florijonas įstojo į VYČIO apygardos „Plieno“ būrį, kuriam vadovavo Danielius Vaitelis-BRIEDIS. Po jo žūties būriui laikinai vadovavo Florijonas.

Valentina Budnikienė-Pakėnaitė mokytoja, partizanų ryšininkė, rėmėja, teikia partizanams žinias, platina pagrindinę spaudą, slaugo sužeistus, mokinius ugdo patriotine dvasia. Būdama tikinti, katalikė, rašo dvasingus eilėraščius, skaito mokiniams:

Partizanų vadas kap. Jonas Krištopaitis, VYČIO apygarda

*Garbė Tau, Marija, skaisčioji širdie,
Garbė Tau, Gėlele laukų!
Tau savąją meilę aukoju kasdien,
Išgirski meldimą vaikų.*

*Vien mirgančios žvakės, bežodė malda
Tarp sienų tylių keturių.
Nors ašaros krinta, bet gyja žaizda,
Garbė tau, Marija, tariu.*

*Likimą ir rožes po kojom dedu
Ir nedrebu dėl rytdienos.
O Motin, neniekinki vaiko maldų,
Neniekinki meilės manos.*

*Iš kur man ta laimė, kad šypsais meili,
Ir žaizdos štai nyksta ir gyja...
O ne, neprašysiu aš savo kely...
Garbė Tau, Garbė, o Marija.*

Prieškaryje Florijonas ir Valentina sukūrė šeimą. Jiems gimė trys sūnūs: Jonas, Antanas ir Gediminas. Neilgai truko šeimyninė laimė. Pokario negandos skaudžiai palietė darnią šeimą. Florijoną, partizaną, dažnai lanko žmona Valentina. Neša maistą vyrui į mišką, skalbia ir taiso rūbus partizanams, teikia žinias, platina pagrindinę spaudą.

Nelaimė ištinka kapitono Jono Krikštaponio VYČIO apygardos bazinę stovyklą Užulėno miške. 1945 m. sausio 13-osios ankstų rytą NKVD žudikai apsupo mišką. Nelygioje kovoje žūsta apygardos vadas kap. Jonas Krikštaponis drauge su septyniolikos ginkluotų vyrų grupe. Partizano Florijono Budniko gyvybę tąkart mirtis aplenkė. Jis dar kovą tęsė iki žūties Lėno miške.

Nušvito saulėtas 1945-ųjų liepos 26-osios rytas. Valentina susiruošė aplankyti vyrą, nunešti maisto. Nešina pilnu kibiru maisto, pateko enkavedistų, šukavusių mišką, akiratin. Moterį sustabdė, iškrėtė kibiro turinį, suprato, kam ir kur neša. Ėmė žiauriai kankinti, reikalavo išduoti slėptuvę. Moters riksmas ir šunų skalijimas privertė Florijoną pakelti slėptuvės uždangą ir jis prisitaikęs nušovė NKVD šunis. Ir tuokart partizaną pakirto priešo kulkos.

Kaip ir kiek kankino beginklę moterį, žino vienas Dievas. Sumuštą, leisgyvę beširdžiai subadė durtuvais ir paliko žvėrimis. Nužudytų lavonus atsitiktinai surado uogautojai, pranešė Tujėnų vargonininkui Pranui Miškiniui. Bažnyčios tarnas sukėlė karstus ir slapta palaidojo Lėno kapinėse. Laidotuvėse dalyvavo būrys partizanų.

Viršutiniame Valentino rūbe vargonininkas suskaičiavo septynias durtuvų skyles į velionės širdį...

Mažamečius Budnikų vaikus našlaičius užaugino geri žmonės.

Greta nukankintų Valentino ir Florijono Budnikų privalome atminti ir jų bendražygę Juzytę Dirsytę, mielą, taurios dvasios asmenybę, bolševikų kalintą vien už tai, kad gyveno Lietuvos išlaisvinimo viltimi.

2008 07 18

- Po tėvų žūties, jų gražiai tvarkomą ūkį Taujėnų nusikaltėliai sunaikino, neliko nei akmeninių pamatų. Šulinį užvertė, turtą išgrobstė, - pasakojo jauniausias sūnus, „Žalgirio“ krepšinio legenda, Gediminas. Brolius - penkiametį Juozą ir metais jaunesnį Antaną, priglaudė motinos sesė Vanda Buteikienė. Mane antrametį augino tėčio mama - Konstancija Budnikienė.

Močiutė neturėjo kur gyventi, lydėjo baimė, žmonių kalbos, kad „banditų“ motiną ir vaikus ištremis į Sibirą. Tuo sunkiu senelei metu atsirado gerų žmonių ir mus priglaudė tėvo sesuo Apolonija Bešemienė, gyvenanti Šaukuvos kaime, Ukmergės apskrityje. Močiutė išmokė mane melstis, vesdamasi į bažnyčią vengė kaimų, kad nesutiktų piktų žmonių žvilgsnio.

Apylinkės pirmininkas (buvęs stribas) sužinojęs mūsų buvimo vietą, perspėjo dėdę Jurgį Bašėną, kad jis pamatys baltųjų lokių šali, jei globos „banditų“ motiną ir vaiką (mane).

Šitaip keliavome iš vietos į kitą su karvute ir nedidele savo manta. Mus glaudė Kerbeliai, Krikštaponiai, Vareikiai, Žemaičiai. Bėgdami nuo galimos tremties pasiekėm Kauną. Apsigyvenom pas tėvo sesę Nataliją Bundonienę. Jos vyras jau šalo Sibire, o ji viena augino dvi dukraitės - Aldoną ir Nerinę. Teta gyveno Laisvės alėjoje, netoli saugumo citadelės. Teta įspėjo: „Geduk, nedraugauk su gatvės padaužom, nesakyk, iš kur ir kas esi, nes aplink saugumiečių tinklai...“

Tetai Natalijai sunku - sava šeima ir aš su močiute, o butas tik 24 kv. m, duonos stygius. Miegu ant grindų. Mokausi ir baigiu septynklasę. Išvažiuoju į Klaipėdą, įstoju į „profkė“, gaunu aprangą, maistą, igyju specialybę.

Čia prasidėjo mano - krepšininko kelias. Priėmė krepšinio treneris Vladas Knašius. Aš, penkiolikmetis, jau žaidžiu „Nep-tūno“ vyrų komandoje. Mano sugebėjimą žaisti pastebi profesorius Stanislovas Stonkus ir pakviečia į Kauno „Žalgirio“ krepšinio komandą.

Kaune baigiau Maisto pramonės technikumą, o vėliau gavau aukštojo mokslo - ekonomisto diplomą.

Vienuolika metų atidaviau „Žalgirio“ ir Lietuvos rinktinės žaidimui. Du kartus tapau SSRS prizinininku, o žaisdamas „Drobės“ klube net aštuonis kartus tapau Lietuvos čempionu ir šešis - Lietuvos taurės laimėtoju.

Dažnai „Žalgirio“ komanda vyko į užsienio šalis: Italiją, Prancūziją, Belgiją, Kubą, Jugoslaviją, Suomiją - manęs neišleido. Prie mano pavardės Kauno saugumo šefas Bagdonas parašė - *neviezdnoi*, nors buvau pagrindinis centro puolėjas, bet „bandito“ vaikas. Aišku, širdį sopėjo...

Gal už tai „Drobės“ direktorius mane paguodė - pakėlė algą, kai saugumiečio grėsmingas riksmas, neleido manęs paaukštinti, paskirti realizacijos skyriaus viršininku.

- O kas atsakys, kai įvyks sabotžas? - ir numetė ragelį saugumietis.

Broliai Budnikai prie tėvų kapo. Iš kairės: Gediminas, Juozas, Antanas.

- Taip ir neteko pamatyti to „supuvusio“ kapitalizmo ir niekaip negaliu pamiršti to pokalbio, kurį girdėjau direktoriaus kabinete.

- Kodėl išėjai į politiką? - kalusiu.

- Privalau tęsti tėvų patriotinę nuostatą. Jau penkias kadencijas kauniečiai mane išrinko į miesto savivaldybę. Esu kultūros, švietimo ir sporto komiteto pirmininkas. Buvau rinktas Kauno miesto meru ir pavaduotoju.

Lietuvos prezidentas apdovanojo ordinu „Už nuopelnus Lietuvai“ ir Riterio kryžiumi. Lietuvos Olimpiniis komitetas apdovanojo „Olimpine žvaigžde“ ir komandoro ženklu už nuopelnus Lietuvos sportui ir Kaunui, gavau Kauno miesto „Santaros“ garbės ženklą.

Taigi po visų šeimos nelaimių - tėvų žūties, neišgyventos jų meilės, prarastos gimtinės - atsitiesiau, dirbu, gyvenu. Dieve, duok sveikatos!

2008 07 18

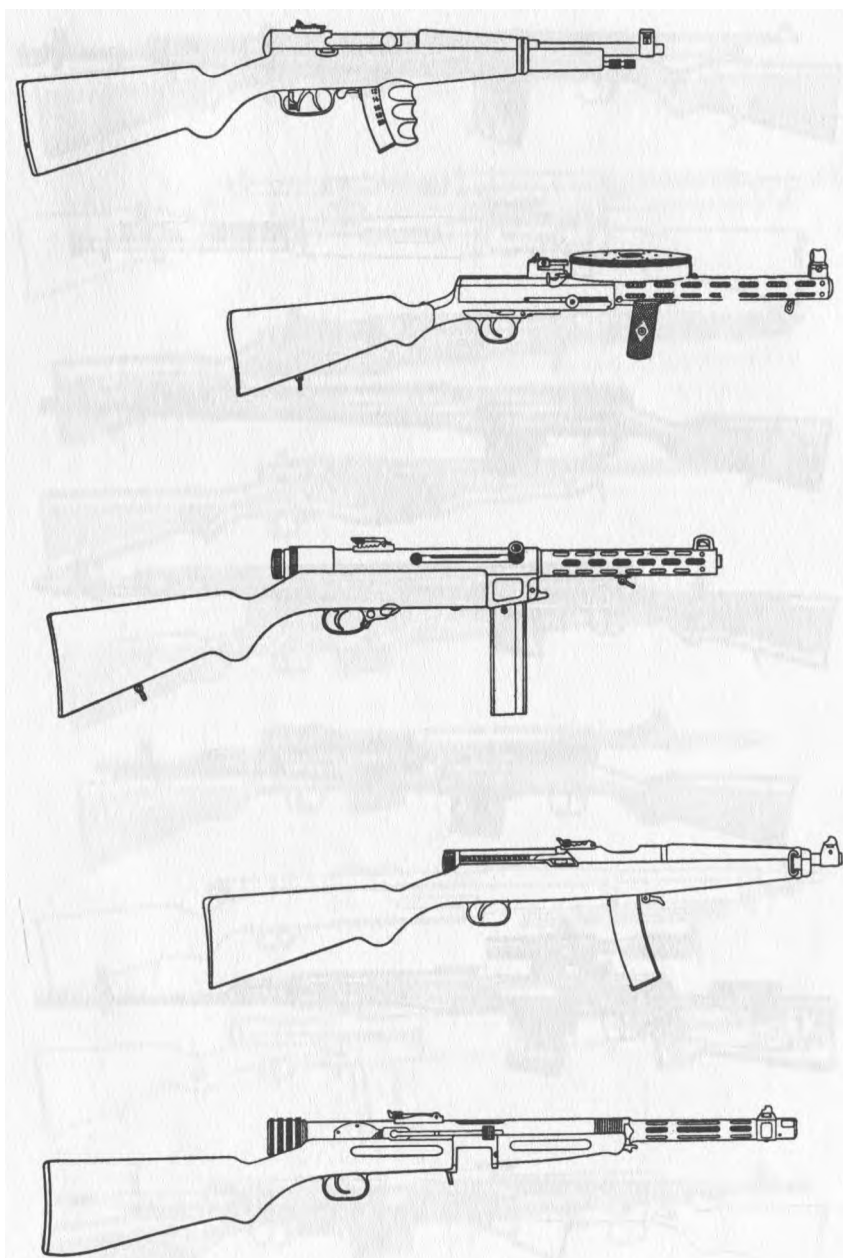
**LIETUVOS PARTIZANŲ NAUDOTI GINKLAI
PRIEŠ NKVD DALINIUS IR STRIBUS
1945-56 M.**

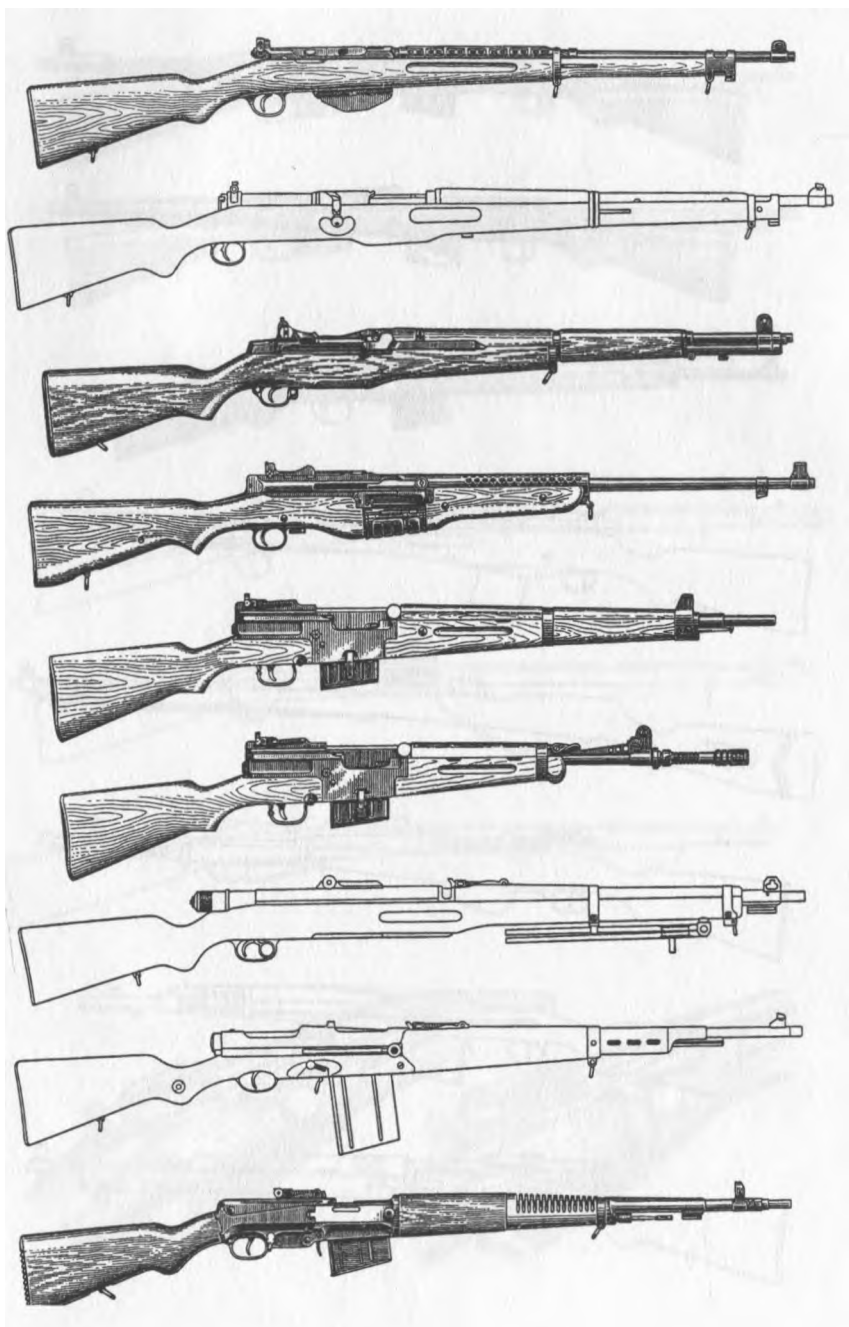

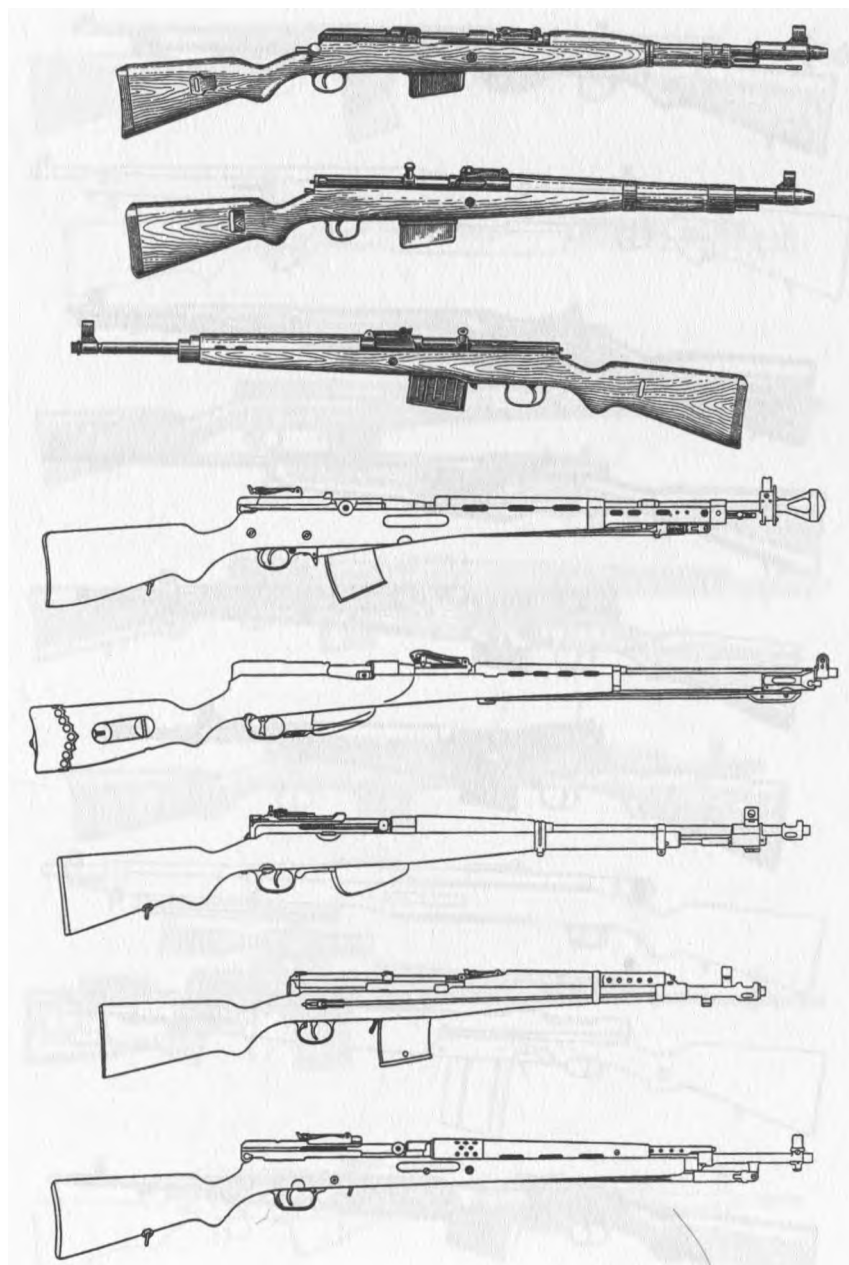

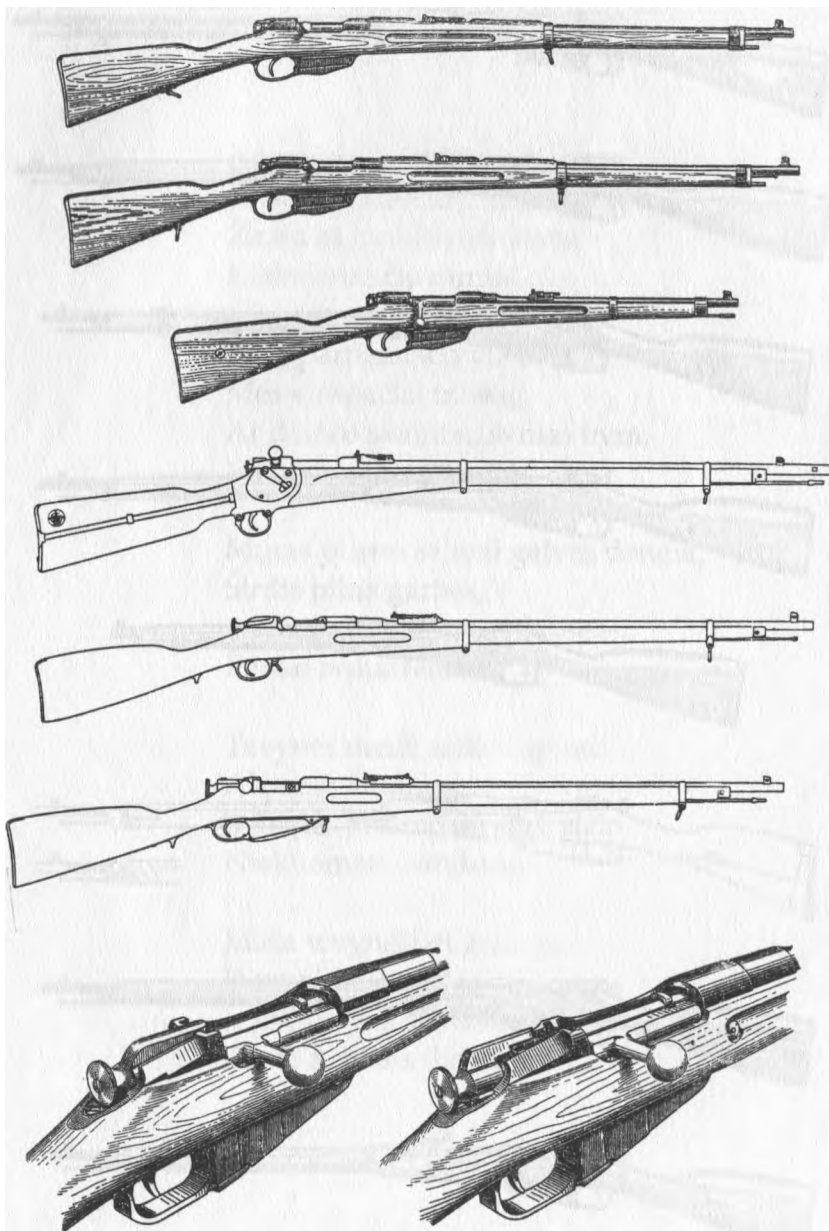

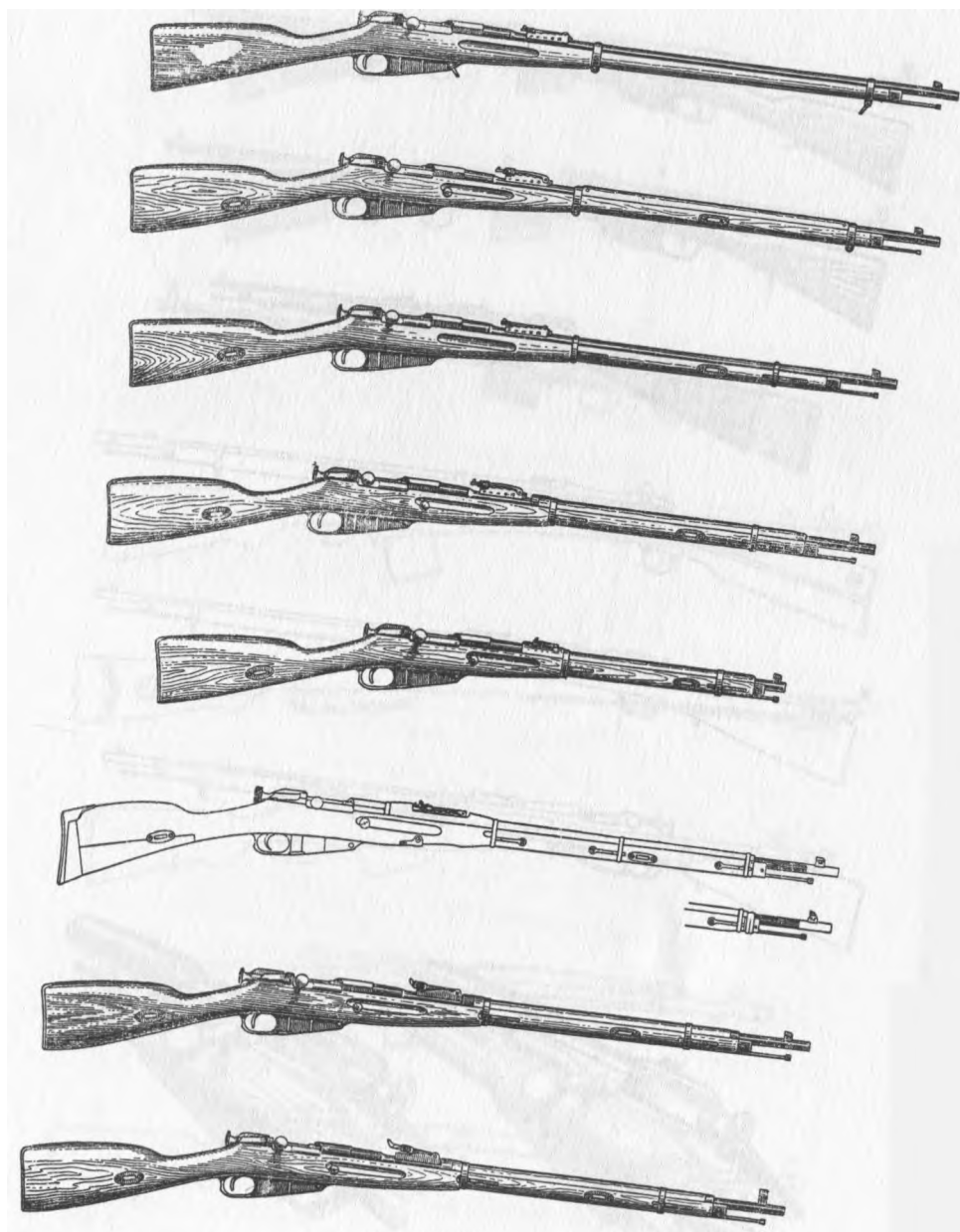

DZŪKŲ PARTIZANŲ HIMNAS

Ar sninga, lyja naktį, dieną,
Ar šalčiai kausto mus,
Žinau aš ginklo rūšį vieną -
Kiekvienas čia ramus.

Mes, partizanai, vyrs į vyrą,
Mes viešpačiai miškų,
Ar dainos skamba, švinas byra,
Visuomet mums ramu.

Mums plieno šalmai galvas dengia,
Širdis pilna garbės,
Aplink granatom apsijuosę -
Ranka nesudrebės.

Tėvynės meilė aiškiai spindi
Akyse ir veiduose,
Ir žemės jie tėvų nė sprindžio
Niekuomet neatiduos.

Maža tėvynė, bet galinga
Iš praeities laikų,
Ir tokių vyrų jai nestinga
Praeit keliams didiems.

Povilo Šerno atmintyje išliko Lietuvos partizanų dainuota daina, kurią dainavo Prisikėlimo apygardos Žaliosios rinktinės būrio partizanai, vadovaujami Jono Skačkausko.

Lietuva, šalis mūsų gimtoji,
Žaliom lankom, upėm tekančiom.
Tu nebūsi kitų paveldėta,
Netarnausi priešui svetimam.

Lietuviais mus motinos pagimdė,
Lietuviais augino lig karių.
Lietuviais mes norim ir numirti,
Mums nereikia svetimų dievų.

Nepaliausim mes pirmyn žygiavę,
Neatbosim vėtrų, nei audrų.
Kol Tėvynei laisvę sugrąžinsim,
Nepaleisim ginklo iš rankų.

Šeduvos valsč. Šilaikonių km.
1947 m.

Politinė kalinė

Anelė Žilinskienė-Dambrauskaitė, g. 1932 m.

SESĖ SURADO BROLIŲ PALAIKUS

Visagaliai laiko slinktis neišgali iš žmonių atminties ištrinti juodojo pokario kraupių vaizdinių, kai miestelių gatvės plukdė akmeniniu grindiniu žuvusių partizanų kraują, kai pamestųjų kūnai išgulėdavo savaitėmis - žmonėms įbauginti...

Net ir tomis NKVD siautėjimo dienomis tautos patriotai rinkosi Laisvės kovų kelią ir su ginklu priešinosi okupantui iš Rytų.

- Brolis Bronius gimtinę paliko 1946-ųjų rudenį, kai įsijungė į Kęstučio brigados 15-ąją kuopą, veikusią Vilkaviškio, Bartinkų ir Vyštyčio apylinkėse, kuriai vadovavo Algirdas Leona-
vičius-VYTIS. Kiek vėliau ir brolis Vitas papildė Laisvės kovotojų gretas, - prisimena sesė Anelė Žilinskienė-Dambrauskaitė. - Toje kuopoje su broliais Laisvės kovose dalyvavo Vincas Šumskis, pusbrolis Albinas Dambrauskas ir Albinas Jurgaitis.

Jie žuvo išduoti 1947-ųjų ankstyvą rudenį, kai ant žolės sužibo pirmoji šalna, Daubėnų kaime.

Nužudytų palaikus nuvežė Žaliauskas ir užkasė raiste už Bartininkų miestelio. Atgimimo metais partizanų pakasimo vietą parodė buvęs sribelis Stačiokas. Atkasėme brolių ir dar šešių kovose žuvusių partizanų palaikus ir palaidojome Bartininkų kapinaitėse, pastatėme paminklą, įrašėme jų vardus.

Po brolių išėjimo į mišką ir aš su mama palikom gimtinę Girkantų kaime dėl nuolatinių kratų, tardymų, baimės. Mamą ir mane tarsi kokias nusikaltėles skundė kaimynas Andrius Murauskas, draugavęs su Bartininkų sribais. Už ką partizanų Teismas paskyrė mirties bausmę jam ir jo sūnams Andriui ir Vladui, talkinusiems tėvui. Geri žmonės man parūpino pasą svetima pavarde. Aš, Laima Žalynaitė, einu iš kaimo į kaimą, vengdama okupantų pakalikų. Netikėtai patenku akiratin Bartininkų sribams. Atpažino. Šeimininkė supratusi siunčia mane parnešti iš šulinio vandens ir mirteli - bėk!

Kai su vandeniu ilgai nepasirodau, sribai šoka ieškoti manęs. Puola į raistą ir šaudo serijomis, o aš įsmunku į kaimo giraitę ir nubėgu pas ūkininką Skilandį Tarprubežių kaime. Sribai, iškratę Kundroto ir Snapkausko sodybas ir manęs nesuradę, primušė šeimininkus ir pasiguodė - nulėkė pas banditus...

Pas Skilandžius ilgėliau neužsibuvau, išėjau pas brolių į Trakiškių kaimą, prie Kalvarijos traukinių stoties. Dar gyvenau pas Albiną Galinį ir Onutę Tamošaitienę. Čia susipažinau su Jonu Kirilevičiumi iš Akmenynų kaimo, KGB verbuotu. Jis man padėjo. Su jo rekomendacija priėmė gyventi Jonas Parulis, Akmenynų kaimo seniūnas, tuo metu gyvenęs Smalnyčėnų kaime. Čia mane ir suėmė 1949 spalio 17 d.

- Kas išdavė? - klausiu.

- Nežinau. Tardė Gribov Bartininkuose ir skalbė kailį. Oi, kaip kenčiau. Nieko neišgavę, kas juos domino, pasitelkė „liudininkę“ O. S., kuri davė parodymus man girdint. Pakišo mane po stalų, kad girdėčiau, ką jinai sako.

- Buvo talka, užėjo partizanai: valgė, gėrė, dainavo...
- Girdėjai?
- Aš ten nebuvo, - ginuosi.

Politinės bylos nesukurpė, nuteisė už paso suklastojimą trims metams belangės.

Vilniuje tardė majoras Kisminas, lietuvis, ir toks beširdis. Naktimis tardo, muša, dieną miegoti neleidžia. Ir vėl tardo, ir vėl muša...

Pagaliau tardytojas meiliai užgieda:

- Padėsi mums, kaltę panaikinsiu, o jei ne - pamatysi baltųjų lokių šalį...

- Gabenkit į ten kuo greičiau, - atsakau.

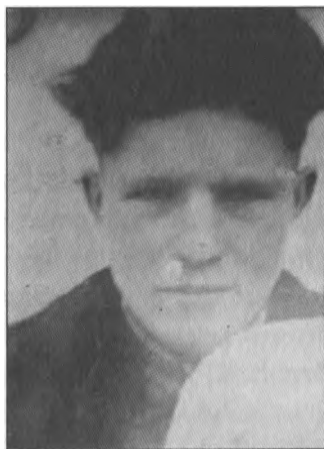
- Pūdysiu čia skiepe, kol pastipsi, - atsako.

Iš tikrųjų byla baigta, sėdžiu per žiemą netardoma. Atvyko komisija ir paklausė, kas turi nusiskundimų.

- Aš! - atsiliepiu.

Kitą dieną iškvieta su manta. Etapas prasidėjo. Atsidūriau Sibiro miškuose. Čia kirtau, žalojau išlakių kedrų šimtmetinius liemenis ir žaliuojančias viršūnes.

2008 07 23

Partizanas Vitas Dambrauskas-DOBILAS
1929-1947 01 10

Partizanas Vitas Šikarskas-SAKALAS
1920-1949

LAISVĖS KOVŲ ATOGRAŽOS

Ir vėl gyvuos Tėvynė
Jauna, graži, laisva.
O broli partizaną
Minės graudi daina.

Anuo Laisvės kovų metu širdžiai gan mielą, bet liūdną ir graudžią, dainužę visuomet pirmu balsu užtrauks partizanas Vitas Šikarskas-SAKALAS, tuo lyg palengvindamas savo ir draugų sudėtingo gyvenimo dalį dalužę.

Dar prieškaryje Mockų kaime gyvendamas Vitas buvo pirmas ir darbe, ir jaunimo sueigoje, ir ten, kur šaukė patrioto kilni širdis, laukė žmonės. Vyras, sulaukęs brandos, atlikęs karinę tarnybą, vedė to pačio kaimo mergelę Anastaziją Mazaliauskaitę. Šeimoje augo du berniukai - Vitas ir Stasys.

Ramų šeimyninį gyvenimą sujaukė antroji rusų okupacija. Kaimo vyrai rinko ginklus ir būrėsi kovai prieš okupantą ir

Rytų. Neliko nuošalėje ir Vitas Šikarskas. Įstojo į Tauro apygardos Vytauto kuopos būrį „Ažuolas“. Kiek vėliau ir žmona Anastazija paėmė ginklą ir šalia vyro gyveno nelegalų kovos gyvenimą. Čia jiems miško slėptuvėje gimė dukraitė Aldona. Sūduvos lygumų laukuose užauja Buktos giria, prisišliejusi prie Žuvinto liūliuojančių palių. Prie šio žaliojo gamtos paminklo glaustosi Liudvinavo apylinkių derlingi žemių plotai. Čia Norvertavo kaimo galulaukėje, ant kanalo kranto, rymo du kuklūs žymenys, skirti „Ažuolo“ būrio vadui Vitui Šikarskui-SAKALUI ir Petruui Zalieckui-DAGILIUI atminti.

Tą ankstų keturiasdešimt devintųjų birželio šešioliktosios - Devintinių - rytą vyrai grįžo iš naktinio žygio. Žūties dieną jie ilsėjosi Liutvinavičių sodyboje. Vakaro žaroms prigesus, išėjo į rinktinės štabvietę. Kad pasiektų Žaliosios mišką, reikėjo peršokti platų griovį pamiškėje. Ten po tiltu jų laukė užsimaskavusi baudėjų pasala. Kryžma kulkosvaidžių ugnis pakirto DAGILIO gyvybę, SAKALĄ sunkiai sužeidė. Negalėdamas paeiti, vengdamas suėmimo, vadas kulką paskyrė sau...

Našlaičiais liko nepilnamečiai du sūnūs ir metų nesulaukusi dukraitė Aldona, kurią nuo gimimo augino ir globojo Julija Grabauskaitė-Černiauskienė.

Mergaitė užaugo, sulaukė tautos atgimimo, sužinojo tėvo žūties istoriją, susirado motinos Anastazijos - tremtinės Sibire - kelio žymes.

Žuvinto palių pakraštyje - Gudupių kaimo laukai. Kaimo kapinaitės priglaudė tragiškai žuvusių brolių Juškevičių palaikus. Juos motinos akyse nužudė raudonieji desantininkai, vadovaujami St. Naujelio, sodybą sudegino vien už tai, kad broliai priklausė Šaulių sąjungai, buvo katalikai.

Šiose kapinaitėse ilsisi palaidoti Sūduvos partizanai - Vl. Gavėnas-TARZANAS, Sigitas Melnikas-PORTAS, Vincas Burba-ŽVALGAS, Teofilis Liutkevičius ir Alfonsas Kirtiklis.

Tolėliau keliaudami užkopsime ant neaukšto, stataus kalniuko ir nusilenksime Albino Liūdžiaus kapui. Jis vienas iš

pirmųjų Sūduvos partizanų, žuvęs pokaryje, kai jų sodyboje kratą darė enkavedistai ir Albino slėptas pistoletas atsirado NKVD kariškio delne.

Tąkart Albinas ištrūko į laisvę net nesusžeistas, nors kulkos zvimbė pro ausis. Jis drauge su broliu ir draugu sudarė partizanų būrio užuomazgą. Būrys greitai išaugo, sustiprėjo, kai jam vadovavo Vitas Šikarskas-SAKALAS. Kai būrio vyrai išėjo susitikti su kito padalinio partizanais, kad susijungtų į galingesnį padalinį, kelyje juos apšaudė čekistai, bet jie laimingai pasitraukė. Toliau bekeliaudami jie vėl pateko į kovų ugnį.

Kovos metu žuvo Albinas Liūdžius. Tiktai po kelių dienų žuvusio lavoną surado artimieji ir palaidojo Kumečių kaimo kapinėse. Atgimimo metais pastatytas paminklas.

Ilgai ieškojau partizano Vito Šikarsko-SAKALO dukraitę Aldonos, gimusios miško slėptuvėje. (Jos istoriją aprašiau apybraižoje „Partizanų Globėja“, žr. 116 psl.)

Kai 1949-ųjų birželio šešioliktosios ankstų rytą Vitas Šikarskas-SAKALAS ir Petras Zalieckas-DAGILIS išėjo į Buktos girią ir žuvo, iš to Laisvės kovų laikmečio atmintin sugrįžta jau nutolusių skausmečių graudus aidesys:

*Neklauskite manęs, brangieji,
Kodėl į Laisvės kovą išėjau.
Kad grožį tėviškės mylėjau,
Kovotėjau - už Lietuvąėjau.*

*Galbūt už mėnesio ar kito
Sutiks mirtis - prie lauko dobilų.
Gyvenime viltingojo ryto,
Lietuva - šviesk tarp liūdesio gėlių...*

2008 09 24

TAURO APYGARDA

1947 08 – 1949 03

GELEŽINIO
VILKO
rinktinė

BIRUTĖS
rinktinė

KĘSTUČIO
rinktinė

ŽALGIRIO
rinktinė

VYTAUTO
rinktinė

Eugenijus Šilingas

TRISPALVĖ

Laisvės kovų liudininkė

*Širdy - lietuvio išnešiota,
Graži - kilminga, tarsi iš sakmių.
Okupantų plėšyta, kapota,
Plaikstosi Trispalvė - prie gimtų namų.*

Ruduo. Saulelė žeme ridinėjasi - bobų vasara. Gražiai nu-
raudę visom spalvom miškelių lapai vilioja į gamtą pa-
sidairyti, pasigrožėti vasaros pabaiga, atsisveikinti su išskren-
dančių paukščių alasu. Ir aš išpėdinu į Griškabūdžio mišką
rinkti gamtos dovanų, - sako Eugenijus Šilingas.

Grybų derlius nedžiugina. Kur ne kur lyg išsigandusios
dairosi viena kita žaliuokė, rudmėsė ar šilbaravykis. Nė nepa-
jutau kaip atsidūriau miško tankmėje, prie plačiašakio ąžuolo

ir sustojau pasiklausyti miško gailėsčių maldos - sielai nuraminti, minties polėkiui pakilti.

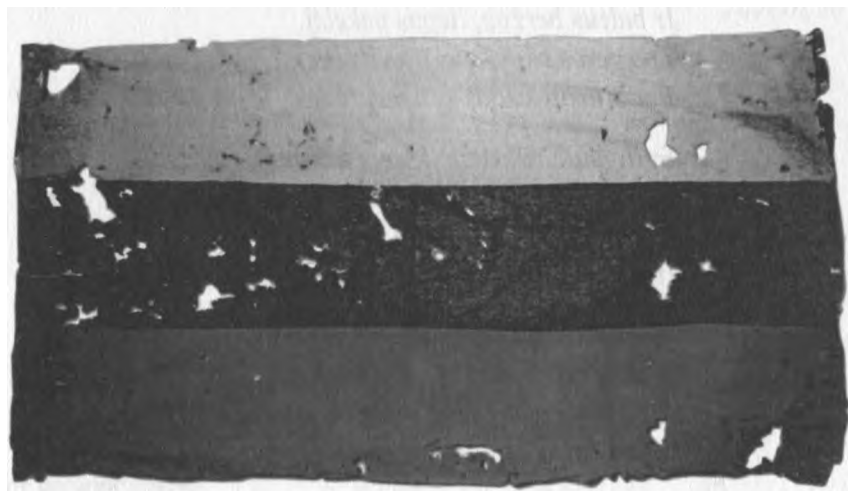
Po kojom kažkas sutreksėjo ir - įsmukau į gilią keturkampę duobę. Man širdužė - šast į kojas...

Dairausi, mąstau - kur patekau? Pamatau prie kojų spalvotą audinį. Pakeliu trijų spalvų audinį, tokio dar nesu matęs. Radinys tarsi suplėšytas - skylė prie skylės, nešvarus, pelėsiu kvepia. Dėl visa ko trispalvį audinį išimtu į grybų krepšį. Vos išsiropščiu iš to šulinio ir kažkokio nerimo genamas kliunkinu namo.

Tėvas, pamatęs mano radinį, aikteli - Lietuvos Trispalvė! Nesigirk kaimo bobutėms, nes įkliūsi saugumui, baigsis blogai, - perspėja tėvas.

Tėvulis radinį išvalė, išlygino, prisiuvo prie antklodės, įvilko į patalo užvalkalą ir paslėpė spintoje po pagalve. Matei - nematyk! - pirštu pagraso tėvas.

Tiktai tėvas ir aš žinojom, kur slypi keistas radinys. Atgimimo tautos metais tėvas radinį atidavė Daliai Kuodytei, Kauno tremties muziejaus direktorei, kaip istorinę vertybę. Saugojimui.

Lietuvos Politinių kalinių ir tremtinių sąjungos pirmininko Antano Lukšos komentaras

Manoma, kad rastoji Trispalvė Šakių rajone, Griškabūdžio miške, yra Tauro apygardos „Žalgirio“ rinktinės štabo dvasilinis turtas, vertybė, teikė partizanams stiprybės kovoje už tautos laisvę.

Galima spėti, - sako Antanas Lukša, - kad partizanai, išėję į žygį, kažkur žuvo. Slėptuvė, likusi be šeimininkų, nebuvo sunaikinta ir išliko iki mūsų dienų.

Ruošdamiesi koncertinei kelionei į JAV ir Kanadą su vyrų ansambliu „Girių aidai“, paėmėm ir šią Relikviją - Trispalvę, kaip dvasinę vertybę, kuri paliudytų Laisvės kovų prasmę, prie kurios partizanai davė priesaiką - ištikimybę kovai už tautos laisvę.

Mūsų ansamblio padainuotos gailios partizanų sukurtos dainos spaudė gailėsčio ašaras užsienio lietuviams, o kai į salę įnešdavom žaizdotą Trispalvę - ne vienam alpo širdis.

Kas be jaudulio galėjo klausytis dainos - „Partizano laiškas motinai iš bunkerio“...

Tave mačiau palikdamas gimtinę

Ir baltus beržus, liepas pakelėj.

Tos geros akys, ašarų pritvinę,

Per šiurpų kulku švilpesį lydės.

Spingsulė rūksta aukštoje žeminėj,

Mes laiškus skaitom viens kitam balsu.

Ir kvepia duona liepom ir arimais,

Ir švino lietui lyjant - nebaisu.

Negrįšiu aš, kaip daugelis negrižo,

Mus raistuose užžels žolė žalia.

Tu vis klūposi prie bevardžio Kryžiaus

Su ta pačia kartūno suknele.

2008 09 30

TRISPALVĖ

Gedimino bokšte - vėl Trispalvė žydi,
Tarsi gėlė - prigijusi širdy...
Tokia miela, tokia kilni atgimstant,
Tautos skausme - kai buvom ištremti.

Svetimų paniekinta - ne vieną kartą,
Iškentus rūstį - kruvinų laikų...
Apgynė partizanai Laisvės vardą,
Trispalvė švietė - Laisvės vainiku.

Atgimimui kylant - Laisvė pakerėjo,
Nors po audrų - Tėvynė kruvina...
Pasitikti Laisvės - su Trispalvėm ėjom,
Viena ji mums - kaip Lietuva viena -
Kaip Lietuva viena.

2009 02 16

*Partizanė Birutė
Ūkelytė-VIRGINIJA
g. 1931*

*Partizanas Antanas
Ūkelis-DEIMANTAS
1924-1951*

*Partizanas
Sergiejus Ūkelis-
SALIAMONAS
1926-1949*

SUŠAUDYTA JAUNYSTĖ

*Kraujo upės nutekėjo...
Lietuva - Trispalvę iškėlė.
Tautos Himną giedam vėlei,
Lietuva - mūs ašarėlė.*

Iš atminties dar neišblėso vaikystės dienų tikrovė, gražių prisiminimų akimirkos gyvos: kalba, vaikšto šalia, palydi į vieškelio tolimas ir nepalieka...

Tėviškė - molinė grytelė - po vienu stogu virtuvė ir miegamasis, už sienos - patalpa gyvuliams ir pastogė pašarui.

- Trijų hektarų sklypas vos vos išmaitino šešių asmenų šeimyną, - prisimena Birutė Ūkelytė.

Kažkas tėvui patarė persikelti į Janaukos kaimą, negyvenamą sodybą. Tėvas paklausė.

Penkiolikos hektarų plotas labai tiko mūsų gausiai šeimynai. Užteko darbo, duonos ir prie duonos. Tačiau nevilties pilni pokario metai neaplenkė ir mūsų ramaus gyvenimo.

Apsilankė partizanai ir pasiprašė prieglobsčio. Tėvas sutiko. Naktimis partizanai kluone įruošė didelę slėptuvę, kuri talpino iki dešimt žmonių. Slėptuvė įvardinta „Ukraina“ vardu. Dar dvi, vasarinio tipo, įsiruošė sodo avietyne.

Nuolatiniais gyventojais tapo TAURO apygardos VYTAUTO DIDŽIOJO ketvirtos kuopos partizanai, JŪREIVIO būrys: J. Traskauskas- JŪREIVIS, būrio vadas, J. Kmieliauskas- AITVARAS, A. Valentas-OŽYS, F. Čereška-KARVELIS, V. Boruta-PORTAS, P. Lasavickienė-GEGUTĖ, B. Rutkauskas-APUOKAS, J. Kajokas-VARNAS, J. Boruta-KARIBUTAS ir kiti, kurių vardus laikmetis ištrynė.

NKVD sekliai suuodė „Ukrainos“ buvimo vietą ir mūsų namai prarado ramybę. Nuolatinės kratos neliko bevaisės. Slėptuvę surado tuščią, bet rasti įkalčiai paliudijo nelegalų gyvenimo ženklus.

Tėvą Praną Ūkelį piktadariai taip mušė, kad net šonkauliai sulūžo. Leisgyvį įmetė į polūtarkos kėbulą ir išgabeno į kalėjimą. Šeimai iškilo pavojus būti ištremtai į Sibiro ledjūrio šalį.

Broliai Antanas, Sergiejus ir aš, Birutė, davėm partizano priesaiką būrio vadui J. Traskauskui-JŪREIVIUI. Okupantai motiną ir senelę išgabeno į tremtį. Ten jos mirė. Kapai - be kryžių.

Visko neišsakysi, bet kai kurias nelegalaus gyvenimo detales paminėti verta, kol atmintis neištrynė, kol skauda, neramu, norisi išsiverkti...

Dienojom pas ūkininką Lašinį netoli Liudvinavo: aš, Birutė-VIRGINIJA, brolis Antanas-DEIMANTAS, J. Traskauskas-JŪREIVIS ir VOVERUKAS. JŪREIVIS pasiuntė mane pas ūkininką Stikliūną išsiaiškinti padėties apylinkėje, nes žadėjome persikelti prie Šeštokų gyvenvietės.

Per naktį nesudėjau bluosto. Mintyse dėliojau būsimos ke-
lionės vingius: arimais, palaukėm, išsilenkiant neaiškių sody-
bų, pavojingų akių...

Aušo ramus 1951-ųjų gegužės 22-osios rytas, žydėjo sodai,
dūzgė bitės, atrodė, kad obelys palinko nuo žiedų gausos. Kai
aš dairiausi per langą, lengvas vėjo gūsis pažerė šūsnį žiedla-
pių, jie sukrito man į plaukus, ir aš tarsi obelimi tapau.

Staiga sodybą apsupo kareivių voros. Išsigandau - šokau
per langą. Sprogstamoji kulka išlupo gabalą šlaunies raume-
nų. Suklupau. Pakylu ir bėgu lyg užrištom akim ir įkrentu į
durpinę. Išsiropščiau. Kulų serija vėl parklupdė, praradau są-
monę. Peršautos kojos, nepakylu. Su savim ginklo neturiu, tik
pasas svetima pavarde. Saugumietis Lašinskas malonėjo sura-
kinti rankas. Marijampolės ligoninėje sutvarkė žaizdas. Sugip-
suotą istūmė į saugumo rūšį. Dvidešimtąjį gimtadienį sutikau
su grandinėmis ant rankų.

Susišaudymo metu žuvo brolis Antanas-DEIMANTAS ir J.
Traskauskas- JŪREIVIS, VOVERIUKAS išsigelbėjo. Brolis Ser-
giejus-SALEMONAS jau buvo žuvęs su draugu Juodelių kai-
me, Agurkio sodyboje. Ir jų kapai liko be kryžių.

Kai pasiremdama lazda pradėjau vėžlioti, tardė žydas Grei-
sas. Koks jo žiaurumas, žodžiu nenusakysi. O kokios jo baisios
akys, tarsi dvi surūdijusios vinys, žvilgsnis kaip ylos ašmenys
smeigė mane prie sienos, ir daužė kaip tikras sadistas, pase-
kmes ir šiandien jaučiu.

Nieko iš manęs neišpešęs, Greisas bylą perdavė tardytojui
rusui. Vos įžengiau į jo kabinetą - jis man numetė šypsena. Ir
aš skoloj nelikau. Žiūrim vienas į kitą ir tylim, tiktai ausys gro-
ja šėtono kadrilių. Tylenis prabilo.

- Tu nebijok, prisipažink ir aš tave išsiųsiu į šiaurę, ten tau
bus geriau, - paguodė jis mane.

- Aš partizanė VIRGINIJA, broliai Antanas ir Sergiejus taip
pat partizanai, jau žuvę - jums nepavojingi. Tai ir viskas, teis-
kit!

Nepaklausė. Pusę metų terliojosi su mano byla, kol pritempė iki dvidešimt penkerių - belangės...

Tremtyje sutikau politinį kalinį Vytautą, sukūrėm šeimą. Užaugo vaikai, ir vaikaičiai jau krykščia, tiktai jie dar nežino, kas jaunystėje nutiko jų senelei, kai nekaltų kraujas sruvo ant žalių dobilių, laukų neartų ir sėdo į žemės iščių gelmes, kad vėl suvešėtų - amžių amžiams - gyvasties daigai.

2009 01 20

PARTIZANŲ SESEI

Miško brolius tu lankai - dvasia prisiekus.
Tamsu. Nuo viesulo giružė lūžta.
Užanty slepi ruginės duonos riekę
Ir vaistų. Lininės drobės plačią juostą -
Kraujuojančių žaizdų versmėm apjuosti.

Gūdi naktis. Pilna pasalų - pavojų,
Ir nužmogėjantys per žiaurumus sribai,
Pavyti bandę, peršovė tau kojas,
Tu vis dar bėgi. Bet štai jau parkritai.
Po to - nelaisvė ir kankinimų rūšiai.

Ėjai tąsyk Miško broliams maisto ruošti -
Pro pasalas girtaujančių sribų.
Nešei paslėpus užanty ruginės duonos riekę
Ir vaistų. Lininės drobės plačią juostą -
Kraujuojančių žaizdų versmėm apjuosti.

2009 01 26

*Politinis kalinys poetas Viktoras Junkaitis
1927-1991*

PALIK VILTĮ

- **Ką** tau papasakosiu - nesutilps į sąvoką: įkalinta jaunystė, suluošintas gyvenimas, - kalbėjo man jaunystės ir mokslo draugas, poetas Viktoras Junkaitis, nuteistas dvidešimt penkeriems metams kalėti už antitarybinius eilėraščius.

- Kas gali būti dar baisiau? - klausiu pašnekovo.

- Nustebęs žiūrėjau į savo - kalinio numerį, kuris mane ženklino tuos metus, atstojo vardą ir pavardę, ir galvojau: jei prie mano kalinio numerio Ju-837 priekyje pridėčiau vienetą, tai būtų Aleksandro Puškino gimimo metai. Iki Puškino man toli, nors ir Stalinas nusibaigs, bet pabuvęs po „genijaus“ kuo-ka, išėsiu suluošintas ir kūnu, ir dvasia.

Po teismo aš tapau numeriu. Kartais keistos mintys numeriui šauna į galvą, kai už lagerio grotų „rekviem“ staugia devynių balų poliarinė vėtra, o -63° C šaltyje užia spygliuo-

tų tvorų aptvarai, ir nuo anglies dulkių pajuodęs sniegas atakuoja sargybą „špokinyčias“, pakylėtas ant keturių rąstų, kad matytų saugomą visą „nusikaltėlių“ teritoriją, anot A. Dantės, Pragaro viziją - palik viltį įeinantis.

Vorkuta - anglių kasyklų karalystė ir lageriai, pažymėti atskiru numeriu. Kaliniams, nešiojantiems numerius, jokie skirtumo, kuriame gyventi. NKVD analuose asmens numeris egzistuoja net ir tada, kai jis užkasamas į amžino įšalo viršutinį sluoksnį.

Čia neįprasta atskleisti paslaptį - už ką pakliuvai. Tylėk - nežinai, kam bus reikalingos tos žinios - režimo viršininkui ar uoliam budeliui - Stalino tarnui, netikėtai papuolusiam už „paklydimą“. Ir čia, už Letos, vyksta klasių kova - kitaip nepasitaisysi. Stukačiai čia - balti ir raudoni. Kiek jų auklėjosi Vorkutoje - nesužinosi nei dabar, nei miglotoj ateityje. Negali žinoti, kas tavęs tyko - Berijos vilkšunis ar brolis lietuvis. Nesužinosi, už ką ir kas tokį stukačių užmušė. Naikinimo linija vinguriavo slapčių takais iš metų į metus.

- Niekur nedingsi, jei kaltas - prisipažinsi, - tvirtino visagalis prokuroras TSSR Višinskis. Bet aš išvengiau grupinio straipsnio, tai pamoka: apie savo griekus - tylėk!

Kai virš Lietuvos padangės vėl pakibo Stalino ūsai, mano tėvui, valdžiusiam keturiolikos arų žemės sklypą, pridėjo dar dešimt hektarų. Apsėti žemę, kad ir svetimą - negi griekas? Pagal Stalino planą - aplink priešai. Vienus tremia į Sibirą, kiti bėga į mišką. Atsirado sribai - „liaudies gynėjai“. Reikėjo nuo jų gintis, kitaip liksi sumaitotas...

Aš jau gimnazistas. Ir mūsų gimnazijos LLA buvo dešifruota: Lietuvos liaudžiai amen. Parodijavau LTSR - Lietuvos taukus suėdė rusai. Jaunimui smagu pažaist su ugnimi...

Sunkvežimiai sausakimši enkavedistų rieda į kaimus medžioti žmonių, o mes gimnazijos balkone skaitome pagrindinę spaudą. Aš neimu paso, taip protestuoju prieš SSSR pilietybę. Gimnazijos direktorius M. Balčiūnas sako: „Šiandien kalbėsiu apie komunizmą...”

Klasė vienbalsiai: „Propagandos nenorim!..”

- Tai gal ir mokytis nenorit, - sako tyliai ir trinkteli kumščiu į stalą, - piemenys!

- Galima paklausti? - Pakelia ranką Viktoras. - Buvo Vladas - jis mirė, tai kam Juozą daryti Vladu?

- Užeisi pas mane, - sako direktorius.

Užėjau.

- Sėskis, kalbėsiu be propagandos. Juozas niekada netaps Vladu. Leninas vaikščiojo su bateliais, klanus apeidamas, o šitas brenda per pelkyną ir mus tempia paskui save... Aišku tau? Vladas išgirdęs apie save - pasijuoktų, o šitam - tragedija! Tai kam lendat smaugliui į nasrus? Stalino socializmas - tai Lenino mokslo parodija, viskas netikra. Eik ir išpėk draugus. Nekiškite galvų į kilpą vien dėl šaunumo!

Direktoriaus įspėjimas mane veikė priešingai. Įstrigo žodis -parodija. Salomėja Nėris parašė poemą Stalinui, kuri man kėlė šleikštulį. Parodijavau: Žiaurūs budeliai Stalino - Lenino saulę įkalino tamsiausiam rūsy...

Ta mano parodija kaip įkaltis mano byloje guli Leningrado vidaus reikalų ministerijoje.

Buvau ir likau tarybinis priešgina. Per tarybines šventes pabėgdavau iš šventinių rikiuočių.

Baigiau gimnaziją, motina sutiko, kad mokyčiausi toliau, bet neturiu padoresnio rūbo. Ne tau, Viktorai, šviesioji ateitis, ne tau!

Išaušo graži 1946-ųjų Kūčių naktis. Grįžaus iš Akmenynų bažnytinio choro repeticijos. Užvalgęs bulbienės, išėjau pasigrožėti žvaigždėta naktim. Tylu tylu, atrodo, kad ir žemė, pasidabinusi šerkšnu, meldžiasi Kristaus gimimo šventei. Kokia dangaus didybė nakties tamsoje - neatspėjama paslaptis.

- Viktorai, kur tu? - šaukė mama.

Prie durų mane sutiko vyras karine uniforma.

- Tėvas parodys mums kelią, o jūs nei vienas nosies iš namų, - pasakė išeidamas.

Tėvą nuvedė į kaimyno Karpavičiaus tvartą ir uždarė, kur buvo dar du uždaryti - J. Galinis ir pats savininkas Karpavičius. Kas juos nušovė ir kuo nusikalto šie prasčiokėliai, kaimo visuomenė nesužinojo lig šiol. Vieni tyliai kalbėjo, kad NKVD darbas pagąsdinti naujakurius. Niekas nusikaltėlių nieieškojo, o ir archyvinuose dokumentuose žinių apie šį įvykį nesurandam, nors NKVD stropiai užrašinėjo visas „banditų“ įvykdytas žudynes.

Gaunu kvietimą į tarybinę armiją, - prisimena Viktoras. Vos pasirodau šauktinių punkte, išgabena į Rytprūsius statyti aerodromo. Siaubingai atrodo baigiantys tarnybą buvę frontininkai. Purvini, apiplyšę, pusalkaniai. Ir šauniosios statybininkės šauniai keikėsi. O jei jų blevyzgas būtų išgirdusios prūsų vėlės, tikrai šauktųsi Dievo ir Perkūno užtarimo.

Gražaus juoko sukėlė karinės priesaikos žodžiai, lūžo liežuviai beskaitant.

- Sudie, prūsų žeme, Herkaus Manto Tėvyne! Po Rytprūsių molio baltarusių smėliukas kaip išganymas, čia man prisiuvo seržanto antpečius. Apkaltins vėliau, palaikę ištįžėliu - nevykėliu. Pristatė „uodegą“ - ir jis mane provokavo: jei kas - griebsim šautuvus ir į mišką! Atsakiau jėzuitiškai: kas gali pakelti

ranką prieš Dievą ir tėvą Staliną? Ir šis palyginimas tapo man įkalčiu.

Ko taip atkakliai siekiau - pasiekiau. Už antitarybinius eilėraščius suėmė karinė kontržvalgyba. Paguldė ant grindų. Saugojo dviese su štikais virš berdankų.

Pragydo Stalinas ir Berija - palik viltį čia įeinantis.

Prikaltas ant taburetės kampo kalbėsi, pro ašaras kalbėsi. Čia nukenksmino mano durną galvelę...

- Šiaurės kurortai tau ne pro šalį, - pasakė tardantysis.

Bet jis nuobodžiavo - trūko įrodymų: eilėraštis - vienas krislas mano byloje. Pagaliau akistaton pastatė vienintelį liudytoją. Raimondas į mane nepažvelgė. Ir pradėjo. Jis - taip, aš - ne. Raimundas nutilo...

- Nejau neturėjai vienminčių, su kuriais galėjai nuversti tarybų valdžią Lietuvoje?

- Turėjau!

- Klok!

- Tokie mano tėvą - naujakurį nušovė.

- Žinom, tu idėjinis priešas! Anie kovoja už savo dvarus, o tu kasiesi po tarybų valdžios pamatais!

Še tau, Viktorai, - liežuvis pavojingesnis už ginklą?

Tardytojui pabodo mano - nežinau, nemačiau, neturiu...

Stojosi tylą, ieškojo naujų įkalčių.

Dar prieš išeidamas į armiją paslėpiau romano rankraštį „Anapus saulės". Stiklainį užkasiau, tačiau antitarybinių eilėraščių surado. Ant tardytojo stalo guli pluoštas mano kūrybos, jau išverstos į rusų kalbą, apie nevykėlį Staliną ir jo pakalikus.

- Pasirodo, tu svoločius kaip reikiant, - pragydo tardytojas. - Žinai, kuo tau kvepia - „viška", - ir suplojo rankomis. Jis man prisiuvo 58-10 antrą dalį ir 17-58-8, tikėdamasis ordino.

Ne juokas - mirties bausmė už kvietimą terorui prieš šalies Generalisimą - visagalią žinovą.

- Betgi tų eilėraščių niekas neskaitė, - teisinuosi.

Tardytojas tylėjo. Tuo metu buvo tardomi profesoriai, norėję nunuodyti ir paleisti kepenis „generalisimui“, o aš tik eilinis išsišokėlis...

- Ką mąsto, ką išgyvena žmogus, laukdamas sidabrinės kulkos? - klausiu draugo.

Kartojau, įtikinėjau save - Dievas mūsų prieglauda ir stiprybė, ir pagalba. Niūniavau „Salve Marija“. Tikėjimas teikė dvasinių jėgų...

Trejetas bylos tomų augo ir pripampo, ir mirties straipsniai sulapojo. Pagal to meto savivalę ir be teismo galėjo pokštelti man į tarpuakį, o jie dar pasikvietė vienintelį liudininką Bliumbergą. Dabar ir jis atsisakė prieš teismą duotų parodymų. Teismo Temidė liko našlaitė, bet nenusiminė. Jie žinojo, kaip šturmuoti nesaugomą tvirtovę...

Sulaukiau ir aš paskutinio žodžio. Meluočiau, kad kilo noras pajuokauti. Nuosprendį žinojau - mirtis. Apgailestavau, kad aplojau didžios šalies didį žmogų, pasižadėjau taisyti, ir viskas.

Karinis tribunolas skelbė nuosprendį - pagal vieną straipsnį 25 metai, ir pagal antrą tiek pat, ir penkis be teisių. Mintyse švysteli keistas atsakas: tai tik tiek?

Ir aš nusijuokiau. Juk aplojau šalies „generalisimą“, o ne kokį eilinį šalies rakalį...

LIAUDIES DAINA KALNIŠKĖS MŪŠIUI ATMINTI

Kai žiedai gegužy skleidės
Tėviškės lauke,
Žiaurūs rusai mus užpuolė
Kalniškės miške.

Į ataką partizanai
Kilo kaip arai.
Už tėvų žemelę šventą
Kovės mirtinai.

Ir prabilo mūsų ginklai
Kulkų ugnimi,
Krito priešų tankios eilės,
Krito vilnimis.

Krito eglių žalios šakos,
Kulkos kaip lietus.
Suvaitojo žalias miškas,
Gaila vyrai jūs!

Krito kovoje didvyriai -
Su skausmu širdy...
Iš krūtinių liejos kraujas,
Ta kova - žiauri.

Vakaras kaskart artėjo
Siūsdamas sapnus,
Priešai kaip vilkai dar puolė,
Didino skausmus.

Aplink dūmai dengė dangų,
Sužeistų skausmai.
Žali žolynai nuo kraujo
Dažės raudonai.

Baigėsi kova žiaurioji -
Kraujo Aukoje...
Lūpos mirštančių kartojo -
Mirštu maldoje.

Sudie, tėtė, motinėle,
Sudie, sesele.
Sudie, mylima mergele,
Jau negrišiu, ne.

Jūs mus laidot negalėsit,
Širdis vien skaudės.
Subjauroti mūsų kūnai
Gatvėse gulės.

Mus palaidos - mūsų priešai
Tamsiom naktimis.
Užakėtas apaus kapas
Lauko žolėmis.

Nebus kam supilti kapo,
Tverti tvorele.
Apraudos narsuolių kapą
Raiba gegelė.

Sese, pink vainiką rūtų,
Atnešk paslapčia.
Broli, juodą medžio Kryžių
Pastatyk nakčia.

Jūs, mieli draugai, kovokit,
Vykit plėšikus!
Kada bus laisva Tėvynė -
Ir mums gera bus.

Tada plevėsuos Trispalvės
Bokštuos Lietuvos.
Ir linksmas dainas sesutės
Lietuvoj dainuos.

Dainuok, sese, šią dainelę,
Kalniškę lankyk!
Čia kovojo mylimasis,
Čia pražuvo jis.

1945 m.

Kalniškės mūšyje žuvo 44 partizanai, kurie po išniekinimo
Simno mieste buvo užkasti kapinių patvoryje.

TREMTINIŲ DAINA

Autorius nežinomas

Išvaikščiok gūdžią stepę
Su Vėlinių žvake,
Atraski tėvo kapą -
Prie Angaros miške.

Jau vyturėlis gieda
Pavasario vardu.
Žmonos atraski žiedą
Tarp Laptevo ledų-

Atrask motulės skarą
Ir apsigobk audroj,
Atmink, kaip buvo gera
Pirkelėje gimtoj.

Tu pasiilgai, broli,
Baltųjų dobilų,
Parjok parjok namolio
Bėruoju žirgelio.

Atrask sesutės rūtą
Daržely svetimam,
Neleisk taigoj supūti
Kryželiui vienišam.

Atrask ir mano meilę
Ir ilgesį suprask,
O ašarėlę gailią
Į Lietuvą parnešk!

PARTIZANO PRIESAIKA

Prisiekiu Visagalio Dievo akivaizdoje, kad ištikimai ir sąžiningai vykdysiu Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio nario pareigas, kovosiu dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės atstatymo, negailėdamas nei savo turto, nei sveikatos, nei gyvybės, tiksliai vykdysiu Sąjūdžio įstatus, statutus ir savo viršininkų įsakymus, šventai laikysiu visas man patikėtas paslaptis, niekada su Lietuvos priešais nesitarsiu, jokių žinių jiems neteiksiu ir visa, ką apie juos sužinosiu, tuoj savo viršininkams pranešiu, saugosiu šalies gerovę ir visur elgsiuos, kaip doram, klusniam ir narsiam laisvės kovotojui elgtis pridera.

Gera žinau, kad už sąmoningą uždavinių nevykdymą ir paslapties išdavimą man gresia mirties bausmė.

Tepadedą man Viešpats Dievas mano darbuose Tėvynei Lietuvai.

PARTIZANO MALDOS

Malda už Tėvynę

Dieve, kuris leidai tautas ir įdiegei joms Laisvės troškimą, gražink ir mūsų Tėvynei laisvės dienas. Tegul tie bandymai, kuriuos Tu skyrei mūsų šaliai, nebūna jos pražūčiai, bet greitesniam jos prisikėlimui ir didesnei jos dvasinei gerovei.

Laimink, Viešpatie, mus, kurie su ginklu stojam prieš pavergėjus. Duok mums jėgų pakelti didžią partizano dalį. Padaryk, kad mes visi grįžtume į namus, nešdami naują atgimimo ugnį.

Siųsk, Viešpatie, išminties ir stiprybės dvasios tiems, kurie dirba mūsų tautai ir aukojasi jos labui. Padėk savo tėviška meile ir globa pasilikusiems namuose mūsų broliams ir sesėms. Stiprink dėl Tavo vardo ir tautos laisvės kenčiančius, guosk liūdinčius ir nuskriaustuosius, amžiną šviesą suteik, Viešpatie, tiems, kurie jau yra mirę kovos lauke.

Švenčiausioji Mergele Marija, Aušros Vartų Gailestingumo Motina, pavesk savo dieviškajam Sūnui, Jėzui Kristui, mūsų Lietuvą, kuri taip nuoširdžiai Tave myli ir garbina. Neleisk, kad tavo Sūnaus vardas būtų išrautas iš lietuvio širdies.

Šventasis Kazimierai, mūsų tautos globėjau, vadovauk mūsų kovai dėl laisvės, kaip kitados stebuklingu būdu kad vadovavai mūsų tėvams.

Per Kristų, mūsų Viešpatį, kurį tiki, išpažįsta ir myli kiekvienas taurus lietuvis. Amen.

Ryto malda

Tavo garbei, Viešpatie, pavedu šią dieną. Skiriu ją savo šeimos, brolių partizanų ir mielosios Tėvynės labui.

Su auka ir gera nuotaika pakelsiu darbo sunkumus, su Tavimi, Viešpatie, nebus man sunki jokia auka ir nepakeliamas

joks bandymas. Kiekvienu atveju būsiu ramus, kaip rami mano tautos dvasia, ir giedras, kaip tautos dangus.

Viešpatie, kuris esi Tiesa, duok man būti teisiam, kuris esi Meilė - būti meiliam, kuris esi Gėris - būti geram.

Iš Tavo rankų, Dieve, gaunu savo rytą.

Iš Tavo rankų ir šviesi darbų diena.

Iš Tavo rankų man ir laimė mano krito.

Ir praeitis, ir dabartis, ir rytdiena.

Ačiū Tau, Viešpatie, kad siunti mums ne vien saulės spindulius, nuo kurių mes galėtume virsti tyruma, bet teiki debesų ir lietaus, kad galėtume gaminti vaisių. Amen.

Vakaro malda

Viešpatie, Tu valdai dangų ir žemę - laimink mūsų Lietuvą ir į mūsų širdis įdiek Tėvynės meilę. Duok mums būti narsiems, kad taptume verti savo protėvių. Leisk mums išsaugoti savo šventą tikėjimą, mūsų tėvų palikimą. Laimink lietuvius partizanus, kurie kovoja už teisingumą ir savo kiemą. Duok mums jėgų didžiausiai aukai už savo tautą ir Tėvynę. Tau, Triasmenis Viešpatie, pavedu aš save šią naktį. Apsaugok mane ir mano draugus nuo pavojų.

Pavedu tau, Viešpatie, visus šios dienos vargus, kovas ir laimėjimus, visa tai, kas buvo gera ar bloga. Koks esu, esu Tavo, Viešpatie. Tu, Visagalis Dieve, padėjai man šiandien kovoje už mano tautą ir Tėvynę, padėk man ir toliau. Duok, kad rytoj aš būčiau dar ištikimesnis ir tvirtesnis.

Per Jėzų Kristų, mūsų Viešpatį. Amen.

*Apsaugok, Aukščiausias, tą mylimą šalį,
Kur mūsų sodybos, kur bočių kapai.*

Maironis

Slavickas, Albinas

Ka341 Kapai be kryžių, kryžiai be kapų / Albinas Slavickas. -

Kaunas: Print.lt, 2009. - 200 p.

ISBN 978-9955-751-23-6

Knygų apie Laisvės kovas yra, bet jų niekadės nebus per daug, juo labiau parašytų, remiantis amžininkų atsiminimais, archyviniais duomenimis, Lietuvos partizanų leidiniais ir užrašais. Šioje knygoje pateikiami partizanų slėptuvių ir bunkerių brėžiniai, kovos ginklų pavyzdžiai.

UDK 355.42(474.5)(091)

Albinas Slavickas

**KAPAI BE KRYŽIŲ,
KRYŽIAI BE KAPŲ**

Redaktorius Robertas Keturakis

Užsakymo Nr. 8088

Tiražas 400 egz.

Spaudė „Print.lt“, Vokiečių g.187,45251 Kaunas

Kaina sutartinė

3-09-14748

LIETUVOS NACIONALINĖ
MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKA

09/14748

*Dar ne viskas surasta, išsakyta,
nes Laisvės kovų istorijos klodai –
po tylančia atmintim,
po laukų velėna ir girių šaknimis –
vis dar gyvo kraujo šviesoje...*

Autorius

Lietuvos nacionalinė
M. Mažvydo biblioteka

000550100

ISBN 978-9955-751-23-6

9 789955 751236